

XXVIII. évfolyam, 1. szám

2021. február 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÄSIJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.
Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége
A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva
Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor
Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:
Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.
Telefon: 203-2858
E-mail címeink:
baratsagujsag@gmail.com
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)
Előfizethető az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457
OTP Bank Dél-dunántúli Régió,
7570 Barcs, Séta tér 5.

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft
Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.
Nyomdai előállítás:
Croatica Nonprofit Kft.
Felelős vezető:
Horváth Csaba ügyvezető igazgató
www.croatika.hu

ISSN 2061-0718 (Online)
Online szerkesztő:
Domainsector Kft.
http://nemzetisegek.hu

E lapszámunk megjelenését
a Miniszterelnökség
Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért
Felelős Államtitkársága,
a Közhatalmú Hermann-Niermann Alapítvány,
az Országos Horvát Önkormányzat
és a Bethlen Gábor Alapkezelő
támogatta.

Dechandt Antal alkotásai

Természetes-mesterséges (tölgyfa, ágak, 42x76x13 cm, 2004.)

Ősmag (tölgyfa, ágak, kéreg, 27x152x8 cm, 2003.)

Híd terv (mahagóni, ágak, 35x65x9 cm, 2003.)

Címlapunkon: Dechandt Antal szobrai

Télből a tavaszba a Bakonyban

Kiss Éva képösszeállítása

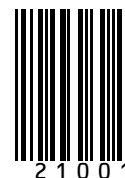
Az első 70 év (Beloianisz története)

Cikkünk az 10291. oldalon olvasható.

Ára: 300 Ft

Szlovák Kulturális Központ épül Budapesten

Január utolsó napjaiban vette birtokba az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) a Budapesten, a Rákóczi út 57. szám alatti háztömb udvarában megbújó egykori szlovák evangélikus templom épületét. Magyarország kormánya 2020-ban 765 millió forintos támogatást nyújtott az OSZÖ számára, amely az ingatlan megvásárlásán túl a romos állapotban lévő épületen sürgősen elvégzendő életveszély-elhárítási munkák és a nagyszabású felújítási projekt előkészítésének fedezeteként szolgál. A tervek szerint a magyar és a szlovák kormány támogatásával újul majd meg az emblematiszűs épület.

Hollerné Racskó Erzsébet, az OSZÖ elnöke aláírja az átvételi szerződést

Kiss Andrea felvételei

A Budapest szívében kialakításra kerülő Szlovák Kulturális Központ a magyarországi szlovák közösség múltjának bemutatását, intézményeinek méltó elhelyezését teszi lehetővé. Ez lesz majd az otthona a Magyarországi Szlovákok Kulturális Intézetének, a Vertigo Szlovák Színháznak, a Magyarországi Szlovákok Könyvtára és Dokumentációs Központjának, a Ludové noviny szerkesztőségének, valamint a létrehozni tervezett Magyarországi Szlovákok Múzeumának is. Az eredeti, hitéleti funkció felélesztését a szlovák ökumenikus kápolna szolgálja majd. A Központ a Budapesten működő szlovák kulturális egyesületeknek és művészeti csoportoknak is helyet ad majd.

BARÁTSÁG

XXVIII. évfolyam, 1. szám

2021. február 15.

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

Nemzetiségekért Díjban részesültek	10264
A Magyarországi Német Önkormányzatok	
25. ünnepi galájának kitüntettjei	10267
A solymári értékek ápolásáért...	10271
Nemzetiségekért Díjjal tüntették ki	
dr. Erb Máriát	10272

KÖZÖS EURÓPÁNK

Összefogás a horvátországi földrengés	
áldozatainak megsegítésére	10274
Interjú Gugán Jánossal, az Országos Horvát	
Önkormányzat elnökével	10276
Felkészülés a 2021. évi népszámlálásra	10277

KÖNYV

Tóth Ágnes: Monográfia a magyarországi	
németek helyzetéről 1950–1970	10280
A Magyarországi Szlovák Kutatóintézet	
2020. évi kiadói tevékenysége	10287
Az első 70 év – Beloianisz falu története	10291

TÉLI ESTÉKRE

Varga Ilona: Joka III.	10298
Ruszen Roszev grafikája	10306
Ember Mária: Hajtűkanyar (részlet)	10307
Katarina Gubinski Takač versei	10311

TARTALOMJEGYZÉK, 2020	10312
-----------------------	-------

HÁZAINK TÁJA

Régi ízek egy bakonyi sváb falu,	
Németbánya konyháiból	10316

INHALT, CONTENTS	10318
------------------	-------

BORÍTÓINKON:

Dechandt Antal alkotásai, a hátsó borítónkon fotók
Beloianiszról, Tél a Bakonyban

Nemzetiségekért Díj, 2020

December 18. a Nemzetiségek napja.

Ezen a napon minden évben ünnepélyes keretek között kerül átadásra a Nemzetiségekért Díj a tizenhárom őshonos hazai nemzetiség életében kiemelkedő munkát végző személyeknek, szervezeteknek. Mivel 2020-ban ez nem volt lehetséges, Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára közösségi oldalán köszöntötte a nemzetiségeket, s egyúttal kifejezte reményét, hogy az ünnepélyes díjátadót 2021-ben pótolni lehet.

2010 óta hatalmas munkát végeztünk a magyarországi nemzetiségekkel közösen – írta Soltész Miklós. – Magyarország Kormánya kiszámítható és következetes nemzetiségi politikájának eredménye, hogy az elmúlt években úgy a nemzetiségi önkormányzatok, mint az általuk fenntartott oktatási és kulturális intézmények komoly lehetőségekhez jutottak, számos intézményük megújult, de a kisebb nemzetiségi civil szervezeteket is támogatjuk. Nemzetiségeink életében fontos a hit, a vallásgyakorlás, és az egyházak sokat tesznek a nemzetiségi kultúra, hagyományok megőrzése, a közösség egyben tartása érdekében.

A Kormány számára természetes, hogy ami jó a magyarországi nemzetiségeknek, az jó az egész országnak, sőt, hosszútávon kedvezően hat a Kárpát-medencében élő magyarságra is. Bár a határon túli magyarok is ugyanilyen támogatást élvezhetnének. Isten éltesse a Magyarországon élő bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény, roma, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán nemzetiség minden tagját!

A 2020. évi Nemzetiségekért Díj miniszterelnöki elismerésben részesült személyek és szervezetek:

Dr. Csúcs Lászlóné
egykori nemzetiségi szószóló

1971 óta él hazánkban, és még ugyanabban az évben tagja lett a Bem József Lengyel Kulturális Egyesületnek, melynek elnöke is volt, s máig aktív vezetőségi tagja. Közéleti tevékenysége kerületi képviselőként, elnökként indult, majd 2008-2014 között országos elnökként, majd 2018-ig első nemzetiségi szószólóként szolgálta nemzetiségét. E tevékenységei hozzájárultak lengyel gyökerei megőrzéséhez, valamint a két ország között fennálló kulturális kapcsolatok fejlődéséhez, többek között a hazai lengyel katonasírok regisztrálásával, feldolgozott anyagának közreadásával, testvérvárosi kapcsolatok kiszélesítésével, az Országos Lengyel Kulturális Központ megalkotásával.

Dr. Erb Maria
habilitált egyetemi docens, Magyarországi Németek Kutatóintézetének vezetője

Az ELTE Germanisztikai Intézet német-történelem szakán végzett. 2006 óta a Magyarországi Németek Kutatóintézetének vezetője, a Germanisztikai Intézet nemzetiségi képzése tanterveinek kidolgozója. A magyarországi németek nyelvátlaszána megalkotója, az MNOSZ Oktatási Bizottságának tagja. Szakmai vezetője volt a bajai országos német tanösvény kialakításának. Előadásokat, képzéseket tart és kiadványokban publikál. A tudós pedagógus eddig még nem részesült állami kitüntetésben.

Fodor Sándorné
nyugalmazott pedagógus, szakoktató

Apátistvánfalván szlovén kulturális közegben nőtt fel. 1989-től a szentgotthárdi technikumban tanított, sok szlovén fiatal segítette a szakmai ismereteken túl

a nemzetiségi identitása megismerésében. Szervezője és szereplője színjátzó, énekkari és kulturális műsoroknak. A Magyarországi Szlovének Szövetsége Apátistvánfalvai népdalkörének tizenöt éven át volt tagja, majd az egyházi énekkarának csoportvezetője lett. A helyi egyházi énekek fennmaradásában hatalmas a szerepe. 2016-ban csatlakozott a Magyarországi Szlovének Szövetsége Kamarakórusához, majd a nyugdíjas néptáncsoportjához. Fellép rábavidéki színjátzó előadásokon. Az Apátistvánfalvai Faluszépítő Egyesület elnöke, a helyi nemzetiségi önkormányzat és az Országos Szlovén Önkormányzat tagja. 2020-tól a Rábavidéki Szlovén Nyugdíjas Egyesület elnöke, számtalan program szervezője.

Hollósy Tiborné

nyugdíjas pedagógus, a Magyar Művelődési Intézet Nemzetiségi Osztálya nyugalmazott vezetője

Tanári diplomája megszerzése után a sződi általános iskolában kezdett dolgozni, ahol nemzetiségi táncsoportot is alakított. Pályafutását a budapesti szlovák iskolában folytatta. Az iskolai táncsoportból nőtt ki a ma Lipa néven működő táncgyűttes, amely akkreditált koreográfusképzést is folytat. Alapító tagja a Fővárosi Szlovák Önkormányzatnak, amelynek elnöke is volt. Kezdeményezésére jött létre a Szlovák Nyugdíjasok Klubja. Az Ozvena Budapesti Szlovák Kórus vezetőjeként sokat tesz azért, hogy a szlovák dalkincs fennmaradjon Magyarországon. Dalgyűjteményeiből köteteket is kiadnak. Jelenleg az Angyalföldi Szlovák Önkormányzat elnöke és az Országos Szlovák Önkormányzat Kulturális Bizottsága tagja. Budapest XIII. kerületben ő alapította a Nemzetiségi Kerekasztalt.

Kalla Éva

szerkesztő

A hetvenes évek óta részese a roma felzárkóztató mozgalomnak, és ehhez az oktatást tartja a legfontosabb lehetőségnek. A roma értelmiség körében aktív szervezője képzőművészeti kiállításoknak, olvasótáboroknak és a cigány folklór bemutatásának. Férje révén részese filmes alkotómunkáknak, és segíti a roma filmfesztivál megszervezését. Kommunikációs szakemberként és teológusként is diplomázott, az MTV vallásos műsorainak szerkesztője lett. Interjúkat készített, könyveket adott ki. Tizedik éve szervezi a nemzetközi cigány filmfesztivált. Az utóbbi évtized legfontosabb tevékenysége a holokauszt roma áldozatai emlékére rendezett kiállítás volt. A Roma Produkciós Iroda Alapítvány szervezésében 2015 óta tartják meg a Bátorság és Roma Ifjúság napját az auschwitz-i cigánytábor ellenállóira emlékezve.

Kozsuharov Ognjan

szobrászművész

Szófiában született, a Magyar Képzőművészeti Főiskolán diplomázott szobrász szakon, majd a Magyar Iparművészeti Főiskolán posztgraduális képzés keretében ötvös szakon. A Magyar Képzőművészeti Főiskola tanáraként dolgozott, közben szobrászként, ötvösművészként és grafikusként tevékenykedett. Műveivel, amelyek főként kisplasztikák, magyar és nemzetközi kiállításokon vett részt. Tevékeny tagja a magyarországi bolgár közösségnek, az ő alkotásai láthatók például a Bolgár Művelődési Ház udvarán Hriszto Botevról, az Esztergomi Bazilikában Csodátévő Rilai Szent Jánosról, vagy Zuglóban a Bolgárkertészekről. Kozsuharov Ognjan a Terézvárosi Bolgár Nemzetiségi Önkormányzat tagja. A kitüntetést a bolgár kultúráért végzett, azt népszerűsítő több évtizedes munkájáért kapta.

Magyarországi Ruszinok/Rutének Országos Szövetsége

A szövetség évek óta a legnépesebb és legaktívabb szervezete a hazai ruszin közösségnek. A huszonhét éve alakult MROSZ, a ruszin kulturális és egyházi értékek, az anyanyelv és a ruszin hagyományok ápolására vállalkozott. A jól felépített szervezet sikeresen indította jelöltjeit a nemzetiségi önkormányzati választáson. Évek óta jó együttműködésben dolgozik az Országos Ruszin Önkormányzattal, például a rendezvények és zárandokutak szervezésében, továbbá támogatja a sárospataki ifjúsági ruszin táncgyűttest.

Marlokné Cservényi Magdolna

nyugalmazott iskolaigazgató

1984-től dolgozott a solymári Hunyadi Mátyás Német Nemzetiségi Általános Iskolában, amelynek 2009-2012 között igazgatója is volt. Neki köszönhető a német nemzetiségi nyelvoktatás és kétnyelvű oktatás, a hagyományőrző rendezvények és nyelvi táborok bevezetése. Fontos szerepe volt a Lustige Zwerge Német Nemzetiségi Óvoda elindításában. 1994-től tagja, majd elnöke a helyi nemzetiségi önkormányzatnak. Nevéhez fűződik az elűzetés hatvanadik évfordulójára, valamint a német betelepülésre vonatkozó emlékművek létrehozása. A Solymári Hagyományőrző Asszonykórus és a Szentiváni Magyarországi Németek Vegyes Kórus tagja. Részt vesz az Észak-magyarországi Német Önkormányzatok Szövetsége, valamint a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata munkájában, tagja az Északi Régió Megyei Önkormányzata okta-

tási bizottságának. Hagyományőrző rendezvények, emlénapok, zarándokutak, táborok, színházi előadások szervezésével segíti a közösségépítést. 2014-től öt évig a Pest Megyei Német Önkormányzat képviselőtestületének elnökhelyettese volt.

Osztrogonác József

nyugalmazott tanár, intézményvezető, a Magyarországi Horvátok Országos Szövetsége elnöke

Bunyevác-horvát nemzetiségi családba született. Horvát, szerb és történelem szakos diplomát szerzett. Folyamatosan képezte magát, a főiskolai és egyetemi tanári diplomája után közoktatás vezetői szakot végzett. 1977-től nyugdíjazásáig a Bajai Szentistváni Általános Iskolában tanított. 1988-ban nemzetiségi igazgatóhelyettesi kinevezést kapott, majd 1994-től az iskola igazgatója lett. Célja a horvát nyelvoktatás és kultúra minél magasabb színvonalú oktatása volt. 1993-tól a Magyarországi Horvátok Szövetségének vezetője, 1994-től a Bajai Horvát Nemzetiségi Önkormányzat tagja, majd az Országos Horvát Önkormányzat alelnöke volt. 2012-től vezeti az országos önkormányzat oktatási bizottságát. Tagja a Magyar-Horvát Kisebbségvédelmi Vegyes Bizottságnak, valamint az Igazságügyi Minisztérium Nemzetiségi Ügyekért Felelős Munkacsoportjának. 2016-ban átvehette a Horvát Köztársasági Elnök Dicsérő Oklevelét.

Polonia Nova Egyesület

A 2007-ben alapított szervezet célja a hazai lengyel-ség identitásának megőrzése, valamint az anyaországhoz fűződő kapcsolatuk erősítése. Tevékenysége során különös figyelmet fordít a lengyel fiatalok aktivizálására, képzésére, támogatására. A lengyel kulturális egyesület legfőbb küldetésének tekinti az anyanyelv és irodalom, a színház, illetve az anyaország történelme megismertetését, népszerűsítését. Kulturális programjaiba sikerrel vonja be a fiatalságot is, innovatív, érdeklődésüket felkeltő tevékenységi formákkal, mint pl. a geocaching, városi játékok, filmklub. Az oktatás területén is aktívak, évek óta sikeresen vezetik a Polonia Nyitott Egyetemet, a továbbképzéseket. Az anyaországi kapcsolatok fejlesztése mellett a lengyel nyelv ápolása érdekében műhelyeket, versenyeket, színházi előadásokat szerveznek.

Raptis Ioannis és Vlahosz Haralambosz

gyűjteményszervezők

Több évtizedes önzetlen munkájukkal kivételes értéket hoztak létre Magyarországon. Archívumukban az első és második görög diaszpóra dokumentumait gyűjtik, melyből a Fővárosi Görög Önkormányzat

2018-ban – Görögországban is bemutatásra került – kiállítást szervezett a 70 éve érkezett görög menekültek emlékére.

Raptis Ioannis és Vlahosz Haralambosz gyermekként kerültek Magyarországra, és egy 2003. évi nemzetközi konferencián fogalmazódott meg bennük a gyűjtemény létrehozása. Közel ezer görög honfitársunkat felkeresve régi fényképek, dokumentumok, tárgyak archiválására és összegyűjtésére vállalkoztak. Saját anyagi erőforrásaik mellett a Magyarországi Görögök Kutatóintézetétől, a Józsefvárosi és a Fővárosi Görög Önkormányzattól kaptak segítséget. A gyűjtemény része egyebek mellett fotóarchívum, kiállítási tablók, plakettek (Szakáll Antal művész közreműködésével), múzeumi tárgyak, műsoros CD-k, könyvek. Terveik között szerepel egy görög nyelvű könyv kiadása a magyarországi görögökről, a polgárháború harcosairól és a gyermekmenekültek tanáraitól, nevelőiről. A díjat megosztva kapták a Raptis-Vlahosz Gyűjtemény létrehozásáért.

Rusz Boriszláv

nyugdíjas pedagógus, a Szerb Fővárosi Önkormányzat elnöke

A pécsi egyetemen diplomázott, és a pécsi szerb-horvát általános iskolában kezdett el tanítani, majd a Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium középiskola tanára lett. 1988-tól a Külügyminisztériumban dolgozott, öt évig a belgrádi magyar nagykövetség első titkáráként, sajtó- és kultúrattaséjaként tevékenykedett. 1995-től a szerb nemzetiségi önkormányzatok létrejöttének aktív alakítója volt. A Szerb Fővárosi Önkormányzat elnöke és a Szerb Országos Önkormányzat képviselője lett. A Magyarországi Szerb Színház megbízott igazgatói feladatait is ellátta. Később visszatért pedagógusi munkájához, és nyugdíjazásáig a budapesti szerb gimnáziumban tanított. Szerzője a Magyarországi Szerbek Néprajzát bemutató könyvsorozatnak.

Simon Istvánné

nyugdíjas pedagógus, közoktatási szakértő, az EMMI Nemzetiségi Osztályának nyugalmazott főosztályvezetője

Szívügye a magyarországi román nemzetiségi oktatás, az anyanyelv és identitás megőrzése, az oktatás színvonalának folyamatos emelése. Román nyelv és irodalom-történelem szakon diplomázott az ELTE-n. 1973-tól tanárként dolgozott, majd 1977-től nyugdíjba vonulásáig az EMMI (illetve jogelődje) Nemzetiségi Főosztályán dolgozott. Főtanácsosként és főosztályvezetőként részt vett a nemzetiségi oktatás-nevelés jogi, szakmai feltételeinek kialakításában, törvénytervezetek előkészítésében. 2011-től az Országos Román Önkormányzat szakmai tanácsadója, a nemzetiségi és köznevelési törvény megalkotásának vé-

leményezője. Két éven át a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, Pedagógia és Módszertani Munkacsoportjának vezetője volt a II. Rákóczi Ferenc emléket őrző szervezetekkel.

Szűcs Csaba

Kiskunhalas alpolgármestere, megyei közgyűlési romaügyi főtanácsadója

2014-től Kiskunhalas alpolgármestere, 2017-től a Kiskunhalasi Cigány Nemzetiségi Önkormányzat elnöke. Kezdeményezésére indult el Kiskunhalason a Szociális Segítő Hálózat és az utcabizalmi rendszer, amelynek eredményeképpen növekedett a helyi cigányság iskolázottsága, javultak a foglalkoztatási mutatók, csökkent a lakóközösségi feszültség. Mintaprogramját (pl. a roma nők képzése, roma származású szociális segítők, családsegítők biztosítása, szakmai képzések, szociális hálózat kiépítése, közegészségügy javítása, a hagyományos cigány kul-

túra megőrzése stb.) több megyére is kiterjesztették. 2016-tól a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnökének romaügyi főtanácsadója. Szakmai segítségével jött létre az országban egyedülálló Bács-Kiskun Megyei Cigány Felzárkóztatási Program.

Vlahopulosz Zisizs

nyugalmazott polgármester

Családja 1948-ban menekült Magyarországra. 1951 óta beloianniszi lakos, ahol 1985-ben a falu tanácselnöke lett. 1990-1998-ig a település polgármestere volt. A falu felvirágoztatása mellett a görög kultúra és anyanyelv megőrzése, a hagyományörzés volt az elsődleges célja. Közbenjárására épült meg a település görög ortodox temploma, és neki köszönhető az első görög nyelvtanár érkezése Beloianniszbba.

Gratulálunk a kitüntetetteknek!

A Magyarországi Német Önkormányzatok 25. ünnepi gálája

A Magyarországi Német Önkormányzatok Napján, hagyományosan az új év második szombatján rendezett nagyszabású MNOÖ-gálát 2021 januárjában a koronavírus-járvány miatt nem lehetett a megszokott formában, személyes jelenléttel megtartani. Teljesen azonban mégsem kellett róla lemondania a magyarországi német közösségnek, hiszen a **Németországi Szövetségi Belügyminisztérium** támogatása révén, valamint az MTVA (Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap) **Unser Bildschirm** című magyarországi német magazinműsora szerkesztőségének együttműködésével lehetővé vált, hogy a gálaműsort televíziós és internetes közvetítés keretében követhessék az érdeklődők.

– 2020-ban nagyot fordult velünk a világ, a koronavírus-járvány a magánéletünkben, a mindennapjainkban is nagy törést okozott – hangsúlyozta ünnepi beszédében Engländerné Hock Ibolya MNOÖ-elnök.
– A mai gálaműsorunkat mindazon barátaink és bajtársaink emlékének ajánljuk, akik a betegség következtében veszítették életüket. A jelenlegi helyzet az olyan értékek fontosságára tanít bennünket, amit hajlamosak vagyunk elfelejteni vagy alábecsülni – ilyenek az egészségünk, az emberi kapcsolataink, vagy akár a felebaráti szeretet.

Magyarországi Németiségért Arany Dísz

A Magyarországi Németiségért Arany Dísz a magyarországi németek legmagasabb kitüntetése, melyet a Magyarországi Német Országos Önkormányzat 1995-ben alapított. Első ízben az 1997-ben megrendezett első országos gála alkalmával adták át. A rangos kitüntetést minden évben olyan magyarországi németek vagy magyar állampolgárok, valamint kül-

földi állampolgárok vehetik át, akik kiváló munkájukkal nagyban hozzájárulnak a magyarországi német nemzetiség nyelvének megőrzéséhez, tárgyi és szellemi kulturális javaik gyarapodásához, valamint a németiség történelmi hagyományaihoz. Az MNOÖ közgyűlése évente három díjat adományoz, a díjazottakat előzetesen benyújtott pályázatok alapján választja ki.

A Németkéri Német Önkormányzat kezdeményezésére a Tolna Megyei Német Önkormányzatok Szövetsége, valamint a Győr-Moson-Sopron Megyei Német Önkormányzat közös felterjesztése alapján a Magyarországi Németiségért Arany Dísztűt 2021-ben Szauer Ágnes is átvehette.

Gyökerei a Tolna megyei Németkérhez kötik. Német-országi szakos diplomáját a Pécsi Tanárképző Főiskolán és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte. Gyermekkori emlékei és a német anyanyelve, melyet édesanyjától tanult, meghatározták egész életét: sokoldalú tevékenységéhez kiváló alapot biztosítottak a német énekek, táncok és történetek. Tizenöt éven át oktatóként leendő német nemzetiségű óvodapedagógusokat a Soproni Főiskolán, s új módszereket honosított meg a nemzetiségű óvóképzésben.

A váci Apor Vilmos Főiskolán a pedagógusképzésben töltött be oktatói szerepet, melyet jelenleg az ELTE falai közt is folytat, a magyarországi német óvodapedagógusokat és alsó tagozatos nevelőket képző programban. Közel tizenöt éven át a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatalának főosztályvezetője volt.

Budapesten él, de szülőfalujában, Németkén a korábbi évekhez hasonlóan jelenleg is számos magyarországi német rendezvényt kezdeményez és szervez. Sok ötlet és azok megvalósítása fűződik a nevéhez, így egy alapítvány életre hívása, német nemzetiségű tanszék alapítása, a szülőfalujához kötődő, történelmi, kulturális és kulináris kötetek sokaságának megjelentetése, de ezeken túl néprajzi tevékenység, kiállítások is köszönhetőek neki. Egyetemi keretek között rendszeresen ad elő különböző magyarországi német témákban.

Wolfart Jánosné

A Budapest XIII. Kerületi Német Önkormányzat javaslata és a Fővárosi Német Önkormányzat felterjesztése alapján a Magyarországi Németiségért Arany Dísztűt 2021-ben Wolfart Jánosné (született Stang Mária) is átvehette.

A Baranya megyei Babarcról származó német-magyar szakos középiskolai pedagógus a budapesti Német Nemzetiségi Gimnáziumban, a pécsi Leówey Klára Gimnáziumban és a pilisvörösvári Friedrich Schiller Gimnáziumban is oktatott. Kiemelten fontos volt számára a tehetséggondozás, mély ismereteit egész pedagógiai pályafutása során igyekezett átadni. Saját példáján keresztül is közvetítette a magyarországi németiség értékeit. Ennek is köszönhető, hogy egykori tanítványai közül ma is sokan cselekvő részesei a magyarországi német közéletnek.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Germanisztika Intézetének tudományos munkatársaként részt vett a Magyarországi Német Nyelvi Atlasz elkészítésében, valamint nyelvtörténettel és dialektológiával is foglalkozott. Tíz éven át három szinten is részt vállalt a magyarországi német nemzetiségpolitikában: lakhelyének, Budapest XIII. kerületének német önkormányzatában, a Fővárosi Német Önkormányzatban, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közgyűlésében és oktatási bizottságában is aktívan közreműködött. Pedagógusként és az oktatási bizottság tagjaként részt vett az MNOÖ *Wurzeln und Flügel* (Gyökerek és szárnyak) című oktatási stratégiájának tartalmi és szakmai kidolgozásában. Számos publikáció viseli a nevét, különösen a 2019-ben megjelent, Koch Valériáról társszerzőként írt életrajzi kötete, az *In memoriam Valeria Koch, die es hätte geben können* képvisel személyes érintettsége révén nagy értéket számára.

A díjjal járó tiszteletdíjat Babarc katolikus templomi orgonájának helyreállítására, szülőfalujának ajánlja fel.

Dr. Árkossy Katalin

A Magyarországi Németiségért Arany Dísztűt 2021-ben az Esztergomi Német Önkormányzat felterjesztése alapján dr. Árkossy Katalin vehette át. Családja, az *Osztheimer* család a magyarországi németek lakta Pilisszentivánról származik. A kitüntetett germanisztika-magyar nyelv és irodalom szakos tanulmányainak befejeztével az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatójaként úgy diplomamunkájában,

mint doktori értekezésében szülőfaluja, Pilisszentiván nyelvét és társadalmát kutatta. Azt, hogy a helyi német szokások és hagyományok a kikényszerített asszimilációs folyamatok ellenére miképp tudtak fennmaradni az egykori bányásztelepülésen. Kutatásaiban mindvégig nagy hangsúlyt fektetett a hagyományátadásra és a kulturális identitás megújulását előre mozdító különböző lehetőségekre, s ebben fontos szerepe volt a helyi dialektus és kultúra megismertetésének is.

Az ELTE Germanisztika Intézetében végzett munkája során hosszú évekig a Szakdidaktikai Tanzék vezetőjeként tevékenykedett. Miután *Manherz Károly* professzor vezetésével 1994-ben megalakult a Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja, átvette a magyarországi német és a kétnyelvű pedagógus-továbbképzések, valamint a posztgraduális képzések szervezési és koordinálási feladatait. Sokéves tudományos munkásságát számos kiváló eredmény fémjelzi, így például a magyarországi német oktatásügyben a nemzetiségi oktatási terv kidolgozása, pedagógiai szakfolyóirat szerkesztése, a magyarországi németek nyelve és irodalma tantervfejlesztését célzó posztgraduális képzés és tanúsítvány életre hívása, a német szaknyelvi képzést kínáló kiegészítő szak indítása és megszervezése. Mindezen túl számos nemzetiségi iskola közötti projekt lebonyolítása, az Eichstätti Egyetemmel való együttműködés megvalósítása, de számos jelentős publikáció is köszönhető neki.

Dr. Árkossy Katalin 2006 óta az Esztergomi Német Önkormányzat képviselője.

Koch Valéria-díj

A Magyarországi Német Önkormányzatok Napján hagyományosan az arra érdemes fiatalokat *Koch Valéria-díjjal* jutalmazzák. Az idei évben immár tizenhetedik alkalommal átadott kitüntetést ezúttal is olyan középiskolai tanulók és végzős főiskolai vagy egyetemi hallgatók vehették át, akik kiváló teljesítményük által a magyarországi német kulturális értékek megőrzéséhez járulnak hozzá saját korosztályukban, illetve diplomamunkájukban magyarországi német témát dolgoznak fel.

Bogár-Szabó András

Az Alföld szívében, Kerekegyházán élő, két nyelven felnőtt, *Bogár-Szabó András*, a pilisvörösvári Friedrich Schiller Gimnázium végzőse, rendhagyó hagyományápoló tevékenységéért részesült kitüntetésben. Lakhelyének környékén nincsenek német közösségek, de a fiatalember a hagyományörzés és kultúraátadás új módját fedezte fel: stop-motion-animációkat készít, többek között magyarországi német témákban, melyek már számos elismerésben részesültek. Ihletője a nemzetiségi népismeret tantárgy. A *Johanns Weg* című trilógiája például a magyarországi németek betelepítését, az elűzetést és a mai fiatalok számára elérhető hagyományörző lehetőségeket helyezi a középpontba. Több alkalommal vett részt nagy sikerrel a Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ és Könyvtár által rendezett *Abgedreht* című ifjúsági filmünnepen.

Bogár-Szabó András a Magyarországi Német Gyermekért Egyesület (VUK) ifjúsági vezetője. Tanulmányait a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem német nyelvű informatikai képzésén szeretné folytatni.

Emmert Anett Eliza

A fiatalon elhunyt magyarországi német költőnőről elnevezett díjat idén a bajai Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja egyik végzős tanulója is átvehette. *Emmert Anett Eliza* többnyelvű családban nőtt fel, az irodalmi német nyelv mellett két német nyelvjárást is elsajátíthatott. Sokoldalú hagyományörző tevékenységére különleges családi háttere és személyes meggyőződése ösztönzi. Iskolája német néptáncsoportjának aktív tagja, énekel az iskolai kórusban és az *UBZ Nachtigallen* dalkörben is. Rendszeres résztvevője a német nemzetiségi szavaló- és tanulmányi versenyeknek, valamint az *Abgedreht* ifjúsági filmversenynek is. Büszke tulajdonosa egy úgynevezett Ulmer Schachtel jogosítványnak, amely arra hatalmazza fel, hogy látogatócsoportoknak bemutassa az iskolája területén álló betelepítési emlékművet. Aktív résztvevője a Bácskai Német Kultúregyesület programjainak. Család-

jának minden tagja játszik valamilyen hangszeren, Eliza fuvolázik, így családként is szívesen muzsikálnak magyarországi német rendezvényeken.

Eliza a Magyarországi Német Fiatalok Közössége (GJU) tevékeny tagja és kapcsolatokat ápol a világ több pontján élő fiatal dunai svábokkal. Nemzetiségi óvodapedagógus szeretne lenni.

Tavaszi Krisztina

Koch Valéria-díjat vehet át a veszprémi Lovassy László Gimnázium egy végzős tanulója, *Tavaszi Krisztina* is. Krisztina Ajkarendeken, német nemzetiségi családban nevelkedett, melyben a magyarországi német kultúra ápolása nemzedékek óta természetes. Több éve aktívan vesz részt a helyi kultúregyesületek, valamint az Ajkarendeki Német Önkormányzat munkájában.

Néptáncolni még óvodásként kezdett a helyi német táncsoportban, nemzetiségi rendezvényeken szívesen működik közre moderátorként, a német nyelvű szentmiséken pedig rendszeresen felolvas. A helyi Német Nemzetiségi Népdalkör tagjaként közreműködött egy énekeskönyv szerkesztésében, az ajkarendeki nyelvjárásszótár hanganyagának feldolgozásában pedig vágóként tevékenykedik. Azt tervezi, hogy a következő ciklusban jelöltként indul majd a helyi német önkormányzati választá-

sokon, hogy képviselőként folytathassa a munkát szülővárosában. Rendszeres résztvevője a német nemzetiségi versmondó és nyelvi versenyeknek, és gimnáziumának hagyományőrző tevékenységében is részt vállal.

Testvérével együtt családfakutatást folytat. Orvos szeretne lenni.

Weimert Éva

A villányi származású *Weimert Éva*, a bajai Eötvös József Tanárképző Főiskola végzett hallgatója, szakdolgozatában a magyarországi németek étkezési szokásait kutatta – mindenekelőtt ezzel érdemelte ki az idei Koch Valéria-díjat. A magyarországi német konyha sajátosságainak feltárásához a közelmúltban megjelent receptkiadványokat is felhasználta. Munkája a jelenleg érvényben lévő magyarországi német oktatási előírások alapján készült, ezeket figyelembe véve vizsgálta, hogy mely tartalmak és módszerek alkalmasak az ismeretek és szokások átadására a német nemzetiségi óvodai foglalkozások keretein belül.

Weimert Éva gyermekkorától a kulturális hagyományőrzés aktív résztvevője: Gyermekként a Villányi Gyermektáncsoportban táncolt, harmadik osztályos korától szaxofonozik, és évek óta a Villányi Ifjúsági Fúvószenekar tagja. A pécsi Koch Valéria Iskolaközpont tanulója volt, és gimnáziumi éve alatt az iskola hagyományőrző fúvószenekarában is játszott. Az érettségi után a bajai Eötvös József Főiskolára jelentkezett, ahol 2020-ban szerezte meg német nemzetiségi óvodapedagógusi oklevelét. Egy szemesztert Németországban töltött.

Weimert Éva a Magyarországi Német Gyermekekért Egyesület (VUK) ifjúsági vezetője. 2020 augusztusa óta a vecsési óvodában dolgozik, ahol a gyermekeknek a magyarországi német hagyományokat és a nyelvet szeretné átadni. Az óvodai dolgozók táncsoportjához is csatlakozott.

Szöveg és képek:

LdU-Presse, Unser Bildschirm, Neue Zeitung

A solymári értékek ápolásáért...

Marlokné Cservenyi Magdolna, nyugalmazott iskolaigazgató 1984-től dolgozik a solymári Hunyadi Mátyás Német Nemzetiségi Általános Iskolában, amelynek 2009-2012 között igazgatója is. Neki köszönhető a német nemzetiségi nyelvoktatás és kétnyelvű oktatás, a hagyományörző rendezvények és nyelvi táborok bevezetése. Fontos szerepet játszik a Lustige Zwerge Német Nemzetiségi Óvoda elindításában. 1994-től tagja, majd elnöke a helyi nemzetiségi önkormányzatnak. Nevéhez fűződik az elűzetés hatvanadik évfordulója, valamint a német betelepülés emlékművének létrehozása is. A Solymári Hagyományörző Asszonykórus és a Pilisszentiváni Magyarországi Német Vegyes Kórus tagja. Részt vesz az Észak-Magyarországi Német Önkormányzatok Szövetsége, valamint annak oktatási bizottsága és a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata munkájában. Hagyományörző rendezvények, emléknapok, zárándokutak, táborok, színházi előadások szervezésével segíti a közösségépítést. 2014-től öt évig a Pest Megyei Német Önkormányzat képviselőtestületének elnökhelyetteseként is tevékenykedik.

Óriási öröm és megtiszteltetés számomra a Nemzetiségekért Díj. Álmomban sem gondoltam volna, hogy a nevem valaha a díjazottak között szerepelhet. Köszönettel tartozom mindenkinek, aki támogatja a felterjesztésemet és érdemesnek talált a díjra. Bár önkormányzati szinten a stafétabotot átadtam a fiataloknak, ők mindenben számíthatnak a segítségemre.

Jellegetes solymári „sváb” családba születtem, amely sokat szenvedett a német gyökerei miatt. Anyai ágú nagyszüleimet, akik kocsmárosok voltak, kitelepítették. Ők háromszor tették meg az utat Karlsruhe városától Solymárig, és csak a harmadik próbálkozásra kaptak letelepedési engedélyt. Édesanyámat a kocsmá miatt rágalmozási perbe fogták, és hamis vádak alapján tízévi fogházbüntetésre ítélték, szerencsére azonban nyolc hónap után rehabilitálták. A szüleim hatalmas akarattal és szorgalommal a semmiből teremtetek új életet. Tőlük tanultam meg a helyi hagyományokat, a solymári dalokat, a német dialektust és a katolikus hitben rejlő erőt. Bár paraszti, gazdálkodó környezetben nőttem fel, mégis mindig vonzottak a könyvek, és végül német-történelem szakos gimnáziumi tanár lettem. Nagyon szerettem a pedagóguspályát, amelyen negyven évet töltöttem. Ebből harminchat éven át a helyi, Hunyadi Mátyás német nemzetiségi általános iskolában tanítottam alsó és felső tagozaton német nyelvet, németül környezetismeretet, történelmet, s ha szükség volt rá, egyéb tantárgyakat is. Én indítottam el a német kétnyelvű oktatást, versenyeket szerveztem, vezettem a német munkaközösséget, és

a pályám vége felé még igazgatói teendőket is elláttam. A helyi nemzetiségi önkormányzatnak megalkulása óta tagja voltam (1994), és az első ciklust kivéve, 2019-ig elnökként igyekeztem minden erőmmel és tehetséggemmel a solymári sváb közösségért dolgozni.

Büszkén mondom, hogy az elmúlt évtizedekben a képviselőtársaim segítségével sok szép eredményt értünk el, amelyek mind a helyi németiség jelenlétét, nemzetiségtudatát és hagyományait erősítették. Pályafutásom egyik legmeghatóbb eseménye a németek betelepülésének háromszázadik évfordulójára szervezett történelmi menetünk volt, melyre szívesen emlékszem vissza. Ezen a rendezvényen több mint ötszáz ember vett részt népviseletben, családotól, gyerekektől. Megható érzés volt együtt énekelni és a templomban közösen hálát adni a Jóistennek, hogy minden politikai vihar ellenére vannak még Solymáron olyanok, akik bátran felvállalják származásukat. Az évek során számos jelentős értéket teremtő kezdeményezésünk volt. Csak néhányat kiemelve: az elűzetés ötvenedik évfordulójára emlékművet avattunk, a hatvanadikra egy helyi viseletet őrző házaspár bronz szobrát állítottuk a solymári főtérrre, a hetvenedik évfordulóra pedig egy régi álmunk teljesült: a vasútállomáson, ahonnan a vagonok indultak, a helyből kitelepítettek emléktábláját, majd 2010-ben betelepülési emlékkövet avattunk. A Solymári Német Önkormányzat 2005-től fenntartója a Lustige Zwerge Német Nemzetiségi Óvodának. A Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsával (Landesrat) együttműködve eddig tíz Országos Német Nemzetiségi Gyermektáncfesztivált szerveztünk. Örömmel tölt el, hogy ezek mindig nagyon népszerűek: alkalmanként mintegy félezer kis táncos vett részt rajtuk. A gyermekeket célzó programjaink sora ezzel nem ért véget, hiszen ez idáig immár nyolc egyhetes hagyományörző táborot is sikerült megvalósítanunk. A célunk ezekkel a solymári sváb értékek, hagyományok megismertetése és továbbadása. Büszkeséggel tölt el az is, hogy 1999-től 2006-ig az országos német önkormányzat munkáját is segíthettem, s hogy immár második ciklusban részt vehetek a Pest Megyei Német Önkormányzat tevékenységében. A helyi

német dalkultúra- és hagyományörzés ugyancsak fontos szerepet játszik az életemben. Közel húsz éve vagyok tagja a Solymári Hagyományörző Asszonykórusnak, és több mint tíz éve a helyi Heimatverein Egyesületnek.

A motivációt a magyarországi német gyökereim adják. Az elmúlt évtizedek alatt mindig is tenni akartam azért, hogy Solymáron a helyi németek által teremtett értékek fennmaradjanak, a nemzetiségi tudat erősödjék, és hogy nagyközségünket, ahol immár tizenkétezer élnek, mint „sváb falu” emlegesse a nagyvilág.

A legfontosabb üzenetem az utánunk jövő nemzedéknek, hogy bár a világ változik, a technika, a digitalizáció egyre nagyobb teret hódít az ember életében, és sok a csábítás, a lehetőség a fiatalok számára, hogy szabadidejüket újszerű élvezeti elemekkel töltsék ki, mégis mindezek mellett nagyon fontos, hogy törődjenek a német gyökereikkel. Vegyenek részt nemzetiségi rendezvényeken, írassák német iskolába a gyermekeiket, alkossanak német nemzetiségi közösségeket, segítsék a helyi hagyományok megtartását – úgy érzem, ennyivel tartoznak a sokat szenvedett elődeiknek is.

Nemzetiségekért Díjjal tüntették ki dr. Erb Máriát

Interjú a magyarországi német pedagógus-kutatóval

Dr. Erb Maria, habilitált egyetemi docens, a Magyarországi Németek Kutatóintézetének vezetője az ELTE Germanisztika Intézet német-történelem szakán végzett. 2006 óta a Magyarországi Németek Kutatóintézetének vezetője, és kidolgozója a Germanisztikai Intézet nemzetiségi képzése tanterveinek. A magyarországi németek nyelvatlaszának megalkotója, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata Közgyűlésének és Oktatási Bizottságának tagja. 2012-ben vette át a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának legmagasabb kitüntetését, a Magyarországi Németekért Arany Dísztit. A bajai magyarországi német országos tanösvény, valamint a fekedí, tarjáni és csolnoki német tanösvények szakmai vezetője és szakértője volt. Előadásokat, képzéseket tart és kiadványokban publikál. A tudós pedagógus eddig még nem részesült állami kitüntetésben.

A kitüntetés nagyon sokat jelent nekem, mint ahogy a Magyarországi Németekért Arany Dísztit díj is, amit 2012-ben vehettem át. Aki ismer, tudja, hogy díjak nélkül is ugyanúgy végezném a munkámat, ugyanis nagyon szoros a magyarországi németekhez való kötődésem és emellett nagyon erős a jövőnkkel szembeni felelősségérzetem is. Az MNOÖ 2019-es választási kampányában közzétett jelmondatom is ezt volt hivatott kifejezni: „Ha egy közösségtől ennyi mindent kapunk, kötelességünk azt szolgálni: ésszel és szívvel egyaránt”. Természetesen azért nagyon jól esik, hogy a munkát, amit hosszú évek óta végzek – én éppen harmincöt éve dolgozom ezen a területen – elismerik.

Ez a díj azonban nem csupán az én érdemem, sokaknak tartozom köszönettel: mindenekelőtt a szüleimnek, akik személyes példájukon keresztül alapvetően meghatározók voltak számomra. Nélkülük ma nem tartanék ott, ahol tartok. A férjemnek is köszönettel tartozom, aki minden szempontból támogat, és nem utolsósorban annak a rengeteg magyarországi németnek, akik mindig szívesen fogadnak, múzeumaikban, templomaikban és temetőikben körbevezetnek. Ezúton is köszönöm mindenki támogatását, aki eddig mellettem állt; örömmel várom a további együttműködést.

„A legértékesebb örökségem
az anyanyelvem”

Véméndről származom, a motivációm személyes, hiszen otthonról merítem. Nagyon boldog és védett gyermekkorom volt, az édesapám és az édesanyám is rendkívüli emberek voltak, tőlük kaptam útravalóul azt a tartást, értékrendet és elvet, amelyek szerint a mai napig élem az életem. A legértékesebb örökségem az anyanyelvem, a nyelvjárásum. Szerencsémre egy háromgenerációs családban nőttem fel, nálunk állandó volt a német szó. Apai nagyanyámtól, Resi Omatól tanultam a szólásokat, mondókákat, énekeket, aki egyáltalán nem tudott magyarul. Én még a magyar nyelv ismerete nélkül

kezdtém az óvodát, de manapság ez elképzelhetetlen. Ezek az értékek, normák, az identitás és a kötődés az, amire építeni tudok. A mai napig ez adja nekem a biztos alapot.

Múltbéli sikerek, jövőbeni tervek

A felsőoktatásban a doktori értekezés benyújtása és a habilitáció mind-mind a tudományos előmenetel mérföldkövei, emellett azonban természetesen a publikációk is nagy jelentőséggel bírnak. Kedves emlék számomra, mikor megjelent a Magyarországi Német Nyelvi Atlasz első, majd második kötet, vagy amikor elkészült a magyarországi német nyelvjárásokban fellelhető magyar jövevényszavakról írt monográfiám, de különleges pillanat volt az is, mikor *Wolfart* Mária társszerzőmmel először vehettük kézbe Koch Valéria életrajzi kötetünket frissen a nyomdából. Ezeken túl, szép emlék marad számomra minden egyes tanösvény átadója melyet szakértőként kísértem végig, mivel nagyon megható volt látni a helyi közösségek örömét és büszkeségét. Ezek mellett természetesen az országos tanösvény megalkotása is múlhatatlan élmény volt: sosem fogom elfelejteni azt a pillanatot, mikor *Frey* Máriával spontán egymás nyakába borultunk, amikor először láttuk élőben az elkészült állomásokat.

Hosszú adatgyűjtés előzi meg az ilyen és ehhez hasonló projekteket. Nekem azonban mindmáig rengeteg örömet jelent számomra a tudományos eredmények mellett a terepkutatás: sok kicsinek tűnő, de igazán örömteli pillanatot élhetek át általa, melyeket a világért sem hagynék ki. Ilyenek például, ha egy elüzetési emlékművet találok egy addig számomra ismeretlen, általam nem dokumentált motívummal, vagy ha egy hímezett falvédőn fedezek fel egy számomra új szöveget, vagy épp egy különleges sírkőfeliratra lelek. A beszélgetések a helyiekkel szintén nagy élményt jelentenek számomra, különösen, ha nyelvjárásban értekezhetünk.

Nem csak kutató vagyok, hanem pedagógus is. A munkám ezen része természetesen ugyanolyan fontos számomra, mint a kutatás, mert azt gondolom, a felsőoktatásban nagy felelősség hárul ránk, hogy motivált és kiválóan képzett magyarországi német pedagógusokat, és egyben magyarországi német értelmiséget is neveljünk. Az ismert okok miatt a hallgatóink már nem tartoznak az ún. élménynemzedékhez, ezért különösen fontosnak tartom, hogy a képzésük során az elméleti tudás mellett gyakorlati ismeretekkel is gazdagodjanak, erre pedig kiváló lehetőséget kínál egy-egy kihelyezett projektnap, tanulmányút vagy intézménylátogatás.

A két legutóbbi nagyobb lélegzetvételű projektem – a Koch Valéria életrajzi kötet és a magyarországi német országos tanösvény – tavaly lezárult, így most ismét azokra a kutatásokra összpontosíthatok,

amelyekhez már előzetesen rengeteg nyersanyagot gyűjtöttem. Ezeket fogom kiértékelni, elemezni és közzétenni. Évek óta foglalkozom az emlékezetkultúrával, különösen a kulturális és kommunikatív emlékezet megjelenési formái érdekelnak, tehát az emlékművek és emléktáblák. Történelmünk és sorunk ezen lenyomatai a nyilvános térben az 1990-es évek második felétől lelhetők fel, és jellemzően a németek betelepítésének, elhurcolásának vagy elűzésének állítanak emléket. Meggyőződésem, hogy úgy a motívumviláguk és formanyelvük, mint a felirataik fontos új ismerettel gazdagítanak minket. Így például az ulmi dereglye (Ulmer Schachtel) átértelmezése vagy státuszváltozása is megfigyelhető, ahogy ezt a nemrég megjelent tanulmányomban bővebben is kifejtettem.

A jelenleg is futó projektjeim közül kiemelnék még egyet, amelynek kapcsán *Berek* Katinak tartozom köszönettel. 2017-ben huszonöt olyan nővel készítettem interjút Baranya, Tolna és Nógrád megyékben, akik még minden nap hordták eredeti viseletüket, és olyanokkal is, akik már nem. Számos különböző, nagyon tanulságos információhoz jutottam a döntésük körüli okokról, kötelezettségekről, körülményekről, melyek a viselet mellett, illetve elhagyása mellett szóltak. A viselet jelentősége és funkciója mint lokális ismertetőjel szintén szóba került. Remélem, a közeljövőben ezek kiértékelésére is lesz időm.

„Rajtunk áll a folytatás”

A második világháború után sok minden – részben pótolhatatlanul – elveszett. Ezért is olyan nagy a felelősségünk magánszemélyként és közösségi szinten is. Elődeink iránt egyrészt kötelességünk, hogy azt a nyelvet és kultúrát erősítsük, vagy újraélesszük, ami számukra oly természetes és magától értetődő volt. Másrészt a jövő nemzedékei felé is felelősséggel tartozunk, hogy „folytatódjon”. Rajtunk áll. Személyesen jó példával elől járni talán még soha nem volt olyan fontos, mint napjainkban. A közösségből fakadó hatalmas erő is nagy jelentőséggel bír. A közelmúltban örömmel állapítottam meg, hogy visszatért az élet a településeinkre, egyfajta újjáéledés, visszaemlékezés figyelhető meg. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a számos program, rendezvény és a különböző kezdeményezések (köztük a szakrális és paraszti kulturális értéket képviselő emlékek felújítása, a nyelvjárási szótárak készítése, a kétnyelvű utcanévtáblák felszerelése, a hagyományok és ünnepek felelevenítése) is. Ha a kutatásaim és előadásaim, szakvéleményeim és tanácsaim hozzájárulnak ahhoz, hogy ez a folyamat tovább virágozzon és gazdagodjon, azzal újra és újra értelmet nyer az én tevékenységem is.

Gratulálunk a kitüntetéshez!

A pusztító földrengés lélekben újraegyesítette a horvátokat

Petrinjaban egy iskola, Žažinában pedig egy katolikus templom felújításában vállalt részt Magyarország – mondta **Soltész Miklós** a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára a földrengés sújtotta közép-horvátországi Petrinjaban, ahol Zdenko Lucić horvát külügyi államtitkárral meg is tekintette az épületeket. Az MTI-nek telefonon nyilatkozva kiemelte: az iskola, ahová körülbelül négyszázötven gyerek jár, súlyosan megsérült a földrengésben. A žažinai templom pedig, amelynek felújításában részt vesz Magyarország, Szent Miklós és Szent Vid temploma.

Szavai szerint abban bíznak, hogy a magyarországi segítség az itt élő több tízezer ember helyben maradását szolgálja. Egyrészt azért, mert ezek az emberek Horvátország legnehezebb sorsú, legszegényebb vidékén élnek, másrészt pedig azért, mert ragaszkodnak ahhoz a környezethez, ahol laknak, ahova a munkájuk köti őket – mondta.

Horvátország nevének hallatán sokak talán a csodálatos horvát tengerparti városokra, a mesés szigetvilágra, az ízekben oly gazdag gasztronómiára, a lenyűgöző természetre, a pompás fővárosra, Zágrábra és környékére, vagy a közös horvát-magyar történelem és irodalom nagyjaira asszociálnak. Ezek a képek és élmények az idén sajnos az országból érkezett lesújtó hírekkel párosultak, történetesen, hogy Sziszek-Monoszló megyében (Sisačko-moslavačka županija) hatalmas károkat okozó földrengés volt. Ez a megye Horvátország középső részén fekszik, mintegy 4468 km²-en 172 439 fős lakossággal. Itt él tehát az ország összlakosságának a 4,02 százaléka. Sokak szerint a földrengés a sors utolsó csapása a térségre, mivel fiatal gyermekes családok hagyták el a városokat, falvakat. Az ifjúság nem a tönkrement ipari városokban és az aknamezőkkel körülvett falvakban képzele a sikeres jövőt. Valójában ezen a területen megtörtént mindaz, ami megtörtént Horvátország többi részével is. Ám az itteni háború véresebb volt, mint másutt, és nagy népességvesztést okozott. A sisaki régió évek óta az ország elnéptelenedésének élvonalában van.

A végzetes földrengés Sziszek-Monoszló megye felét pusztította el, a helyi tizenkilenc önkormányzati egységből négy város Sziszek, Petrinya, (Sisak, Petrinja) Glina és Hrvatska Kostajnica, valamint több település szenvedett nagyobb károkat. Körülbelül ötvenezer lakosnak vannak közvetlen kárai a házakban vagy a melléképületekben. Nem hivatalos adatok szerint – mivel a károk felmérése még folyamatban van, és számos utórengés is bekövetkezett – 14 171 létesítményen jelentettek anyagi károkat, amelyek közül 4 194 létesítményt már ellenőriztek. Az ellenőrzött létesítmények egyötöde, azaz 800 létesítmény teljesen megsemmisült vagy használhatatlanná rongálódott, ez a szám azonban várhatóan akár háromezer is lehet. Nyolcszázhuszonöt kisipari és háromezer családi gazdaság szűnt meg, megromlódott hétszáz gazdasági épület és tizenegy is-

kola, de ide sorolható szinte az összes templom is, melyek közül öt teljesen megsemmisült. Különösen nehéz helyzetben van a vidéki lakosság, mert a háziállatok miatt, melyeket gondozniuk kell, nem tudják elhagyni otthonukat, így napokig az udvaron, az istállóban vagy gépkocsikban alszanak.

A földrengés újra egyesítette és mozgósította az egész országot, minden tájáról elindultak a humanitárius segélyek. Miután Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar és Đakovo, Osijek jelentették be elsőként, hogy lemondják az újévi programokat, és azok árát a földrengés sújtotta térségnek adják, beindult a láncreakció: körülbelül negyven város jelentette be, hogy csatlakozik a kezdeményezéshez. Igazán lenyűgöző látvány volt a sok fénykép a kamionokból és személyautókból álló konvojról, amely az Isztriai-félszigetről lakókocsikat szállított a régióba. Eddig több mint kétszáz adományozott lakókocsi érkezett onnan a rengés sújtotta területre. Természetesen a lakókocsik teljes felszereléssel és tartós élelmiszerrel, takarókkal, lepedőkkel és hősugárzókkal megpakolva indultak útnak. Mindez csak egy része a félszigetről indult magánkezdeményezéseknek.

Az ország minden területéről érkeztek tűzoltó és polgári védelmi egységek, hogy mielőbb elkezdődjenek a károk helyreállítása. A segítségnyújtásból nincs hiány a sport világából sem. Az örök rivális labdarúgóklubok, a Dinamo Zagreb és a Hajduk Split szurkolói egy emberként segítettek a helyreállítási munkákban, az adományok szállításában és szétosztásában. A horvát labdarúgó-válogatott, Dejan Lovren felajánlotta, hogy novaljai szállodájában, a petrinjai erős földrengésben hajléktalanná vált tizenhat családot fogad – elsősorban többgyermekeseket. A Vindija birkózóklub, miután megnyerte az országos bajnokságot, úgy döntött, hogy a nyereséget (tízezer kuna), felajánlja a petrinjai birkózóknak, akiknek sportszarnokát elpusztította a földrengés. Az Ultimate Fighting Championship nehézsúlyú bajnoka, Stipe Miočić is támogatásáról

biztosította a térséget, és erre buzdította barátait, rajongóit is. A horvát paralimpikon, Toni *Bošnjaković* egyike azon sok embernek, akik a földrengés helyszínére mentek, segíteni a sérülteknek. Említést érdemelnek a Cibona kosárlabdázói, Damir *Markota* és Filip *Bundović* is, akik megtöltöttek egy kisteherautót, és élelmiszer-készleteket szállítottak. A horvát zenevilág ismert zenészei Zlatan *Stipišić Gibonni* és Nikša *Bratoš* hangszer-adományozási kezdeményezést indított a sziszeki Fran Lhotka Zeneiskolába járó gyermekek számára. Szólnom kell a rengeteg névtelen emberről is, akik önzetlenül váltak meg a családi autótól, vagy hajlék nélkül maradtakat fogadtak a lakásukba, házukba. Igen, mindez felfoghatatlan, de sajnos létezik a csontig hatoló félelem is. Az emberek, főként a gyerekek félnek elaludni, a földrengés és az utórengések megtették a fizikai és lelki hatásukat. Jelenleg is folynak a munkák: földterületeket készítenek elő, ahol a mobil-házakat felállítják, a megrongált, de még felújítható épületeket takarófoliával fedik, hogy az eső és a hó ne tegyen még nagyobb kárt.

„Soha nem lesz vége népünk szenvedéseinek... Nem adjuk fel! A bajban legyünk testvérei a rászorulóknak!” – ezeket a mondatokat villámgyorsan megosztották közösségi oldalukon a határon túli horvátok is. A horvát katolikus missziók a világ minden tájáról, beleértve a németországi, svájci és ausztriai missziókat is, az elsők között csatlakoztak a Sziszek-Monoszló megyei földrengés áldozatainak nyújtott segélyek gyűjtéséhez. Itthon sem tétlenkedtek a horvát közösségek. Már a földrengés másnapján kamionnyi adomány indult el Barcsról. Vas megyéből, a horvátlövői és a nardai önkormányzat szervezésében négy kisteherautót indítottak. A mintegy tizenhárommillió forint értékű segélyszállítmány a Muraköz megyében kialakított központokban került szétosztásra. Nagykanizsán, Letenyén és Semjénháza összesen kilenc teherautónyi adományt gyűjtöttek össze a kisebbségi önkormányzatok, amelyekhez a nagykanizsai reformátusok is csatlakoztak. A gyűjtés azóta is folyik az érintett településeken, továbbá Szepetneken, Tótszerdahelyen, Tótszentmártonban, Fityeháza, Murakeresztúron, Molnáriban és Petriventén. A Magyar Vöröskereszt Baranya Megyei Szervezete több tonna segélycsomagot szállított Horvátországba, amelyhez nagyszámban adakoztak Pécs és környéke horvátok lakta települései is. Több teherautó segélyszállítmány indult Bajoról, Budapest XV. kerületi Horvát Önkormányzata hatszáz-ezer forint értékben vásárolt és juttatott el konzerveket Horvátországba, Dombóvár Horvát Nemzetiségi Önkormányzata pedig úgy határozott, hogy háromszázhatvan ezer forinttal támogatja a rászorultakat. A bajai Horvát Kulturális Központ a napokban hirdette meg adománygyűjtési akcióját, melyhez csatlakoztak a horvátok lakta települések is, mint például Gara, Katymár vagy Dusnok. Ugyancsak adománygyűjtésre buzdít Felsőszentmárton Települési Önkormányzata, a Horvát Önkormányzat és

a helyi „Korjeni” Egyesület is. Több tonnányi adomány indult el Székesfehérvárról is, a jótékonyági kezdeményezést a Székesfehérvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat, a Székesfehérvári Egyházmegyei Karitás és a Szent István Hitoktatási és Művelődési Ház hirdette meg, hogy közösen segítsenek a horvátországi tragédia károsultjain. Hatalmas mennyiségű adomány gyűlt össze Szombathelyen, Horvátzsidányban, Felsőcsatárban és Szentpéterfán, amit Sziszekbe és Petrinyába szállítottak. A tótszerdahelyi Zrínyi Katalin Horvát Általános Iskola tanulói füzeteket, filctollakat, színes ceruzákat, vonalzókat és egyéb rajzeszközt gyűjtöttek horvátországi barátaiknak. Számos horvát kulturális egyesület és civil szervezet névtelenül juttatja el adományait a rászorulóknak. A Szentendrei Horvát Önkormányzat és a Ferenczy Múzeumi Centrum *Benkovits* György festőművész, elnök és *Prosek* Zoltán igazgató vezetésével árverést szervez. A felhívásra eddig *Aknay* János, *Ásztai* Csaba, *Bálint* Ildikó, *Bihon* Győző, *Benkovits* Bálint, *Benkovits* György, *ef. Zámbo* István, *Görög* László, *Kósa* Klára, *László* Erdész, *Lehoczy* Krisztina, *Lukoviczky* Endre, *Pistyúr* Imréné Gabi, *Sárkics* Eszter, *Verebély* Diana, *Vincze* Ottó, *Zarubay* Bence festőművészek adják online árverésre műalkotásukat.

Gohér Krisztina

Az Országos Horvát Önkormányzat pénzügyi adománygyűjtést szervez a Horvátországban történt földrengés okozta károk enyhítésére. Felajánlását az alábbi számlaszámra történő átutalással teheti meg:

Számlatulajdonos neve: Országos Horvát Önkormányzat
Bank neve: K&H Bank Zrt.
Bank címe: 1095 Budapest, Lechner Ödön fasor 9.
Számlaszám: 10402427-00032952-00000009
IBAN: HU40 1040 2427 0003 2952 0000 0009
SWIFT kód: OKHBHUHB
Közlemény: horvátországi földrengés

ZAJEDNO ZA HRVATSKU

Interjú Gugán Jánossal, az Országos Horvát Önkormányzat elnökével

– Több sajtóorgánium és közösségi média szalagcímeiként jelent meg, hogy a Sziszek-Monoszló megye területén történt földrengés lélekben újraegyesítette a horvátokat, mivel példaértékű gyűjtést szerveztek a Horvátországban és a határain túl élő horvátok. Önnek mi a véleménye erről?

– Mint tudjuk, tavaly december 29-én történt a földrengés, ez a tragédia Horvátországban. Nagyon megható volt, hogy szinte egész nap csörgött a telefonom és az ország különböző részeiről hívtak a magyarországi horvát közösség tagjai. Nagyrésztük már elkezdte az adományok gyűjtését és kérték a segítségemet, hogy minél előbb eljuttassák azt a földrengés sújtotta területre. Úgy gondolom, hogy látva a tragédia első képeit, egy emberként mozdult meg a horvátországi és a magyarországi horvátság. Ez azóta is folyamatosan tart, mert még a napokban is kamionokkal, kisteherautókkal szállítanak adományokat. Másfelől különböző bankszámlákra megkezdődött a pénzbeli felajánlások gyűjtése. Az Országos Horvát Önkormányzat két héttel ezelőtt nyitott egy bankszámlát, amelyen már igen komoly összeg van.

– Megtudhatjuk, hogy eddig mekkora összegről van szó?

– Nem tudom a legújabb adatokat, talán nyolc-tízmillió forint. Ez nem az Országos Horvát Önkormányzat adománya lesz, hanem a magyarországi horvátoké. Fontosnak tartom elmondani, hogy ez nem egy „nagy kalap” lesz, amiből majd valamikre fordítanak, hanem egy meghatározott célt tűztünk ki. A múlt héten jártam a földrengést elszenvedett területeken, és azt beszéltem meg a helyiekkel, hogy egy zeneiskola helyreállítását fedeznék.

– Ön a sziszeki zeneiskolára gondol?

– A sziszeki zeneiskolához tartozó petrinyai zeneiskoláról van szó. A másik felajánlásuk pedig az – mivel a földrengés leginkább az időseket és a gyerekeket viselte meg –, hogy száz gyerek üdülését biztosítjuk Vlačićiban, Pag-szigetén az Országos Horvát Önkormányzat Zavičaj Panziójában.

– Meddig lehet utalni a bankszámlára?

– Sajnos van időnk a gyűjtésre, ugyanis jelenleg is a romok eltakarítása folyik és szinte naponta vannak kisebb utórezgések. Ahogy az ottani állapotokat

láttam, még egy jó darabig eltart egyfelől a romeltakarítás és utána a károk felmérése. Mivel, mint említettem, a területen egyre több az utórezgés, így a statikusoknak újra fel kell mérniük az épületek állapotát. Csak ezután indulhat el maga a felújítás. Tehát egy-két hónapig biztos, hogy lehet utalni pénzadományt a számlára. Mindezek után konkretizáljuk a helyiekkel, hogy hogyan tovább.

– Többen úgy vélekednek, hogy félő, hogy a kezdeti lelkesedés majd alábbhagy, és már nem küldenek adományokat a rászorulóknak. Önnek mi a javaslata, mit tegyenek azok, akik eddig nem szerveztek gyűjtést, de mégis szeretnének segíteni?

– Mivel a földrengés másnapján már felvettem a kapcsolatot különböző horvátországi szervezetekkel, kiderült, hogy a pénzadomány az, amire nagyon nagy szükség van. Tartós élelmiszerből, takarókból és egyéb dolgokból most nagy mennyiség gyűlt össze, mivel az emberek nagyon lelkesen vettek részt a szervezésben és az adományozásban is. Minderre továbbra is szükség lesz, de mindez megvásárolható Horvátországban is. Tehát az a javaslat, hogy inkább pénzadományt küldjenek az emberek. A felújításhoz – hosszú távon is – nem kevés összegre lesz szükség. Mindezt figyelem-

be véve, javasoljuk a pénzgyűjtést. Természetesen nem szeretnék senkit sem lebeszélni, hiszen tudom, hogy mennyire fontosak a tárgyi adományok is, és mindazok, akik adományoztak vagy adományoznak ezt tiszta szívből tették és teszik.

– Tudjuk, hogy a Magyarországi Horvát Nagykövetség és a pécsi Horvát Főkonzulátus is komoly részt vállalt az adományok koordinálásában. Az Országos Horvát Önkormányzat is részt vesz ebben a munkában?

– Amennyiben engem megkeresnek, nagyon szívesen segítek, hiszen akik eddig kerestek, azoknak is próbáltam segíteni. Tudom, hogy nem mindenki ismeri a különböző szervezetek, intézmények elérhetőségét, tehát keressenek bátran. Ismétlem, ha tudok segítek. Elérhetőségeinket megtalálják az Országos Horvát Önkormányzat honlapján: www.horvatok.hu

– Köszönjük az interjút!

Felkészülés a 2021. évi népszámlálásra

Dr. Buzál Attila ügyvédet, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata jogását kértük meg arra, hogy foglalja össze nekünk a népszámlálással kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat:

Közösségünk jövője szempontjából rendkívüli fontosságú lesz a 2021. évi május 1. és június 28. közötti időszakban zajló népszámlálás. A népszámlálás a német nemzetiségi közösség szempontjából kiemelkedő jelentőségű nemzetiségi önkormányzati rendszer alapjait veti meg, mivel 2024-ben, többek között akkor lehet az adott településen német nemzeti választást kitűzni, ha a népszámlálásnak az adott nemzetiséghez tartozásra vonatkozó kérdéseire nyújtott adatszolgáltatás nemzetiségenként összesített adatai szerint a huszonöt főt eléri.

A népszámlálásra vonatkozó legfontosabb szabályokat, köztük a gyűjtendő adatok körét a népszámlálásról szóló 2018. évi CI. törvény írja elő.

A korábbi népszámlálásokhoz képest az ez évinek új eleme, hogy az adatgyűjtés személyazonosításra alkalmas lesz. Az adatgyűjtés során kötelező lesz a név megadása, ezen felül a népszámlálás kiterjed a Magyarországon élő vagy 12 hónapnál rövidebb ideig külföldön tartózkodó magyar állampolgárokra és a Magyarország területén három hónapnál hosszabb ideig tartózkodó külföldiekre, valamint az ország területén lévő lakásokra, lakott üdülőkire, lakott egyéb lakóegységekre.

A népszámlálás során az adatszolgáltatás kötelező, a nemzetiségi kötődésre vonatkozó kérdésekre, a vallás és az egészségi állapot kérdéseire a válaszadás önkéntes lesz. Ez utóbbi adatok már a kérdőívek lezárásakor elkülönítésre kerülnek a többi gyűjtött adattól.

A személyt azonosító adatok kezelése az egyéb adatoktól elkülönítve történik. A feldolgozás befejezésekor a gyűjtött adatok és az adatszolgáltatók közötti kapcsolat lehetősége megszűnik. A népszámlálási adatok kizárólag statisztikai célra használhatók fel.

Új elem továbbá, hogy a népszámlálás két, egymástól jól elkülönülő szakaszból áll. Az első szakasz az önkéntes, online szakasz, míg a második szakasz az összeírási szakasz.

A népszámlálás lebonyolítása:

A népszámlálás 2021. április 15-én azzal veszi kezdetét, hogy az összeírás körébe tartozó valamennyi címre kiküldik a népszámlálásra szóló értesítő levelet.

Ez tartalmazni fogja a népszámlálással kapcsolatos legfontosabb tájékoztatásokat, az adatszolgáltatási kötelezettségről szóló tájékoztatást és a választadás módjának lehetőségeit. Tartalmazni fogja továbbá az online kérdőív-kitöltéshez szükséges tudnivalókat, köztük az elektronikus kérdőívkitöltő alkalmazás elérési útját, valamint a belépéshez szükséges azonosítót.

A népszámlálás három szakaszban történik:

1. szakasz: 2021. május 1. és május 16. közötti internetes önkéntes szakasz

Az internetes önkéntes időszakban kizárólag az online önkéntesítésre lesz lehetőség, azon háztartásoknak, akik belépési azonosítót kaptak, illetve ebben a fázisban kerülnek összeírásra pl. az átmenetileg külföldön tartózkodók is. Az online kérdőíveket az adatgyűjtő rendszer május 16. éjfélig fogadja. Ezt követően az önkéntesítés időszak lezárul és kezdetét veszi az összeírási szakasz.

2. szakasz: 2021. május 17. – június 20., számlálóbiztosi megkeresés

Az összeírási szakaszban a levizsgázott, szerződéssel és igazoló okmányokkal ellátott számlálóbiztosok keresik fel azokat a címeket (háztartásokat), melyekről az önkéntesítés időszakban nem érkezett elektronikus kérdőív. A felkeresések során megkísérlik a kapcsolatfelvételt és sikeres kapcsolatfelvétel esetén az elektronikus eszközeik segítségével valamennyi, a címen életvitelszerűen élő háztartástagról kitöltik a népszámlálási kérdőíveket. A kitöltés során megengedett az ún. proxy kitöltés, azaz elegendő, hogy egy személy segítségével, aki minden szükséges információval és az annak megosztásához szükséges érintetti hozzájárulással rendelkezik, töltsék ki a számlálóbiztosok a címen életvitelszerűen élő személyekről a személyi kérdőíveket. A számlálóbiztosi terepmunka 2021. június 20-án zárul.

3. szakasz: 2021. június 21. – június 28., pótösszeírás

Az adatfelvétel utolsó szakasza az ún. pótösszeírás, 2021. június 21. és június 28. között. A felvétel ezen szakaszában azon személyek összeírására kerül sor, akik valamilyen okból mind az önkéntesítés, mind az összeírási szakaszban kimaradtak az adatfelvételtől. Ezen személyeknek ebben a szakaszban van le-

hetőségük jelezni a települési népszámlálási felelősnél, hogy adatszolgáltatási kötelezettségüknek nem tettek eleget. Róluk a jelzést követően, a polgármesteri hivatalokban lesz lehetőség kérdőívet kitölteni.

A helyi népszámlálási feladatok ellátásában résztvevők az alábbiak:

Területi felelős

A területfelelős (őt a KSH bízta meg) többek között az alábbi feladatokat látja el a népszámlálás végrehajtása során:

- az országosan egységes végrehajtási elvek érvényesülése érdekében folyamatos kapcsolattartás a KSH megyei (fővárosi) felelőssel;
- a népszámlálásban való közreműködésre jelentkezők elektronikus felkészülését követő konzultáció biztosítása;
- a felkészülés és a terepmunka során keletkező szakmai kérdések megválaszolása és kapcsolattartás a felülvizsgálókkal;
- folyamatos kapcsolattartás a települési népszámlálási felelőssel az útmutatókban foglaltak maradéktalan, határidőre történő teljesülése, a feladatok elvárt szakmai színvonalának biztosítása érdekében.

Felülvizsgáló

A települési népszámlálási felelős által megbízott felülvizsgálók főbb népszámlálási feladatai a következők:

- a számlálóbiztosok munkájának koordinálása, ellenőrzése, munkájuk szakmai igazolása a települési népszámlálási felelős számára a pénzügyi elszámolások előkészítéséhez;
- az adatfelvétel előrehaladásának folyamatos nyomon követése a monitoring rendszerben;
- az adatfelvételt megtagadó háztartások címének jelzése a települési népszámlálási felelős és a területfelelős felé. Szükség esetén a számlálóbiztos elkísérése az adott címre a sikeres adatfelvétel céljából.

Számlálóbiztos

A települési népszámlálási felelős által megbízott népszámlálási számlálóbiztos az alábbi főbb feladatokat látja el:

- a körzethez tartozó, az internetes önkitöltési időszakban le nem zárt címek felkeresése, szükség esetén címpontosítás, kapcsolatfelvétel az adatszolgáltatóval, tájékoztatás, a kérdőívek KSH által előírt módon való kitöltése;
- folyamatos, ütemes előrehaladás, a címjegyzék vezetése, megküldések dokumentálása az informatikai rendszerben, megtagadások, rendkívüli

esetek jelentése a felülvizsgálónak, folyamatos kapcsolattartás a felülvizsgálóval (beszámoló legalább heti rendszerességgel).

Fontos feladat, hogy a népszámlálást lebonyolító szervek és közösségünk közötti bizalmat erősíteni kell, egyben meg kell teremteni az együttműködés lehetőségét, annak érdekében, hogy a nemzetiségek által lakott településeken úgy a számlálóbiztosok, mint az ellenőrök között legyen nemzetiségi kötődésű. A népszámlálás során az adatszolgáltatás kötelező, a nemzetiségi kötődésre vonatkozó kérdésekre, a vallás és az egészségi állapot kérdéseire a válasza 2021-ben is önkéntes lesz.

A tervezett kérdőív tartalma:

A személyi kérdőív kérdései

1. Neve?
2. Neme?
3. Születési ideje?
4. Születési helye, születéskori lakóhelye?
5. Az összeírás helyén lévő és további lakcímei?
6. A lakáshasználat jogcíme?
7. Mióta lakik jelenlegi lakóhelyén?
8. Előző lakóhelye?
9. Élt valaha külföldön? (3 hónapot meghaladóan)
10. Legutolsó legalább 1 évig tartó folyamatos külföldön tartózkodás?
11. Állampolgársága?
12. Milyen nemzetiséghez tartozónak érzi magát?
13. Az előző kérdésnél megjelöltön kívül tartozik-e másik nemzetiséghez is?
14. Mi az anyanyelve?
15. Családi, baráti közösségben milyen nyelvet használ általában?
16. Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát?
17. Mi a törvényes családi állapota?
18. Házasságkötés ideje?
19. Van élettársi kapcsolata?
20. Élettársi kapcsolat kezdetének ideje?
21. Hány gyermeke született?
22. Mikor születtek gyermekei?
23. Milyen szerepet tölt be a családban, háztartásban?
24. Jár bölcsődébe, óvodába, általános iskolába? Tanul?
25. Milyen képzési formában tanul, milyen tagozatra jár?
26. Mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?
27. Elvégzett legmagasabb osztályszám?
28. Legmagasabb befejezett végzettség megszerzésének éve?
29. Szakképesítése?
30. Digitális jártassága?

31. Végzett az adatfelvételt megelőző héten legalább egy óra, jövedelmet biztosító munkát?
32. Milyen gazdasági aktivitási csoportba tartozik?
33. Keresett aktívan munkát az elmúlt négy hétben?
34. Ha találna munkát, munkába tudna állni két héten belül?
35. Mikor dolgozott utoljára?
36. Mi a munkája, foglalkozása?
37. Milyen formában dolgozik?
38. Hány beosztottja van?
39. Munkáltatójának, vállalkozásának mi a jellemző tevékenysége?
40. Hol dolgozik? Hol jár iskolába?
41. Hogyan közlekedik a lakóhelyéről a munkahelyére, az iskolába?
42. Általában hány perc alatt jut el a munkahelyére, az iskolába?
43. Van valamilyen tartós betegsége, fogyatékosága?
44. Milyen fogyatékosága van?
45. Miben akadályozza tartós betegsége, fogyatékosága?

A lakáskérdőív kérdései

1. A lakás pontos címe?
3. Mi a lakóegység típusa?
4. Mikor épült a lakás?
5. Miből épült a lakás?
6. Hogyan használják a lakást?
7. Tulajdoni jelleg?
8. Alapterület?
9. A lakás helyiségei?
10. Hogyan történik a lakás vízellátása?
11. Hogyan történik a lakás meleg vízzel való ellátása?
12. Hova vezetik a szennyvizet a lakásból?
13. Hogyan fűtenek?
14. Mivel fűtenek?
15. Hányan élnek a lakcímen összesen?
16. Van olyan személy, aki tartósan (legalább 12 hónapja) külföldön tartózkodik?"

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának felhívása:

Tisztelt Magyarországi Német Honfitársaink!

2021-ben népszámlálást tartanak Magyarországon.

A hazánkban 2021. év május 1. és június 28. között sorra kerülő népszámlálás során ismét lehetőségünk lesz arra, hogy nyilatkozzunk nemzetiségi hovatartozásunkról, anyanyelvünkéről, valamint arról, milyen nyelven beszélünk családunk, barátaink körében.

Bár a nemzetiségi, nyelvi kötődésekre vonatkozó kérdésekre nem kötelező válaszolni, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata arra biztat és kér mindenkit, akinek fontos a németiséghez való tartozása, hogy ezt a népszámlálás során vallja meg!

A népszámlálás eredményei hosszú távra meghatározzák oktatási rendszerünk alakulását, óvodáink, iskoláink jövőjét, az általunk is lakott települések fejlődését. Közvetlen hatással lesznek a nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek állami támogatására, anyanyelvünk, kulturális hagyományaink megőrzése érdekében végzett munkájuk elismerésére.

A magyarországi németiség évszázadok óta gazdagítja közös hazánk kultúráját, szorgalmas munkával járult és járul hozzá Magyarország fejlődéséhez. Anyanyelvünk, baráti, rokoni kapcsolataink révén összekötő, közvetítő kapocs vagyunk hazánk és a németül beszélők 100 milliós sokasága között.

Joggal lehetünk büszkék nyelvi és kulturális örökségünkre, intézményeink, egyesületeink és önkormányzataink, identitásunk megőrzéséért végzett tevékenységére, anyországi kapcsolatainkra.

Egyenrangú magyar állampolgárokként és európaiakként vállaljuk és valljuk meg emelt fővel a népszámlálás során is, hogy magyarországi németek vagyunk!

Magyarországi Németek Országos Önkormányzata
Englendermé Hock Ibolya
elnök

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2021-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Monográfia a magyarországi németek helyzetéről 1950-1970

Dr. Tóth Ágnes történész *Németek Magyarországon 1950-1970* című 2020-ban megjelent munkáját politikai társadalomtörténetként határozza meg. Azt vizsgálja benne, hogy a kitelepítések befejeződése után mik voltak a politikai hatalom céljai és törekvései a Magyarországon maradt 220 ezer német nemzetiségű emberrel, hogyan valósította meg ezeket a célokat, és a német közösség miként viszonyult az intézkedésekhez, milyen folyamatok eredtek mindebből. A magyarországi nemzetiségek története, a velük szemben alkalmazott eljárási módok, a többségi társadalom és a kisebbség egymáshoz való viszonya a magyar nemzeti önismeretnek is fontos része. A szerző eddig ismeretlen összefüggéseket tár fel, korábban nem kutatott történelmi „fehér foltot” mutat be. A könyv utolsó fejezetét közöljük, amelynek alapján biztosan sokan kedvet kapnak elolvasásához. Megrendelhető az Argumentum kiadónál (<http://www.argumentum.net/Nemetek-Magyarorszagon>).

Összegzés

Munkámban a magyarországi németek 1950–1970 közötti helyzetét alapvetően három szempont – a politikai hatalom céljai, törekvései és azok megvalósításának módja, a közösség, illetve tagjainak reflexiói, valamint az így meghatározható folyamat hatásai – alapján vizsgáltam.

Természetesen a nemzetiségekkel kapcsolatos döntéseket, eljárási módokat nem lehet elvonatkoztatni az országban végbement mélyreható politikai, gazdasági változásoktól. A vizsgált időszakon belül négy alperiódus különböztethető meg: a Rákosi-diktatúra kiépítése, az 1956-os forradalom és szabadságharc, a megtorlások, a régi-új politikai hatalom stabilizációja, illetve a kádári konszolidáció kezdeti évei. A nemzetiségpolitikai döntések csak az ezeket az időszakokat jellemző általánosabb hatalomgyakorlási módok, gazdaság- és kultúrpolitikai törekvések összefüggésében értelmezhetők.

A politikai hatalom kisebbségekkel kapcsolatos attitűdjeit mindenekelőtt elvi állásfoglalásai, a párt-határozatok, illetve a jogszabályok, döntések alapján vizsgáltam. Közvetlenül a kommunista hatalomátvételt követően a nemzetiségekkel kapcsolatos elvi deklarációk meghatározó toposzává a marxista-leninista nemzetiségpolitikára való hivatkozás vált, miközben annak deformált, sztálinista változatáról volt szó. Utóbbi a kisebbségek rövid távú asszimilációjával számolt, s e cél határozta meg a nemzetiségekkel szemben alkalmazott eszközeit is.

A magyarországi politikai elit által tételezett, de konkrétan soha meg nem határozott (sztálini)-lenini nemzetiségpolitika elveit egy gyökeresen eltérő helyzetű ország viszonyai és egy teljesen más történelmi szituáció formálta. Pragmatikusan nézve, ezek az elvek adoptálhatatlanok voltak a második világháború utáni Magyarországon. A rájuk való állandó hivatkozás kettős célt szolgált. Egyrészt

kifelé a politikai elitnek az e területen is a szovjet mintához, elvárásokhoz való alkalmazkodását demonstrálta, másrészt befelé a vitathatatlan állami autoritás teoretikus megalapozását szolgálta. Emiatt a hangoztatott koncepció, a végrehajtás, illetve annak eredménye szükségszerűen elvált egymástól. Meghatározó eleme volt a koncepciónak az automatizmus elve, ami az osztályhelyzet primátusából kiindulva a kisebbségek hosszabb-rövidebb távon való beolvadásával számolt. A politikai vezetés a proletár internacionalizmusra hivatkozva azt hangoztatta, hogy az egyén identitását a nemzeti hovatartozás helyett döntő mértékben társadalmi osztályhoz tartozása határozza meg. Ebből fakadóan az állampolgári jogegyenlőség hirdetésén túl, a külön kisebbségi igények kielégítésével csak átmeneti időre, hatalma megszilárdításáig és taktikai megfontolásokból számolt. A kisebbségi közösségek tagjaitól mindenekelőtt azt várták el, hogy jó állampolgárrá és szocialista hazafivá váljanak. A nemzetiségpolitika lényege tehát a kisebbségek asszimilációjának elősegítése, kikényszerítése volt. S az automatizmus-koncepció alkalmazása a kisebbségpolitika szovjetizálását jelentette, mint ahogyan az az élet más területein – gazdaság, kultúra – is bekövetkezett.

Ebben az értelmezési keretben a politikai hatalom a nemzeti, etnikai identitás mindennemű megnyilvánulását nacionalizmusként értelmezte, amit elítélt, ugyanakkor élt annak társadalomszervező erejével. A háború után végrehajtott belső telepítések következtében a vegyeslakosságú településeken a németek és a magyar telepések, valamint a bukovinai székelyek közötti konfliktusok – különböző intenzitással – évtizedekig lappangtak, tovább éltek. Míg a magyarországiak önkéntesen, a hatalom által föl kínált gazdasági és politikai előnyökért hagyták el eredeti lakóhelyüket, addig a székelyek menekülését kényszerek idézték elő. Egyik csoport sem rendelkezett

A szerző a magyarországi németek 1950–1970 közötti helyzetét alapvetően három szempont alapján vizsgálja: a politikai hatalom céljai, törekvései és azok megvalósításának módja, a közösség, illetve tagjainak reflexiói, valamint az így meghatározható folyamat hatásai szerint. Egyfelől azt elemzi, hogy a kitelepítések lezárulása után a politikai hatalom hogyan viszonyult a Magyarországon területén maradt mintegy 220 ezer német nemzetiségű személyhez. Milyen stratégiát fogalmazott meg velük kapcsolatban, s ez mennyiben különbözött a többi kisebbséggel szembeni eljárási módtól. Ehhez kapcsolódóan vizsgálja a nemzetiségpolitika elméleti kereteit, fogalomhasználatát, tartalmi elemeit, az effedett tényleges célokat, amire leginkább a deklarált elvek és a gyakorlat között tátongó szakadék világít rá. Emellett nagy figyelmet szentelt a konkrét lépések, események, az ebben szerepet játszó aktorok motivációinak és céljainak, a döntések megvalósításának, a kisebbségek mozgásterének. Vizsgálja másfelől a német kisebbségnek, illetve tagjainak a politikai hatalom intézkedéseivel való viszonyulását, különösen az állam és polgára közötti viszonyra, a közös, illetve személyes reakciókra, a közösség belső törésvonalaira fordít figyelmet.

A szerző a fentebb ismertetett elemzési szempontjait nem csak a németiségre szűkíti. Valamennyi olyan kérdés tárgyalásakor – nemzetiségpolitika hatása, anyanyelvű oktatás, kisebbségi önszerveződés –, ahol erre lehetősége nyílt, alkalmazta az összehasonlító módszertant, bemutatta a tárgyalási folyamat előzményeit is, illetve a nemzetiségekkel, a németekkel történtek egy tágabb horizonton, a köztörténeti összefüggések rendszerében értelmezte.

A mű érzékletesen mutatja be azt a folyamatot, hogy a német kisebbség tagjainak a kollektív bűnösség stigmájából fakadóan mennyi politikai, gazdasági hátrányt, megkülönböztetést kellett elviselnie. Mindennek ellenére, rendkívüli erővel, kitartással és hittel, hogyan teremtetette meg mégis új egzisztenciáját, otthonát, közösségi jövőképét.

Ára: 0000 Ft

TÓTH ÁGNES
Németek
Magyarországon
1950–1970

TÓTH ÁGNES Németek Magyarországon 1950–1970

Társadalomtudományi
Kutatóközpont

tk

Argumentum

zett azonban megfelelő – hagyományos gazdátudattal párosuló – hozzáértéssel a korábban eredményes német gazdaságok működtetéséhez. A politikailag „pozitív diszkriminációt” élvező telepesek munkatetikája németektől való elmaradásának negatív következményeit azonban jórészt elfedte, hogy a vizsgált korszak kezdetén már rohamtempóban folyt a kollektivizálás, illetve annak elfogadása lett az agrártársadalom megítélésének mércéje. A stigmatizált, vagyontól megfosztott helyi német lakosság ebben a folyamatban csupán megalázott szemtanúja lehetett egykori gazdasága pusztulásának. Érthető módon, más-más okok miatt, az érintett csoportokat frusztrálta a kialakított helyzet. Az alapvetően tehát a politikai hatalom által generált gazdasági-szociális konfliktusokat sok esetben még az '50-es évek végén, a '60-as évek elején is nemzeti(ségi) ellentétként tüntették föl, amivel természetesen a német kisebbségi nacionalizmus meglétét hangsúlyozták, újabb okot szolgáltatva a velük szembeni föllépésre. A magyar társadalomra nézve azonban – Bibó István szavaival élve – nem a rablott holmival való (vissza)élés gazdasági, hanem erkölcsi következményei voltak a leg súlyosabbak. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy a helyi vezetés jelentéseiben a szlovákiai magyarok és németek közötti konfliktusok soha nem nemzeti(ségi) ellentétként argumentálódtak.

További meghatározó eleme a vizsgált időszakban a nemzetiségpolitikának, hogy a kisebbségek annak nem alanyai, hanem tárgyai voltak. Már közvetlenül

a háború utáni időszakban sem merült fel, később a diktatúra intézményrendszerének kiépítését követően pedig szóba se jöhetett a kisebbségek partnerként való bevonása az őket érintő állami, politikai döntésekbe. A politikai hatalom az '50-es évek elejére fölszámolta a nemzetiségek alulról építkező országos és helyi szervezeteit is. Az érdekképviselőket ellátni hivatott nemzetiségi szövetségek fölülről létrehozott, nagyon szűk mozgásterrel rendelkező, szigorú kontroll alatt tartott „kirakat-szervezetek” voltak. A nemzetiségi szövetségek minimális létszámmal létrehozott központi apparátusai egyrészt kompetenciák nélkül vergődtek az alig artikulálható közösségi igények és a politikai elvárások hálójában, másrészt utóbbiak teljesíthetetlenek lettek volna a kisebbségi igények teljes negligálásával. Az egyes területeken – anyanyelvi oktatás, állampolgári jog-egyenlőség kérdései – lezajlott folyamatok részletes végigkövetése megmutatta, hogy éppen ez a „lebegő egyensúlytalanság” biztosított némi mozgásteret a nemzetiségi vezetők számára úgy a közösség, mint a pártvezetés irányába.

Az elvi állásfoglalásokat és a jogszabályalkotást abból a szempontból vizsgálva, hogy azokban megfogalmazódik-e az egyes kisebbségekkel szembeni diszkrimináció, egyértelműen megállapítható, hogy a háború utáni fél évtizedben vállaltan, majd leplezett formákban, de tetten érhető a különbségtétel. A délszláv kisebbség hatékonyabb érdekérvényesítését 1947-ig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mel-

lett működő jugoszláv misszió tevékenysége és az a körülmény segítette, hogy a magyar kormány a délszlávoknak tett engedményektől (is) várta a magyar-jugoszláv viszony javulását. A németekkel szemben a kollektív büntetés alkalmazását megkönnyítette, hogy a nagyhatalmak a német kisebbségeket kiszolgáltatták az adott országok nemzetállami törekvéseinek. A magyar kormány szabad kezet adott a Csehszlovák Áttelepítési Bizottságnak is, azaz meg sem kísérelte fékezni, hogy az ország szlovák anyanyelvű lakosai nagy számban hagyják el szülőföldjüket. Az 1949. évi alkotmány kimondta ugyan a Magyarország területén élő valamennyi kisebbség egyenjogúságát, ez azonban nem érvényesült. A diszkrimináció a németekkel szemben jogi értelemben egészen az '50-es évek közepéig fennmaradt. Bár az állampolgári jogegyenlőséget deklarálta a 84/1950. MT rendelet is, de a német nemzetiséghez tartozók választójogukkal csak 1953-tól élhettek, szövetségük megalakítására pedig csak 1955-ben kerülhetett sor. A nemzetiségi oktatás jogi szabályozásának áttekintése azt a látszatot keltheti, hogy az évtizedfordulót követően e területen valóban érvényesültek a kisebbségi jogok. Az elmélet és gyakorlat összehasonlítása, illetve a részletszabályok összevetése azonban rávilágít a jogi eszközökkel (is) fönntartott diszkriminációra. Ennek jellemző példája, hogy a helyi vezetők nyomására a német anyanyelvű oktatás sok helyütt csupán a német nyelvvoktatásra korlátozódott, amit viszont nem a nemzetiségi oktatásra vonatkozó, hanem a német mint idegen nyelv tanításának szabályai szerint valósítottak meg. Ennek lehetőségét viszont rövid időn belül megszüntették. A többi nemzetiség esetében az anyanyelv idegen nyelvként való oktatása nem volt lehetséges. Ez a szabályozás tehát kifejezetten azt célozta, hogy a politikai hatalom a német nemzetiségi oktatásban részt venni akarók számát korlátozza. Az elvi deklarációk és a tényleges jogi szabályozás inkonzisztenciája más, a németeket kifejezetten súlyosan érintő kérdések, így például a családegyesítések, a házvisszaadások kapcsán is tartósan fennmaradt. Míg az általános szintű kommunikáció e kérdések kapcsán is megengedő, az érintettek érdekeit figyelembe vevő, gyors megoldást vetített előre, addig a konkrét szabályozás, ha megszületett egyáltalán, restriktív, bürokratikus volt, és inkább a probléma fönntartását mint megoldását szolgálta.

Meg kell említenünk azokat a döntéseket, jogszabályokat is, amelyek nem egy-egy nemzetiségi közösség ellen irányultak, de velük szemben csoportkötődésük miatt alkalmaztak. Az eljárási mód bepillantást enged a politikai hatalom bűnbakképző mechanizmusába is. A déli és nyugati határsáv létrehozásakor, illetve az erőltetett iparosítás munkaerőigényének kielégítésekor tömegesen távolították el otthonaikból a német, illetve délszláv lakosságot. Az internálási eljárást, a kényszerlakhely-kijelölést minden olyan személlyel szemben alkalmazták, aki-

ket a hatalom a maga szempontjából veszélyesnek ítélt. Az eljárás során a politikai hatalom által önkényesen bűnösnek nyilvánított személyek bizonyítási eljárás, bírósági tárgyalás nélkül kerültek zárt táborokba. A németek és délszlávok esetében megbízhatatlanságukat közösségi hovatartozásukkal támasztották alá.

A trianoni békekötést követően a politikai elitnek a Magyarországon élő nemzetiségekkel kapcsolatos politikáját különböző módon és mértékben befolyásolta az ország határain kívül élő magyar kisebbségi közösségek helyzete. Ez a szempont a vizsgált időszakban nem érvényesült. A kisebbségi kérdés Magyarországnak a szomszéd országokkal való kapcsolatában sem tematizálódott. A régió országaiban e téren (is) meghatározóbb volt a szovjet minta követése, ami ideig-óráig jegelte a kisebbségi kérdés kapcsán közöttük meglévő érdekellentéteket. E tekintetben az általam vizsgált korszak végén következett be változás, amikor az adott országok politikai vezetése föladata a kisebbségpolitikát addig meghatározó automatizmus elvét. S ezzel párhuzamosan a nemzetiségek helyzete – rapszodikusán, a bilaterális szomszédsági (párt)kapcsolatok függvényében – ismét terítékre került a kétoldalú tárgyalásokon.

A hazai történetírás az általam vizsgált időszakot nemzetiségpolitikai szempontból a fentebb ismertetett jellemzők miatt egy korszaknak tekinti. Ezzel alapvetően egyetértve fontosnak tartottam a korszakon belüli különbségek fölfejtését és általuk alperiodusok kijelölését. Ezáltal ugyanis lehetővé vált annak megállapítása, hogy az országos szinten végrehajtott rendszerkorrekciós lépéseket a kisebbségpolitikai dokumentumok csak részben és fáziskéséssel tükrözik vissza. Így például a Nagy Imre által 1953-ban megkezdett új szakasz politikája csak a társadalom egészére gyakorolt kedvező hatása révén érintette a kisebbségeket. A rövid ideig tartó „új szakasz” alatt, miután az ország szempontjából a nemzetiségi kérdés nem volt központi jelentőségű, szükségszerűen nem kapott külön figyelmet. A fáziskésésre pedig jó példa, hogy az 1956-os forradalmat követően csak 1960-ban, az anyanyelvű oktatás megszüntetése révén válik egyértelművé, hogy az 1958-as párttárgyalatban hangzottak elvekkkel ellentétben a kisebbségeknek a korábbiaknál is represszívabb nemzetiségpolitikával kell szembesülniük.

A politikai hatalom kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalásai kapcsán kiemelendő még, amire már korábban is utaltam, hogy a dokumentumok megfogalmazása általános, konkrét kötelezettségvállalásokat alig tartalmaz, nyelvezetük viszont visszatükrözi a rendszeren belüli ideológiai nyitási-zárási folyamatokat. Különösen jól megfigyelhető ez az '50-es évek végén, amikor a dokumentumok semmitmondóvá, üressé válnak, információértékük alig van, és ideológiai frázisok uralják. Hasonlóan sokat mond a politikai hatalom kisebbségekkel kapcsolatos attitűdjéről a dokumentumok titkos minősítése.

Munkámban külön figyelmet fordítottam az elvek és a gyakorlat együttes vizsgálatára, mert csak ez teszi lehetővé a politikai hatalom valódi céljainak megvilágítását, az érintett társadalmi csoport reakciójának, mozgásterének megállapítását. Ez utóbbi szempontra azért is külön figyelmet fordítottam, mert a vizsgált időszakban a nyílt, demokratikus eljárási keretek hiánya miatt a társadalmi kontroll egyáltalán nem érvényesülhetett. Azaz az érintett csoportnak, jelen esetben a német kisebbségnek nem volt lehetősége arra, hogy a meghozott döntések negatív hatásait korrekciós lépések kikényszerítésével csökkentse. Más utakat és módokat kellett tehát találnia az egyszerre jelen lévő túlszabályozottság, illetve szabályozatlanság útvesztőiben, hogy a rendelkezések hátrányos következményeit csökkentse.

Az elvek és a gyakorlat együttes vizsgálata mindenekelőtt az eljárási mód kontinuitására világít rá. Nevezetesen: a politikai hatalom kisebbségekkel szemben alkalmazott módszerei a második világháború után, egy a korábbiaktól gyökeresen eltérő kül- és belpolitikai helyzetben, más ideológiai érvelés alapján, de megegyezett a két világháború közötti évtizedekben alkalmazottakkal. Láthatóan ezt az a körülmény sem befolyásolta, hogy a háború után a német kisebbség a különböző politikai erők hatalomért folytatott harcában már semmilyen alkupozícióval nem rendelkezett.

Mint láttuk, az eljárási mód egyik lényegi eleme volt, hogy a kisebbségi vezetőkkel folytatott tárgyalásokon az államhatalom alapvetően megértést tanúsított, számtalan kisebbségi kérést jogos igénynek ismert el, azok teljesítését azonban negligálta vagy évekig halogatta. Másik meghatározó eleme ennek az eljárási módnak, hogy a sokévi késéssel az államigazgatás legfelsőbb szintjén megszületett pozitív döntések, jogszabályok végrehajtását a közép- és alsófokú igazgatási szintek megakadályozták, vagy hatékonyan fékeztek.

Ez utóbbi kapcsán az a kérdés, hogy a közép- és alsófokú igazgatás ellenállása mennyiben saját véleményének kifejeződése, és mennyiben az államhatalom által támogatott eljárási mód. A jelenségben nyilvánvalóan mindkét törekvés közrejátszik, ezek mértékének megállapítására azonban nem vállalkozhattam. Annyi azonban leszögezhető, hogy a közép- és alsófokú köz- és szakigazgatási apparátusnak még egy diktatórikus államberendezkedésben is van mozgáster. Egyrészt valamennyi megyében az objektív körülményekből fakadó nehézségeket, a kényszerszermigráció következtében főlhalmozódott szociális, gazdasági feszültségeket a németek hátrányára igyekeztek orvosolni, másrészt az azonos jogi szabályozás ellenére a végrehajtás során eltérő eljárási módokkal találkozhatunk. Míg egyes megyei vezetők megértést tanúsítottak a németek sorsa iránt, mások túlteljesítették a központi elvárásokat. A végrehajtás vizsgálatakor tehát a funkcionáriusok személyes meggyőződése, ambíciói, szocializációja,

mint rendszerstabilizációs tényező, nem hagyható figyelmen kívül.

Megítélésem szerint azonban a közép- és alsófokú apparátusok tagjai, e testületek mozgásterére ellenére, semmiképpen nem tudták volna ilyen mértékben fékezni s még inkább megakadályozni a jogszabályok végrehajtását, ha ehhez felettes szerveiktől nem kapnak – legalább hallgatólagos – támogatást. Az általam vizsgált időszakban egyetlen olyan esetet sem sikerült feltárni, amelyben valamely megyei vezető vagy hivatalnokot a németekkel szembeni túlkapás, a nemzetiségi oktatás megakadályozása, vagy bármi más, a kisebbség jogait korlátozó magatartása miatt felelősségre vontak volna. Ez az eljárási mód, megítélésem szerint, a döntéshozók és végrehajtók közötti szereposztás része, ami természetesen szintén felülről irányított. Végletesen leegyszerűsítve: a politikai hatalom jó döntései a végrehajtás során, látszólag tőle függetlenül, sérültek, módosultak. A kisebbségi jogok gyakorlati érvényesülését sokféle módon – a jogi lehetőségek nyílt tagadása, az információk visszatartása, a döntési kompetenciákkal való visszaélés, áttekinthetetlen bürokratikus eljárási rend alkalmazása, felelősség áthárítása révén – korlátozták.

Ezekkel az eszközökkel az igazgatási hierarchia valamennyi szintjén éltek. Itt most csak a családegyesítések során alkalmazott eljárásra utalnék, amelyben nemcsak az érintett személyek, de az eljárást lefolytatni hivatott minisztériumok sem kaptak tájékoztatást arra vonatkozóan, hogyan kell eljárniuk. Az egymásnak gyökeresen ellentmondó utasítások – például a kérvények befogadása kizárólag a Belügyminisztérium kompetenciája vagy a Külügyminisztériumhoz is benyújthatók – az államigazgatás legfelsőbb szintjeinek együttműködésében is zavart okoztak. A két minisztériumnak a probléma kapcsán kialakított állásfoglalásai rávilágítanak arra, hogy más megoldási alternatívákat preferáltak. Míg a Belügyminisztérium az érintettek kizárását, fedett, átláthatatlan, számára teljesen szabad kezét biztosító, tehát önkényes eljárási rendet kívánt, addig a Külügyminisztérium az érintettek érdekei, illetve a külpolitikai megfontolások miatt a probléma mielőbbi, szabályozott, kiszámítható megoldását szorgalmazta. A két minisztérium közötti kompetencia-viták a konkrét ügyön túlmutatóan jellemzik a kisebbségeket érintő jogszabályok, elvi deklarációk végrehajtását. A döntések nem egyértelmű operacionalizálása révén zavar keletkezett, kompetencia-vita alakult ki a végrehajtásban részt vevő szervezetek között, az érintettek már csak ebből fakadóan sem jutottak egyértelmű információhoz, ami megakadályozta, hogy az adott jogi lehetőségekkel élni tudjanak. Az említett példánál maradván könnyen elképzelhető, hogy milyen kálváriát kellett megjárnia családegyesítési kérelme intézésekor annak az egyszerű falusi parasztembernek, aki mindenfajta ügyintézésben járatlan volt.

A különböző szintű hivatalok saját felelősségének elfedésére gyakran használták a hárítást. Különösen jellemző volt ez a német nemzetiségi oktatás bevezetése kapcsán, ahol az elvi döntés már 1951/52-ben megszületett, de a hegyek vajúdása eredménytelen maradt, azaz fél évtized múlva is alig néhány iskolában folyt németül az oktatás. A hivatali, hatalmi indoklás szerint a szülők nem éltek, nem akartak élni ezzel a lehetőséggel. Kétségtelen, hogy a németekben a politikai stigmatizáció következtében kialakult félelmi, védekezési reflexek működtek. Ugyanakkor a végrehajtás igen részletes, minden körülmény figyelembevételére kiterjedő végigkövetése megmutatta, hogy ez a fajta hivatkozás épp a helyi vezetőknek a folyamatot akadályozó tevékenysége elfedésére szolgált. Számtalan példa igazolja, hogy a német szülőknek sok helyütt csak konfliktusok vállalása révén sikerült elérni a német nyelv oktatásának bevezetését. A két jelenség – a németek félelmi reakcióiból fakadó elutasítás és a helyi vezetés akadályozó eljárása –, s ezeken túli számos más gyakorlati ok együtt vezettek ahhoz, hogy az általam vizsgált korszakban a közösség létszámához viszonyítva elégtelen számú intézményben a német anyanyelvű oktatás súlypontja a heti néhány órában folyó nyelvtanítás maradt. A jelenségek erőssége, illetve az okok egymásra hatása településenként, valamint a vizsgált időintervallumon belül a körülmények függvényében változott.

Általánosan alkalmazott eljárási módnak tekinthető az is, amikor a hatalom ígéretet tett a probléma rendezésére, alibi cselekvéssel fönntartotta a megoldáskeresés látszatát, majd érdemi előrelépés nélkül a kérdés tematizálása kikerült a kommunikációból. Részben ez történt a családegyesítések kapcsán, amikor hosszan tartó, konfliktusokkal terhelt tárgyalások eredményeként 1953-ban csupán néhány fő szabályt rögzítő megállapodás született az NDK-val. Miután a gyakorlatban a megállapodás szükségszerűen nem működött, az 1950-es évek végén újabb tárgyalássorozat kezdődött, ami hasonlóan semmitmondó megállapodást eredményezett. A családegyesítések egészen a '60-as évek végéig elhúzódtak, de átfogó és átlátható szabályozás nem született a probléma rendezésére. Ezzel természetesen egyrészt fönntartották az érintettek államhatalommal szembeni kiszolgáltatottságát, másrészt biztosították az önkényes eljárás lehetőségét. Hasonló folyamat figyelhető meg a házvisszaadások kérdésében is. Az 1956-os forradalmat követően a politikai hatalom több ígéretet is tett a németek egyik legégetőbb egzisztenciális kérdésének rendezésére. Az évekig tartó egyeztetés eredményeként már a konkrét jogszabálytervezet is megszületett, elfogadására azonban nem került sor. A politikai hatalom számára továbbra is fontosabb volt a németek egzisztenciális talpra állásának akadályozása, mint az államosított házak rohamos értékvesztése, az ország gazdasági érdeke.

Mindkét, utóbb említett eset illeszkedik a politikai vezetésnek az 1956-os forradalom utáni kisebbségekkel szembeni viselkedésébe. A nemzetiségi vezetők is úgy ítélték meg, hogy miután a forradalomban külön kisebbségi követelések nem, vagy alig argumentálódtak, illetve a közösségeknek a hatalma stabilizációját mindennél fontosabbnak tartó új politikai vezetés mögött való fölsorakoztatása révén alkupozícióik erősödtek, erősödhetnek. Ezért 1956 decemberében és a következő év tavaszán közösen kérték, hogy a szövetségek felügyeletét közvetlenül a minisztertanács lássa el, a kisebbségek ügyeivel pedig egyetlen szakminisztérium foglalkozzon. Bár erre a kormány ígéretet tett, a minisztertanácsi előterjesztés, ami főként a németek és délszlávok felé szóló gesztus lett volna, elkészült, de a testület nem tárgyalta. A nemzetiségi vezetőknek nem sikerült elérni, hogy a kisebbségekkel kapcsolatos ügyek az állami hierarchia egy magasabb szintjén jelenjenek meg. Ehelyett a szövetségek és a különböző állami és pártszervek hatékonyabb együttműködésének koordinálására kormánybiztost neveztek ki, aki az állami szervezetekkel folytatott tárgyalásokon hatáskörrel nem rendelkezett. Így a poszt létrehozása inkább a nemzetiségi vezetők ellenőrzését, semmint segítségét szolgálta. A megengedő kommunikáció tehát valójában a színpalak mögött zajló folyamatok elfedését, ebben az esetben az 1958-as párthatározat előkészítését, mint a valódi szándékok megjelenítését szolgálta.

Az elmélet és gyakorlat közötti ambivalenciát erősíti, hogy az elvi döntések hatása a kisebbségi intézményrendszerben nem egy időben, hanem jelentős fáziskéséssel érvényesült, s más mélységű következményekkel járt. Így az egyes területeken – oktatás, nemzetiségi sajtó, a szövetség tevékenysége – megállapítható alperiódusok időhatárai, amire az adott fejezeteknél részletesen kitértem, különböznek egymástól. Az 1958-as párthatározat negatív hatása azonban valamennyi területen kimutatható. Nyilvánvaló, hogy a legmélyrehatóbb következményekkel az anyanyelvi oktatás 1960. év eleji megszüntetése járt. De ebben az évben távolították el a Német Szövetség nacionalistának bélyegzett munkatársait is, és megnehezítették a kulturális csoportok működését és újak létrehozását. Figyelemreméltó, hogy a '60-as évek elején egy rövid ideig ezzel ellentétes folyamat zajlott le a *Neue Zeitung*nál. Az addig a közösség számára zömében érdektelen világpolitikai kérdésekkel foglalkozó cikkeket fölváltották a németiség helyzetére valóban reflektáló, csoportidentitásuk erősítését szolgáló írások, amit a hatalom csak rövid ideig tolerált, így 1963-ban ezen a területen is bekövetkezett a váltás.

Az állam által létrehozott kisebbségi intézményrendszer voluntarista szemléletet tükrözött, ami szintén a nemzetiségi oktatás területén mutatkozott meg leginkább. A politikai hatalom, figyelmen kívül hagyva az intézményi szerkezet működési zavarait,

hatékonyágát, a célok megvalósulását kizárólag az oktatásban részt vevő gyerekek számával támasztotta alá. A kisebbségi intézményrendszer másik fontos jellemzője, hogy oktatási és kulturális területre korlátozódott. Ez utóbbi esetében pedig kizárólag a folklórhagyományok megőrzésére helyeződött a hangsúly. Politikai, gazdasági érdekérvényesítésük szóba sem jöhetett.

A német kisebbség minimális eszközökkel rendelkezett, hogy a fent ismertetett folyamatok negatív következményeit csökkentse. Alapvetően mind egyéni, mind csoportos szinten az alkalmazkodó ellenállást választotta. Egyfelől állampolgári kötelességei maximális teljesítésével – beszolgáltatás, adók –, csoportként, közösségként való manifesztációja háttérbe szorításával eleget tett a politikai hatalom elvárásainak. Másfelől igyekezett kihasználni azokat az intézményes kereteket, amiket felkínáltak számára. Az anyanyelvi oktatás lehetőségével – mint láthattuk – sok helyütt a megfélemlítés ellenére is éltek, illetve élni akartak. A közösség a Német Szövetséget és vezetőit kezdetben bizalmatlanul fogadta, a kizárólag felülről létrehozott, szigorú kontroll alatt tartott szervezetre mint az állami ellenőrzés eszközére tekintett. Rövid idő elteltével azonban a német kisebbség tagjai lehetőséget is láttak az autonómiával gyakorlatilag nem rendelkező Szövetségben. Ezzel magyarázható, hogy Wild Frigyesnek néhány év alatt sikerült kiépítenie a helyi aktivisták hálózatát, akik, a politikai üzeneteket súlykoló nagygyűlések szervezése mellett, a helyi német nemzetiségi kulturális élet motorjaivá is váltak. A helyi kulturális csoportok nemcsak a hagyományok megőrzésében játszottak szerepet, de más területeken is megerősítették a csoportkohéziót.

Megállapítható az is, hogy bár a német közösség, illetve egyes tagjai a vizsgált korszakban a politikai hatalommal szemben nyílt ellenállást nem tanúsítottak, a hatalomgyakorlás módjaira adott válaszai széles skálán mozogtak. Míg egyes személyek, lokális közösségek inkább az alkalmazkodást, az elvárásokba való belesimulást választották, addig mások a hatalom által biztosított keretek minél jobb kihasználására, sőt e lehetőségek tágitására törekedtek. Szép számmal akadtak olyanok is, akik a politikai hatalom hazug, álságos kommunikációja és a tények között feszülő szakadékra – például a házviassaadások ügye – mutattak rá.

Wild Frigyes – megítélésem szerint – kiegyensúlyozó szerepet töltött be a Német Szövetség élén, s alapvetően jó reálpolitikusnak bizonyult. A politikai vezetéssel el tudta fogadtatni, hogy elvárásait csak akkor tudja hatékonyan teljesíteni, ha a német kisebbség igényeit is, legalább minimálisan, figyelembe veszik. E magatartásból következett, hogy egyfelől hűen közvetítette a közösség felé a politikai üzeneteket, elítélte a nyugatnémet fellazító politikát, de nem hagyta figyelmen kívül, hogy a magyarországi németek túlnyomó többségét az NSZK-ba

telepítették. Elfogadta ugyan, hogy a Szövetség a Landsmannschaftokkal nem tarthat kapcsolatot, de síkra szállt a kitelepítettek és itthon maradtak differenciált megítéléséért. A családegyesítések és rokonlátogatások ügyét igyekezett előmozdítani, nem fogadta el a kollektív bűnösség stigmát, s a '60-as évek elejétől egyre több helyen hangoztatta a magyar állam által a németességgel szemben elkövetett hibákat. Megítélésem szerint tehát mind a Szövetség vezetői, mind a közösség egy része hatékonyan élt a számára biztosított szűkre szabott lehetőségekkel. Minden területen – 1951-ben néhány kultúrcsoport alakítása, 1952-ben a német anyanyelvi oktatás bevezetése – kitöltötte azt a teret, amit az állam fölkínált számára. Egyéni szinten nem zárkóztak el attól sem, hogy a gazdasági szervezetekben, a közigazgatásban szerepet vállaljanak. A '60-as évek elejétől egyre több helyi vezető került ki körükből.

Hasonló folyamat játszódott le a *Freies Leben* és a *Neue Zeitung* kapcsán is. Az első években a közösség szempontjából teljesen indifferens tematika és a nyelv miatt is elutasították a lapot. Az idősebb korosztály kizárólag valamely német nyelvjárást beszélt, s bár nehezen megvalósítható lett volna, hogy a *Neue Zeitung* valamely magyarországi német nyelvjárás standardizált változatát használja, ettől még a közösség tagjainak egy része a német irodalmi nyelv használatára mint a hatalom által uralt nyelvre tekintett. A lap tematikai megújításához kapcsolódóan 1962-ben a különböző német nyelvjárásokról szóló cikkeknek azért volt jelentősége, mert időbeli dimenziót adott a használt nyelvváltozatoknak, de nem hagyott kétséget afelől, hogy a standardizálás megkerülhetetlen, azaz „identitásukon belül” kínált egy modernizációs jövőképet is.

Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy a német kisebbséggel kapcsolatos elvi deklarációk, a jogszabályok által biztosított lehetőségek és ezeknek a gyakorlatban való megvalósítása jelentős eltéréseket mutat. A németek számos területen elsősorban a közép- és alsófokú igazgatási apparátusok ellenállása miatt nem élhettek jogszabályban biztosított jogaikkal, ami a politikai vezetés hol rejtett, hol nyílt támogatásával valósult meg. A közösség a vele szemben alkalmazott állami represszió hatásának csökkentésére, más társadalmi csoportokhoz hasonlóan, az alkalmazkodó ellenállást választotta.

A munkámban ismertetett folyamatoknak a német kisebbségre gyakorolt hatása vizsgálatakor meg kell különböztetni a közösség társadalmi helyzetére, illetve nemzeti identitására gyakorolt hatását. Míg a társadalmi státuszban bekövetkezett változás egyértelmű, negatív következményei rövid távon is csökkenthetők, addig a nemzetiségpolitikának, illetve a korszakolt struktúraváltásnak a német nemzetiség identitására gyakorolt hatása rejtettebb, a változások csak hosszabb időintervallumban értelmezhetők.

A háború utáni években a kollektív stigmatizáció következtében a német kisebbség tagjai a társada-

lom többi csoportjától elkülönültek, bezárkóztak, lokális szinten a közösség megerősítette belső kohézióját és csoporthatárait, ami kifelé azonban nem minden esetben manifesztálódott. A túlélést szolgálta, hogy a kollektivizálás során saját tsz-eket alakítottak, vagy adott szervezeten belül külön brigádokat hoztak létre. Ez az attitűd érvényesült a falut elhagyó, különböző ipari üzemekben munkát vállalóknál is. A teljes egzisztenciális kiszolgáltatottságban, a mindennapokban némi fogódzót adott, hogy a munkavégzés során támaszkodhattak azokra a tapasztalatokra, amit a közös szocializáció, az azonos munkakultúra jelentett. A bezárkózás, az elkülönülés a háború utáni évtizedben védelmi reakció volt, a túlélés záloga. Mérhetetlen szorgalommal, egymás segítségével már rövid távon is képesek voltak az egzisztenciális ellehetetlenítés hatásait mérsékelni. A sikeresen működtetett termelőszövetkezetek nemcsak a kényszerű egzisztenciális újrakezdés létalapját jelentették, de a közösen elért eredmények a csoportidentitást is erősítették. Nem véletlen, hogy a politikai hatalom az '50-es évek végén a kollektivizálás második hullámában megtiltotta a „nemzetiségi”, különösen német tézeszek alakítását, a meglévőket pedig más gazdálkodó szervezetekkel való fuzionálásra kötelezte. Ez a hatalmi törekvés egyszerre szolgálta nemcsak a németek belső csoportkohéziójának a gyöngítését, de a telepese csoportok sikertelen gazdálkodási tevékenységének az elfedését is. Az összevonásokkal nivellálták az egyes társadalmi csoportok közötti szaktudásban, munkakultúrában meglévő számottevő különbségeket, ami a vegyes lakosságú községekben azzal a hatással járt, hogy az etnikai különbségek elvesztették szociális csoportképző relevanciájukat.

Megfigyelhető az is, hogy a kollektív bűnösség stigmája nemcsak a közösség tagjainak egymás iránti szolidaritását erősítette meg (segítették a Németországból visszaszökötteket, befogadták a házaikból kitett családokat), de fölülrta a közösségen belüli politikai törésvonalakat is. Míg a háború alatt a Volksbundhoz való viszony megjelenítette a közösségen belüli politikai törésvonalakat, addig ezt az általam vizsgált időszakban egyáltalán nem tematizálták. A tabusítás hosszú évtizedekre megakadályozta, hogy a magyarországi németek a két világháború közötti történelmüket differenciáltan ítélik meg.

A falusi társadalom többi csoportjához hasonlóan az élet bizonyos területein működött a kontinuitás, azaz egy adott személy közösségen belüli megbecsültségét, státuszát továbbra is a lokális társadalmon belül korábban elfoglalt helye, szerepe határozta meg.

Az osztársadalmi folyamatoknak a német kisebbség identitására gyakorolt hatása tehát kétirányú volt. Egyrészt a sorsközösség növelte a cso-

portkohéziót, és megerősítette a nemzeti identitást, másrészt a falvak tömeges elhagyása, az állami represszió viszont asszimilációs kihívást jelentett. Csak további lokális kutatásokkal igazolható, hogy az elmentés előjelű hatások régióként milyen mértékűek lehettek.

A trianoni Magyarország területén maradt nemzetiségek asszimilációja egészen a rendszerváltásig folytatódott. Ez a trend a rendszerváltást követő évtizedekben – amit a 2001. és a 2011. évi népszámlálás adatai is visszaigazolnak – több nemzetiség esetében megtorpant, intenzitása csökkent, sőt a németek esetében a disszimiláció jelei is megfigyelhetők.

Az asszimiláció vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy azt az adott közösség immanens tulajdonságai, a többségi társadalommal való együttélésének módja, valamint állampolitikai tényezők határozzák meg. A második világháború utáni másfél-két évtized asszimilációs trendjére jelentős hatást gyakorolt a kényszerszermigráció – ami csak a románokat nem érintette – és az állam által alkalmazott politikai stigmatizáció. Ehhez járult a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése, illetve az erőltetett iparosítás következtében a paraszti társadalom fölbomlása, tagjainak városokba áramlása. Ez a modernizációs folyamat hatványozottan érintette a nemzetiségek tagjait. Következésképpen szórványosodásuk tovább növekedett, ami fölgyorsította a nyelvvesztés, nyelvváltás folyamatát.

A represszív állami törekvésekre a közösség tagjai alapvetően három módon reagáltak: egy része mindvégig megtartotta németiséghez tartozásának hagyományos jegyeit – nyelv, szokások, viselet –, egy másik része elrejtette azt, egy harmadik része pedig földadta német kisebbségi csoportkötődését. E csoportok nagysága nem megállapítható, egymáshoz viszonyított nagyságuk állandóan változott. A jelenleg vizsgált időszakon túlmutató tendenciákat is figyelembe véve megállapítható, hogy a '80-as évek elejétől a nemzeti identitásukat korábban elrejtők a korábbi tradicionális etnikai elemekre építve, de azoktól el is térve mobilizálták nemzeti(ségi) identitásukat. A nyelv identitásában betöltött szerepét más elemek vették át, illetve a '80-as évek közepétől a szülők tömegesen preferálták gyerekeik német nyelvtanulását, amiben szerepet játszott a nyelvtudás felértékelődése is.

A német kisebbség tehát a vizsgált időszakban az osztársadalmi folyamatokban etnikai, társadalmi csoportként nem játszhatott aktív szerepet. Egyéni és közösségi tevékenysége arra korlátozódott, hogy a különböző változások hátrányos következményeit csökkentse. Megítélésem szerint azonban a leg súlyosabb következménnyel az járt, hogy a politikai hatalom a németekkel szemben állampolgári jogegyenlőségük kinyilvánítását követően még évtizedekig fönntartotta a kollektív bűnösség toposzát.

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének kiadványai és kiadói tevékenysége 2020-ban

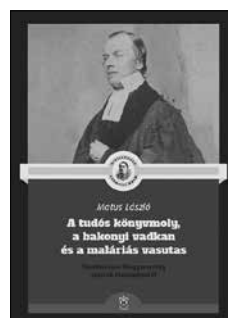
2020 második fele rendhagyóvá vált a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének (MSZKI) életében is. A koronavírus-járvány okozta veszélyhelyzet miatt nekünk is több programot kellett lemondanunk, illetve némelyeket módosítanunk. Többek között nem rendezhettük meg legújabb könyveink bemutatóit, és nem vehettünk részt a pozsonyi őszi könyvvásáron sem, ahol korábban rendre ismertettük legújabb kiadványainkat. Ezért döntöttünk úgy, hogy könyveinkből ezúttal írásban adunk egy kis ízelítőt. A következőkben tizenegy kötetről lesz szó röviden. Szót ejtünk egyrészt azokról a már megjelent kiadványokról, melyeknek bemutatója elmaradt, de beszámolunk nyomtatásban lévő és a közeljövőben megjelenő könyveinkről is. Ezek mellett néhány tervezett kiadványt is beharangozunk. Ebben a cikkben elsősorban az talál magának olvasnivalót, akit érdekel a költészet, a néprajz, a népszokások és a történelem.

Megjelent *Maruzsné Dr. Sebó Katalin* legújabb monográfiája, a *„Poetika priestoru v poézii Slovákov v Maďarsku”*. A könyv bemutatóját a Covid-19 járvány miatt kialakult helyzet miatt kétszer is le kellett mondani, jó hír azonban az, hogy az olvasók az MSZKI honlapján¹ megismerkedhetnek a könyvvel. A szerző bevezető gondolatai és a könyvvégi összegzés mellett a kötet öt nagyobb fejezetből és több alfejezetből áll, amelyek bemutatják a magyarországi szlovákok költészetét. A szerző *Gregor Papuček*, *Alexander Kormoš* és *Imrich Fuhl* munkáján keresztül elemzi a Pilis-hegyet mint inspiráció-forrást. A harmadik nagy fejezetben a tér poétikáját veszi górcső alá, a negyedikben az Alföldet és a templomot mint inspirációs forrást *Juraj Dolnozemský* életművében, az utolsó fejezetet pedig az anyanyelv és az identitás tematizáló szerepének szentelte. A következők után a könyv magyar nyelvű összefoglalója, az irodalomjegyzék is helyet kapott, és a könyv egyik bírálójának, *dr. Dagmar Mária Anocának* a monográfia kapcsán megfogalmazott gondolatai is olvashatók. *Maruzsné Dr. Sebó Katalin* a könyv céljáról a következőket írta: *„Szándékunk szerint az új könyv hozzájárulhatna a Magyarországon élő szlovákok mentalitásának bennfentesebb, megbízhatóbb és mélyebb megismeréséhez. Motiválhatja egyrészt az olvasók érdeklődését a magyarországi szlovák költészet iránt, másrészt a költők tevékenységét is.”* A szerző a szlovák tanárok, a szlovák irodalommal foglalkozó kutatók és szlavisztika szakos hallgatók mellett mindazok figyelmébe ajánlja a kötetet, akiket érdekel az (alföldi szlovák) irodalom.

Szintén el kellett halasztanunk *Alica Kurhajcová*, PhD. besztercebányai egyetemi oktató könyvének bemutatóját is, mely a *„Nyilvános ünnepségek és történelmi emlékezet Magyarországon (1867-1914). Besztercebánya, Zólyom, Losonc és Rimaszombat példáján”* címet kapta. A kötet a Kor/ridor sorozat 12. köteteként látott napvilágot. A kiadvány – a szerző 2015-ben megjelent szlovák nyelvű könyvének magyar fordítása –, mely az osztrák-magyar kiegyezéstől az első világháború kitöréséig tartó időszak nyilvános és politikai indíttatású ünnepségeinek bemutatásával ismerteti az említett települések lakói történelmi emlékezetének és identitásának formálódását. A 349 oldalas könyvben a szerző olyan témákról ír, mint az osztrák-magyar kiegyezés utáni magyar nemzetiségi politika; a magyar kormány asszimilációs politikájának végrehajtása városi nyilvános ünnepek, dinasztikus ünnepségek révén (Ferenc József koronázási évfordulói, születésnap ünnepségei, a gyász megnyilvánulásai Erzsébet császárné és királyné elvesztése miatt, Szent István király napjának ünnepsége, március 15-i ünnepségek stb.). A könyv végén található egy angol nyelvű összefoglaló, a szerzői megjegyzések, valamint a felhasznált források és irodalom jegyzéke. Mindezeket gazdag képmelléklet és a történelmi személyek névjegyzéke teszi teljessé.

Már a nyomdában van a 2018-ban megjelent szlovák nyelvű kötet magyar kiadása, mely a csehszlovák-magyar lakosságcsereével foglalkozó konferencia tanulmányait tartalmazza. A könyv a *„Hív az anyaföld? A Csehszlovákia és Magyarország közti lakosságcsere 1946-1948.”* címet viseli, s a Kutatóintézet *Acta partis minoris Slovacae* konferenciakötetét magában foglaló könyvsorozatának következő darabja. A kötet szerkesztői, *Zsilák Mária* és *Demmel József* egyetértettek abban, hogy ha a Csehszlovákia és Magyarország között végbement lakosságcserét a magyarországi szlovákok szempontjából szeretnék bemutatni a magyar olvasóközönségnek, akkor érdemes a kötetet magyar nyelven is közreadni. Ez valójában egy kibővített változat, hiszen nemcsak előző szlovák nyelvű kiadványban szereplő szlovák és a magyar szerzők magyarra fordított szövegeit tartalmazza, hanem két kiegészítő tanulmányt is a megboldogult *dr. Krupa András*, intézetünk nemzetközileg elismert néprajzkutatója lakosságcsereével foglalkozó írásai közül. Ezek alapul szolgálnak a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek motivációinak megértéséhez is. A tanulmányokat a szerzők rövid ismertetése és egy névjegyzék követi.

¹ <http://vusm.slovaci.hu/images/fileadmin/kutato/ekonyv/0085.pdf>

„Slovenské inšpirácie z Čívu” címmel hamarosan megjelenik az MSZKI 36. nemzetközi interdiszciplináris kutatótáborának anyagából készült tanulmánykötet is. A tábor 2019 júniusában Piliscsén működött. A nemzetközi eseményt (ahogy a kiadványt is) dr. Zsilák Máriának ajánlottuk, aki itt ünnepelte kerek születésnapját. A könyv tizennégy szerző tizenegy tanulmányából áll, s a *Studia Interdisciplinaria* könyvsorozatunk következő kötete. Bár tudományos munkákat tartalmaz, az írások a laikusok számára is érthető nyelven íródtak. A képi függelékek nemcsak díszítik a könyvet, hanem bővítik a szövegekben található ismereteket is. A könyvet a piliscséieknek is szántuk, hiszen egyszerre szól róluk és nekik.

Aki figyelemmel kíséri a weboldalunkat, észrevehette, hogy az e-könyveinket tartalmazó részbe felkerült egy, a magyarországi szlovák nemzetiségi oktatásról szóló kiadvány, mely a Kassán 2019. október 15-én megrendezett nemzetközi tudományos konferencia tanulmányait tartalmazza.² A tanácskozás a kassai székhelyű Szlovák Tudományos Akadémia Társadalom- és Pszichológia-tudományi Központ Társadalomtudományi Intézete (CSPV SAV) és az MSZKI közös projektjének keretén belül került

megrendezésre. A „Reflexia slovenského národnostného školstva v Maďarsku v kontexte súčasnosti a ďalších perspektív jeho fungovania.” című kötet és a konferencia célja is az volt, hogy teret adjon a magyarországi szlovák nemzetiségi oktatás működéséről és távlatáról szóló szakmai beszélgetéshez. A bevezető szerint „mivel a szlovák oktatás jelenlegi kutatása nem mutat képet a szlovák nemzeti oktatás helyzetéről és perspektíváiról Magyarországon, a projekt célja az aktuális problémák kiértékelésének segítségével a tanárokkal együtt meghatározni a megoldások kulcsfontosságú területeit és jellemezni a magyarországi szlovák oktatás működésének minőségi javítására vonatkozó követelményeket”. A kötet tizenkét szerző kilenc tanulmányát tartalmazza. Az első részben a két intézet közös projektjének elméleti és módszertani keretét ismertető tanulmányok kaptak helyet, a másodikba a projekthez szorosan kapcsolódó tanulmányok kaptak helyet. A harmadik blokk olyan írásokat tartalmaz, amelyek az oktatási kérdések különféle aspektusait tárják fel – a felsőoktatást, az iskolák történetét, valamint a tanárok személyiségét. A szerzők között a két intézet kutatói mellett a magyarországi szlovák nemzetiségi oktatás tanárai, valamint a magyarországi szlovák iskolák szlovákiai vendégtanárai is megtalálhatók. A konferenciát

² <http://vusm.slovaci.hu/sk/kiadvanyok/2019-01-24-11-39-51>

nemcsak a kutatóknak, hanem a nagyközönségnek is szánták annak érdekében, hogy fokozzák az érdeklődést a magyarországi szlovák iskolák iránt. Ezért is döntött úgy az MSZKI, hogy az elhangzottakat nyomtatott könyv formájában is kiadja.

Intézetünk számára a 2020-as év azért is különleges volt, mert egy új könyvsorozatot indítottunk *Bibliotheca Ludovici Haan* néven. A sorozatban a magyarországi szlovákok múltjával foglalkozó monográfiákat, gyűjteményeket és fontosabb forrásokat közlünk magyar és szlovák szakemberektől, történészektől. Idén jelenik meg: Ludovít Jaroslav Hrdlička visszaemlékezésének utánnyomása (szlovák nyelven), Matus László magyar nyelvű tanulmánygyűjteménye és Haan Lajos eddig ismeretlen kézírata kétnyelvű kiadásban. A könyvsorozat szerkesztője a Kutatóintézet történésze, Demmel József, PhD.

Fontosnak tartottuk, hogy több mint hetven év után ismételten kiadjuk Ludovít Jaroslav Hrdlička „*Spoved' a učtovanie exulanta*” című memoárját. A szlovák nemzeti érzelméről is ismert, 1904-1920 között tótkomlósi evangélikus lelkészként tevékenykedő Hrdlička visszaemlékezése az egyik legértékesebb kordokumentumnak számít, mely korhűn szemlélteti a magyarországi szlovákok életét a huszadik század első évtizedeiben. Karol Hrdlička nagylaki lelkész fiaként a pozsonyi emigrációjában írt emlékiratait is a komlósiaknak, s úgy általánosságban a délföldi szlovákoknak dedikálta. Életét végigkövetve egyetérthetünk azzal a kijelentéssel, hogy őt „eleve predesztinálták” a Délalföldre, ahogy arra ő maga hivatkozik írásában. A reprint kiadás három részből áll: az első rész az eredeti emlékiratot tartalmazza, melyet egy alapos szlovák nyelvű életrajzi tanulmány követ a kötet szerkesztőjétől, az MSZKI tudományos segédmunkatársától, Szuda Krisztina Esztertől. A tanulmány címének magyar fordítása: „*Ami kimaradt a Spoved'-ből. Ludovít Jaroslav Hrdlička ismeretlen világa*”. A harmadik rész Hrdlička kronológiai életrajza, amely megörökíti életének legfontosabb eseményeit. Az életrajzi tanulmány nem az emlékiratban megírt eseményeket elemzi, hanem új információkat nyújt a lelkész életének eddig fel nem derített éveiből, megismerteti az olvasókat gyermekkorával, a Szarvason és Pozsonyban töltött diák éveivel, ismerteti káplán és fiatal lelkész éveinek fontosabb eseményeit, valamint a végén röviden összefoglalja tevékenységét és szerepét a csehszlovák politikai életben pozsonyi emigrációjának első éveitől egészen haláláig (1920-1953).

Az új könyvsorozat második kötete magyar nyelvű, s „*A tudós könyvmoly, a bakonyi vadkan és a maláriás vasutas. Tanulmányok Magyarország szlovák történelméről*” címet kapta. A szerző, Matus László kiemelkedő kutatója az 1920 előtti magyarországi szlovák evangélikus társadalom történetének. Tanulmányai e tárgykörben úgy Szlovákiában, mint Magyarországon többnyire szlovákul kerültek publikálásra. A kötet ezeket a magyar nyelven még nem közölt tanulmányokat tartalmazza, melyek mellett helyet kapott

még pár, elsőként itt olvasható írás is. A 231 oldalas kötet kilenc tanulmányának egyike a pest-budai szlovák evangélikusok lelkészének (Ján Kollár) és iskolatanítójának (Ján Kadavý) viszálját ismerteti, de kitér Ján Kollár kölcsönös-értekezésére is. Felteszi a kérdést, hogy miért érzéketlen a magyar bölcsészettudomány az együtt élő alárendelt közösségek megnyilvánulásai iránt. Az etno-konfesszionális szolidaritás egyik aspektusát, Masztis János aszodi tanító felmentésén keresztül szemlélteti. Vizsgálja a pest-budai szlovákok körében kialakuló pártspártiak és autonomisták küzdelmét, felekezeti identitás nemzeti-politikai tartalommal való feltöltését, az 1913-1916-os evangélikus zsinat előkészítése során szervezett szlovák szolidaritási akciót. Az első világháborút követő magyarországi nem magyar nemzetiségi identitás problémakörét a szerző különböző egyének politikai fegyelmi ügyén keresztül elemzi. A magyarul megjelenő kiadvány célja az, hogy közelebb hozza a magyar közvéleményhez a magyarországi szlovákok történetét, ugyanakkor rámutasson a magyarországi nemzetiségek története kutatásának fontosságára, időszerűségére.

A sorozat harmadik kötete, a „*Korhelyek és nyelvészek Nagylakon. (Családi konfliktusok egy dél-alföldi mezőváros evangélikus egyházközségében a 19. század közepén)*” Demmel József szerkesztésében adja közre Haan Lajos eddig ismeretlen kéziratát magyar és szlovák nyelven. A lelkész 1851-1855-ben Nagylakon írt feljegyzései nemcsak egyedülálló egyháztörténeti forrásnak számítanak, hanem a szlovák evangélikus parasztcsaládok mindennapjaiba is betekintést nyújtanak. A lelkész egyik feladata ugyanis az istentiszteletek és egyéb szertartások megszervezése mellett az egyház és a társadalom normáinak betartása/betartatása volt. Érdekes, hogy Haan a jegyzeteit magyarul írta. A szlovák fordítást Chlebniczky János végezte. A jegyzőkönyv az első olyan kiadott forrás, melyben olvashatunk az evangélikus egyházi fegyelem napi gyakorlatáról. A könyv négy fő részre oszlik: az első részben Demmel részletes tanulmányát olvashatjuk a XIX. századi Nagylakról, melyben a nagylaki társadalmat, s az abban az évszázadban itt végbement változásokat, valamint Haan szerepét elemzi. Választ ad ugyanakkor arra is, hogy a szerelem kapott-e szerepet a házasság során. Végül bemutatja Haan Lajos házasságait is. A bevezető tanulmány után megismertet minket a lelkész jegyzeteivel, hangsúlyozza annak sajátosságát. Később tárgyalja a jegyzetekbe foglalt konfliktusokat, külön alfejezeteket szentelve minden esetnek. Tájékoztató a veszekedésekről, panasztípusokról, a hűségéről és hűtlenségről, a válás elméletéről és gyakorlatáról, de bemutatja a nő családban elfoglalt helyét is. A részletes diagramoknak és grafikonoknak köszönhetően, melyek a lelkész által leírtak alapján a konfliktusokról készültek, képi ábrázolást is kapunk. Ezek megkönnyítik a kérdés térbeli és időbeli elhelyezését, a jobb megértését. A tanulmányokat a következtetések levonása, befejezés és bibliográfia

követi, majd közlésre kerül „Haan Lajos nagylaki ev. lelkész hivatalos jegyzőkönyve 1851.k eszt. szent Mihály naptól” eredeti magyar nyelvű jegyzőkönyve, s annak szlovák fordítása. A szerző szavaival: „Haan Lajos jegyzőkönyvéen [...] keresztül elsősorban egy zárt közösség, a nagylaki evangélikus szlovákság életébe, sőt, egy mindeddig ismeretlen világba, a parasztszaládok hétköznapijaiba nyerhetünk bepillantást. A Haan által élénk tárt történetekből sokat megtudhatunk a korabeli házasságok belső világáról, a férfi és női szerepek határaitól és korlátairól s a köztük lévő egyenlőtlenségről [...] is.”

Az MSZKI saját könyveinek kiadása mellett a magyarországi szlovák önkormányzatokkal és más szervezetekkel együttműködve is ad közre munkákat. Ilyen együttműködés volt a 2019-ben a nagylaki Ivan Krasko kiadásában megjelent, prof. PhDr. Ladislav Lenovský által írt „Slováci v Maďarsku (etnokultúrne sondy do vybraných komunit)” című tanulmánykötet is. A 123 oldalas kötet olyan tanulmányokat tartalmaz, amelyek az egyes településeken 2005 és 2017 között lezajlott néprajzi kutatásokon alapulnak, s melyek az MSZKI által szervezett interdiszciplináris kutatótáborokból származnak. Ezeknek Lenovský is gyakori résztvevője. A gyűjtemény célja, hogy átfogó formában kínálhasson a téma kutatói számára komplex anyagot, a településekre jellemző sajátosságok összehasonlításának lehetőségével. A szerző vizsgálta a csabai szlovákok identitását, Pilisszentlászló lakosainak helyi, etnikai, vallási, társadalmi-szakmai és kulturális identitását; illetve a bakonyi erdőségben található Jásd település lakosai társadalmi életének tényezőit, a nógrádi Vanyarc szlovákságának identitási összefüggéseit, a Pest megyei Sári szlovákságának kollektív emlékezetét, valamint a tardosi szlovákok identitásának megélését is. Lenovský így írt a magyarországi szlovák közösségekről, illetve nyelvszigetekről: „A szlovákok és a szlovák kultúra itt nem a környező közösségtől elszigetelt társadalmi-kulturális alrendszerként létezik, hanem a multikulturális és többnemzetiségű rendszer integrált részeként”. Az egyes településeken keresztül valóságként szemlélteti a lokális sajátosságokat, melyek nem csak szlovákok, de sokszor inkább csabaiak, tardosiak, vanyarciak is. A kötet végén helyet kapott egy szlovák, egy magyar, és egy angol nyelvű rezümé, a felhasznált irodalom és az adatközlők listája is.

Volter Domonkos, az ELTE BTK hallgatójának kétnyelvű könyve, a „Prišla z neba novina. Letáky z Pišpeku / Mennyekből jött a hír. Ponyvanyomtatványok Püspökhátvanban” az MSZKI, a Terézvárosi Szlovák Önkormányzat, a Zuglói Szlovákok Önkormányzata, a Püspökhátvani Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat és az ELTE BTK közös kiadásában jelenik meg. A magyar nyelvű szövegeket Zsilák Mária fordította szlovák nyelvre, aki egyben a kötet szakmai lektora is. A könyv egy bevezető tanulmánnyal kezdődik, mely három részre oszlik: az első a népi vallásosságról szóló történelmi adatok összefoglalása a reformációtól az első világháborúig, különös hangsúlyt fektetve az etnikai és felekezeti változásokra.

A második rész a XIX. századi népi vallásosság témájához tartozó írott szövegek, a püspökhátvani szakrális ponyvanyomtatványok elemzése. A harmadik rész a hivatalos egyházi kánonon kívüli, a templomban tiltott imák vizsgálata (égi levélként, erős imaként, amulettként is használható, és archaikus népi imádságok). A tanulmányokat forrásanyag kíséri: az Antológiában negyvenhat ponyvanyomtatvány átirata található, a függelékben vallásos népelemek, népi biblikus történetek és különféle egyéb imádságok olvashatók, melyeket zenetörténeti és néprajzi kommentárok kísérek.

Két nyelven kerül kiadásra Zsilák Mária könyve, a „Moje stretnutie s Čívanmi a ich kultúrou. Súbor etnografických štúdií” (Találkozásaim a csévi emberekkel és kultúrájukkal. Néprajzi tanulmányok gyűjteménye) is, amely méltán tekinthető a szerző eddigi életén át tartó kutatási eredményei összegzésének. A népi (archaikus, apokrif) imák témájának kutatása iránt az 1970-es években kezdett érdeklődni, amikor az ELTE hallgatója és az Eötvös József Collegium tagja volt. A diploma megszerzése után a népi gyógyítás kutatására összpontosított. Bevezetésében a szerző kifejti: „A magyarországi szlovákok népi orvoslásának kutatása kapcsán megmutatkozott, hogy a katolikus településeken a népi gyógyító eljárásokban szerepe van az imáknak is. Ez a tény inspirált arra, hogy a népi imák rétegét is megkísérleljem gyűjteni”. 1989-ben Piliscsében jegyezte le az első népi ima szövegét – szép párhuzam, hogy 2019-ben éppen itt került sor a Kutatóintézet 36. nemzetközi interdiszciplináris kutatótáborának megrendezésére, melynek vezetőjeként a kötet szerzője lehetőséget kapott addigi kutatásának elmélyítésére két témában: a népi vallásosság és a piliscségi bolgár kisebbség életének és kultúrájának feltárásában. A monográfia négy tanulmányt közöl – az első kettő a fontosabb tényeket és összefüggéseket tartalmaz a szerző már publikált tanulmányaiból, amelyek a csévi kultúrára összpontosítanak. Ezeket egészítette ki a 2019-es kutatótábor során kapott adatokkal. Az utolsó két tanulmány megismertet bennünket a Piliscsében élő nők egyedülálló szokásával, a *barborkázással*. A szlovák nyelvű közlést, annak magyar változata követi. A könyv mindezeket túl gazdag bibliográfiát és az egyes tanulmányok angol s magyar nyelvű összefoglalóját is tartalmazza. A kiadványt a Terézvárosi Szlovák Önkormányzat is támogatta.

Amíg a jelenlegi helyzet nem teszi lehetővé a könyvek élő bemutatását, az érdeklődők szíves figyelmébe ajánljuk weboldalunkat, ahol az eddig megjelent könyveket a <http://vusm.slovaci.hu/sk/nase-publikacie/2019-01-24-11-38-49> oldalon találják meg. Azok számára pedig, akik a könyvekben böngészni is szeretnének, a <http://vusm.slovaci.hu/sk/kiadvanyok/2019-01-24-11-39-51> oldalt ajánljuk figyelmébe, mivel weboldalunkon néhány kötet teljes terjedelmében is hozzáférhető.

Szuda Krisztina Eszter

Az első 70 év

Beloianisz falu története

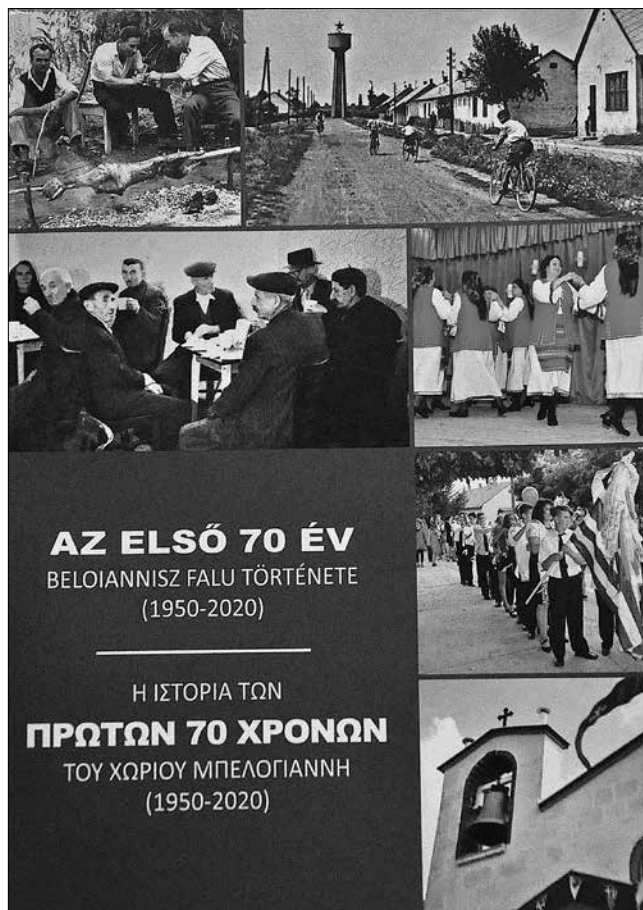
(részlet)

Tanítók és értelmiségiek a görög faluban

Az emigráció korai szakaszában Magyarországra érkező gyermekmenekültek magas száma miatt központi szerepet kapott a tanító- és tanárképzés. A polgárháború alatt és a menekülés közben a balkáni országokban a Görög Kommunista Párt a Görög Gyermeksegélyezési Bizottság (EVOP) nevű szervezetén keresztül indította el tanítói tanfolyamait, amit a képzett szakemberek hiánya és a gyermekek iskolai foglalkoztatása indokolt. Ezeket a néhány hónapos tanfolyamokat olyan fiatalok vagy gyerek kísérők végezték el, akik befejezték a hat osztályos általános iskolát vagy esetenként gimnáziumba is jártak. A magyarországi gyermekotthonokban tanító és nevelő nők továbbképzései az EVOP szervezésében nyári szemináriumok formájában folytatódtak. Ezt követte a felsőfokú képzés megszerzése a magyar felsőoktatási intézményekben.

A Magyarországra érkezett diplomás értelmiségi menekültek száma mindössze tizenhárom fő (tíz férfi, három nő) volt, azok pedig, akik pedig elsőként Magyarországon folytattak felsőfokú tanulmányokat százötvenhárman voltak. Közöttük hatvanhat tanítót és tanárt találunk (harmincnyolc nőt, huszonnyolc férfit). A nők magyarországi felsőfokú képzése az akkori görögországi viszonyokhoz képest mindenképpen kiemelkedőnek tekinthető. Ezt igazolja a Beloianiszban tanító nők magas aránya is. Ők Kasztória falvaiból a gyermekmentések alatt indultak el a falubeli gyerekek kísérőjeként. Mindnyájan elvégezték az EVOP tanítói tanfolyamát, és megérkezésük után a gyermekmenekültek gondozásában vettek részt. A főiskolai tanulmányaik befejezésével a beloianiszi általános iskolában kezdtek el tanítani. Név szerint is felsorolnánk közülük néhányat: *Karnava-Zumbuli Eftihia* (1931, Aiosz Antoniosz – Kasztória) a faluban élt, görög nyelvet és irodalmat tanított. *Kufaki-Kizaki Vasziliki* (1928, Makrohor – Kasztória) 1954-ben diplomázott, több gyerekotthonban, majd Hőgyészen és Beloianiszban is tanított. *Meszimeri Maria* (1928, Makrohor – Kasztória) a fehérvárcsurgói gyerekotthonban, majd nyugdíjazásáig Beloianiszban tanított. *Papadimitropulu Hrisula* (1925, Hiliოდendro – Kasztória) a hőgyészi, majd balatonkenesei görög gyerekotthonban dolgozott, onnan került a görög falu iskolájába.¹

A falu férfi tanárai közül a következő neveket emeljük ki: *Dulasz Kosztasz* (1916, Kalivriszi – Kasztória) a Görög Demokratikus Hadsereg veresége

után Albániába, majd Jugoszláviába került, ahol a gyerekek mentésével és tanításával foglalkozott. Magyarországon több gyermekotthonban is dolgozott (Tiszadob, Fehérvárcsurgó, Hőgyész). 1955-ben költözött le családjával Beloianiszba, és nyugdíjba vonulásáig a falu iskolájában tanított. *Kontosz Panajiotisz* (1932, Monopilo – Kasztória) negyven évig tanított orosz nyelvet és matematikát a beloianiszi általános iskolában. Oktatói-nevelői munkájáért több kitüntetést is kapott. *Ikonomu Jorgosz* (1915, Pogoniszkosz – Jannia), hat évig volt a Manolisz Glezosz Görög Tannyelvű Általános Iskola igazgatóhelyettese (1959–1965). Ezután a Beloianiszhoz közel eső ercsi gimnáziumban tanított matematikát és fizikát. *Volovotszisz Vangelisz Alexandrupoliban* végezte el a tanítóképzőt. 1934-től Thesszalonikiben és az Evrosz régió falvaiban tanítóként dolgozott. 1949-ben sebesült katonaként került Jugoszláviába, majd onnan Magyarországra. Feleségével, *Volovotszisz Evanthiával* együtt a görög falu iskolájában tanított. 1982-ben repatriált Thesszalonikibe.²

A falu általános iskolájában tanuló és elsőként felsőfokú tanulmányokat folytatók nevei a következők: *Dulasz Ilias* (1949, Skodra – Albánia) középiskolai történelemtanár. 1963-ban fejezte be az általános iskolát a görög faluban. Az érettségi után a szófiai Kliment Ohridszki egyetemen tanult történelem szakon. 1974 után kezdett a görög faluban tanítani. *Parzinka Krisztina* (1950, Partizán falu – Románia) haltenyésztő, hidrobiológus végzettséggel az Ercsi Ságvári Endre Haltenyésztő Termelőszövetkezetben dolgozott. *Mecska Arhondula* (1944, Szlimnitsza – Kasztória) a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett közgazdászként. 1973-ban családegyesítés révén Jugoszláviába került. Tetovóban, majd Szkopjében dolgozott a macedón televízió kereskedelmi osztályán. *Valaszaki Jorgoszné Sziaki Andromachi* (1941, Dorothea – Pella) az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett történelem–francia szakon. 1977-ben telepedett le Thesszalonikiben, ahol görög nyelvtanárként különböző középiskolákban és gimnáziumokban tanított. *Prekop Lászlóné Papalexi Mirka* (1955, Elbaszan – Románia) a családegyesítések alatt érkezett édesanyjával Beloianiszba. A falu iskolájában, majd az ercsi gimnáziumban tanult. A Szombathelyi Tanítóképző Főiskolán diplomázott le. 1980–2007 között öt év kihagyással tanított a beloianiszi iskolában. 1980-tól 1985-ig a falu első női tanácselnöke volt. Több évig igazgatóhelyettesként és megbízott igazgatóként dolgozott a falu általános iskolájában.³

Nevelés és iskolai oktatás

A görög közösség vezetői már az emigráció kezdetétől nagy hangsúlyt fektettek az anyanyelvi oktatás elindítására. A családokban élő és a gyerekek otthonokban elhelyezett gyermekmenekültek iskolai oktatását és tanítóik képzését a Görög Kommunista Párt felügyelte, az anyagi és tárgyi feltételeket pedig a magyar állam biztosította. A dohánygyári kolóniában élő családok gyerekei számára a görög, macedón, majd a magyar nyelvű oktatást az 1950-ben Zuglóban megalakult Manolisz Glezosz Görög Tan nyelvű Általános Iskola biztosította. Ez az intézmény 1965-ig, a dohánygyári kolónia megszűnéséig működött.

A budapesti anyanyelvi oktatással párhuzamosan Beloianiszban tanították legtovább a görög és a macedón nyelvet. Miután a görög faluban az első házak megépültek és az első családok beköltöztek, az összes iskoláskorú gyerek egy osztályba zsúfolódott össze, a Szarafisz utca 49–51. szám alatti sorházi lakásban. A falu hat tantermes iskoláját 1951-ben adták át Görög Állami Általános Iskola néven, s a következő évben vette fel a Beloianiszi Általános Iskola nevet. 1951-ben a tanulók száma 160–180 fő körül mozgott.

Az 1952/1953-as tanévben 302 diák tanult az intézményben. 1954. február 19-én – az első görögországi hazatelepülés vagy a más szocialista országok-

ba történő elköltözések miatt – összesen 147 tanuló hagyta el az iskolát. 1954 októberére azonban az iskola tanulói létszáma 285 főre emelkedett. Ez abból adódott, hogy szeptember és november között a családegyesítéseknek köszönhetően Csehszlovákiából és Romániából körülbelül nyolcvan gyerek érkezett a családjával a görög faluba. 1955 szeptemberében 276 beiratkozott tanuló kezdte el a tanévet.⁴

A Görög Gyermekeksegítő Bizottság (EVOP) felállított egy Szerkesztő Bizottságot, amely a görög nyelvű iskolai tankönyvek és szabadidős kiadványok összeállításáért és kiadásáért volt felelős. 1948–1974 között 332 ezer példányban jelentettek meg görög nyelvű tankönyveket és 150 ezer példányban macedón nyelvűeket. Az első abécéskönyvet (1–7. osztály), újrögörög olvasókönyvet (8. osztály), Görögország földrajza tankönyvet (3–4. osztály, 5–8. osztály) és a tanári kézikönyveket 1948–1949-től kezdték el nyomtatni. Ezekből tanultak a görög falu első diákjai. A Szerkesztő Bizottság elnöke: Elli *Alexiou*, tagjai: Thanaszisz *Micopulosz*, Georgiosz *Athanasziadis* és Mihalisz *Raptisz* voltak.⁵

A beloianiszi általános iskola első igazgatója, *Kazantzidisz Hárisz* Thesszalonikiben végezte el a Pedagógiai Főiskolát. Az igazgatóhelyettes *Horváth József* és egy magyar tanító, *Ábrahám László* mellett az első tantestület többségében görög tanárokból állt (*Thielly Michaela*, *Cinebili Fotini*, *Violecskasz Georgisz*, *Tanku Eleni*, *Gulyumi Asszimula*, *Kizaki Vasziliki*). Az iskolában olyan gyakorlat alakult ki, hogy ha az igazgató görög, akkor a helyettese a magyar nevelők közül kerül ki, és fordítva. Az első magyar iskolaigazgató, *Skultéty László* helyettesét *Kuliosz Vangelisznak* hívták. További iskolavezetők, akik eredményes szervező- és nevelőmunkát végeztek: *Volovotszisz Vangelisz*, *Nagy Rudolf*, *Boka Jánosné*, *Sikos Lajos*, *Kácsor Ferenc* és *Kovács Lajosné* voltak.⁶

Miután megérkeztek a görög és a magyar nyelvű tankönyvek, elindult a tanítás. Több első osztály is indult, mivel fel kellett mérni a gyerekek tudását és aszerint kellett osztályokba sorolni őket. Az általános iskolai tantervnek megfelelő tárgyak mellett az oktatási anyag kiegészült a görög és a macedón nyelv tanításával, továbbá a „görög nyelv és irodalom”, a „Görögország földrajza” és a „görög nép története” tantárgyakkal. A magas óraszámokat a rajz- és az énekórák csökkentésével kerülték el. A gyerekek a görög és a macedón nyelven kívül magyart és az orosz is tanulták. 1958-ig a diákok kétnyelvű görög-magyar bizonyítványt kaptak. Akkortól ezt a gyakorlatot megszüntették és csak magyar nyelvű bizonyítványokat állítottak ki a tanulóknak. Az iskola egyik első görög tanulójának a visszaemlékezése szerint: nem volt könnyű a magyar pedagógusok helyzete, mert amikor a görög gyerekek kijöttek az iskolából, csak görögül beszéltek, görögül szidták egymást, és csak addig beszéltek magyarul, amíg a magyar tanítók és tanítónők hozzájuk szóltak, ennyi volt csupán a magyar nyelvű beszédük. „A menekültek első generációja származási helyük nyelvi dialektusát

többnyire élete végéig megőrizte. A második generáció között viszont a mindennapos együttélés során egy integrált, lokális görög nyelvjárás alakult ki, amely az eltérő nyelvi elemek sajátosságait ötvözte.”⁷

A tanulmányi eredmények a hetvenes évek végétől javultak. Az alsó tagozat tanulói 3,9-es, a felső tagozatos osztályok 3,7-es átlagot értek el. Gimnáziumba évente 10-12 gyerek jelentkezett, ugyanennyien tanultak tovább szakközépiskolában és szakmunkásképzőben is. A felsőoktatásban továbbtanulók aránya megközelítette a 2,32%-os megyei átlagot.⁸

Az iskola ma

„A gyerekek az 1960-as évekig külön magyar és görög osztályokba jártak. Ezt az elkülönítést a görög szülők kérésére megszüntették. Azóta párhuzamosan folyik a magyar és a görög nyelvi, a délutáni órákban pedig a macedón nyelvi oktatás. Nyelvi nehézségek az utóbbi időben inkább a görög nyelv területén mutatkoznak: a vegyes házasságokból adódóan, inkább magyar nyelven beszélnek.

Az iskola ma már nyolc tantermes, az egyéb foglalkozásokra három kis terem áll a diákok rendelkezésére (könyvtár, számítástechnikai terem, kézművesterm). A technika tantárgy tanításához két műhely tartozik. Az iskola könyvtárának technikai felszereltsége jó. Délutánonként szakkörök formájában számítástechnika, kézműves foglalkozás, barkács-, íjászsakkör, angol szakkör, könyvtár, görög néptánc-oktatás, aerobicszakkör, sportszakkör, ritmikus sportgimnasztika működik. Az iskolában évnnyitótól évfáráig több programban vehetnek részt a gyerekek. Immár hagyomány, hogy mind a magyar, mind a görög nemzeti ünnepeket közösen ünneplik meg. A szerkesztett műsört közösségi szintű ünnepeken is előadják. A nemzeti ünnepek mellett a jeles napokra is készülnek a gyerekek. Legyen az Mikulás, betlehemezés, karácsony, Bálint-nap, farsang, nőnap, húsvét, májusfaállítás, anyák napja, gyereknapi.”⁹

Az iskolában tizenhárom tanár dolgozik, egy görögországi vendégtanáár, egy főállású görög nyelvtanáár, öt tanító és hat szaktanár. „Anasztaszakosz Kosztasz volt az első olyan pedagógus, akit a görög állam küldött Beloianiszba, hogy az iskola segítségére legyen az anyanyelvi oktatásban. Az iskolai munkán kívül görög nyelvtanfolyamokat is tartott fiatalok számára. Mielőtt Magyarországra jött volna, Görögországba visszatelepült gyerekeket tanított és kísérleteket folytatott a kettős anyanyelvi tanulók oktatásával kapcsolatban.”¹⁰

A tanárok között van könyvtár szakos, informatika szakos, kézműves, angol nyelvtanáár, gyerekvédelemmel foglalkozó. A kötelező tanítási órákon kívül görög és angol nyelvet oktatnak. Magyarországon az egyetlen olyan iskola, ahol az általános iskolai oktatás keretén belül folyik az újjörög nyelv oktatása, Beloianiszban található. Itt tanították a legtöbbször, közel harminc évig a macedón nyelvet.

2006-2019 között tizenhat vendégtanáár érkezett Görögországból Beloianiszba, akik egy görög-magyar szerződés keretében tanították az általános iskola diákjait.

A Görögországból érkező vendégtanárok névsora:

Név:	Tanév:
Anasztaszakosz Kosztasz	1996–2001
Mesolongitisz Jorgosz	2001–2004–2010
Pandelidisz Zahariasz	2004–2008
Konstantopulu Anasztaszia	2008. 01–05.
Kolokotroni Vasziliki	2008–2009
Avgeniosz Miltiadész	2009–2010
Koltsiadisz Evripidisz	2010–2012
Chatzievgenaki Theodoszia	2011–2013
Tsantaki Anasztaszia	2013. 01–06.
Zarkadi Theodóra	2013–2016
Houliarou Efthymia	2015–2016
Tosounidisz Theodorosz	2015–2016
Tsiakasz Pavlosz	2016. 09–10.
Kalémou Elissavet	2016–2018
Demertidou Dzseni	2016–2018
Kutruvelisz Alexis	2016–2019

Zenei és tánc hagyományok

A görög zene és tánc fontos identitásképző a magyarországi görögség életében. Nincs olyan görög nemzeti ünnep, politikai évforduló, nemzetiségi vagy folklórműsor, bemutató, ahol görög táncok ne kerülnének fel a színpadra. Ez a hagyomány szinte egyidős Beloianisz 70 éves történetével.

A letelepedés éveiben a különböző régiók falvaiból ideérkező családok közös zenei és tánc kultúra kialakítására törekedtek. Ebben nagy szerepe volt a tájegységek szerinti lokális identitásnak is, annak, hogy például „mi Ipiroszból”, „mi Thesszáliából”, „mi Makedóniából” jöttünk, vagy „mi pondoszi, kisázsiai görögök vagyunk”. „Mert mit is tehetnénk akkor, ha sok közölnivalónk van a világgal, de nem tudjuk kifejezni? Énekelni kezdünk. És ha az ének sem elég, akkor körtáncba fogunk” – emeli ki Szláva Karajorgisz mondatait Caruha Vangelio, a faluról 1978-ban megjelent könyvében.¹¹

Caruha Vangelio

A görög faluban a gyerekek, ha kedvet és tehetséget éreztek, már az iskolában bekapcsolódtak a zenei és a táncoktatás valamely formájába, így a beloianniszi felnőtt táncegyüttes utánpótlása folyamatosan biztosítva volt. Az 1980-as évekig az iskolások változó létszámban tanultak hangszereken a dunaújvárosi zeneiskola tanáraitól. A hatvanas években a tangóharmonika volt a legnépszerűbb hangszer, később a húros hangszerek közül a buzuki, a gitár, az ütősök közül pedig a nagydob (dauli) tett szert népszerűsége.

Az együttes első szakmai vezetője Kricskovics Antal volt. 1962-ben a beloianniszi táncegyüttes vezetését Wünsch László vette át, aki Dunaújváros környékén több településen is tanított magyar és nemzetiségi, délszláv, német táncokat (Adony, Iváncsa, Mezőfalva, Rácalmás, Százhalombatta). Wünsch 37 évig vezette a beloianniszi gyerek- és felnőtt néptáncsoportot, három nemzedék táncitanítását és színpadi szerepléseit kísérve végig.¹² Az 1960-as években a faluban élő idős férfiak és nők néptáncait jegyezte fel, majd Görögországban is gyűjtött. Táncrepertoárja erre a tudásra és saját koreográfiájára épült. A kezdeti években munkáját segítette a falu kultúrfelelőse, Pjakasz Micsosz és a táncegyüttest kísérő zenekar vezetője, Raptisz Kosztasz. Nevüket az életútját bemutató könyvében (2010) külön is kiemeli. A kezdeti évek sikereire a következőképpen emlékezik vissza: „Az együttes lendületesen fejlődött és mondhatni rohamosan közkedvetté vált, nemcsak Beloianiszban, hanem Fejér megyében, az ország más területén is. Sikerei révén egyre-másra kapta a különböző helyszínekre, majd hivatalos fesztiválokra és versenyekre is a meghívásokat.”¹³

A táncegyüttes 1974-ben Seregélyesen Arany minősítést kapott. 1976-ban Szentendrén három megye találkozásánál tizenkilenc táncegyüttes közül a legmagasabb pontszámot kapta. Ugyanebben az évben a Siófoki IV. Országos Szövetkezeti Fesztiválon a legjobb helyezést érte el. Vásárhelyi László koreográfus a következőt nyilatkozta a táncegyüttesről: „Értékes tapasztalat a bemutatókon, hogy – a pedagógiai munka dicséretére legyen mondva – a táncegyüttes előadói színvonal, ami a régebbi szemlék tükrében vizsgálva egyenletesen, lassan fejlődött az utóbbi évtizedekben, ezúttal ugrásszerűen emelkedett, és nem egy esetben elérte a legkiválóbb magyar amatőr táncegyüttesek szintjét. Példa erre a Beloianiszi Görög Táncegyüttes bravúros előadói teljesítménye”¹⁴

Az 1970-es években a Beloianisz táncegyüttesnek évi 25-30 fellépése is volt. Néhány néptáncatlakozót és fesztivált az évek sorrendjében kiemelünk: Balatonföldvár (1971), Seregélyes (1974), Siófok (1974), Balatonlelle (1975), Szentendre (1976), Solt (1977), Szekszárd (1978), Dunaújváros (1979), Balatonlelle (1979). A Szekszárdi Országos Szövetkezeti Fesztiválon (1978) két Arany minősítést kaptak, ami a magyarországi művészeti együttesek történetében egyedülállónak mondható. Vásárhelyi László, a zsűri elnöke a következő szakvakkal méltatta a fiatal táncosokat: „Nílág csodája, hogy emberek távol a hazá-

juktól, ilyen tisztasággal és ilyen hatalmas szuggesztív erővel őrizték az otthoni hagyományait.”¹⁵

A táncegyüttes 1978-ban a Népművelési Intézet pályázatán elnyerte az amatőr együttesek számára kiírt Kiváló Együttes címet. Az 1979-ben Balatonlelén megrendezett „Béke és barátság” Nemzetközi Néptáncatlakozón a zsűri a legjobb hagyományőrző csoport különdíját adta az együttesnek. A műsorban a kocari nevű görög tánc előadásába Wünsch László bevonta a faluban élő idős táncosokat is, a zenekart zurnán és buzukin játszó idős férfiak kísérték. A hagyományőrzésnek ez a formája nagy sikert aratott. Szentendrén, a megyei táncatlakozón másodszor is Arany minősítést kaptak. A táncegyüttes a Madách Színházban megrendezett Országos Táncantológián is fellépett. Wünsch elmondása szerint évente 10-15 ezer néző tekintette meg az együttes fellépéseit. 1972 után külföldön, Csehszlovákiában, Németországban és Romániában is vendégszerepeltek.

Az 1976 márciusában Szentendrén megrendezett Országos Minősítő Bemutatón kiváló eredményt elért táncosok nevét itt külön is felsoroljuk. A kísérőzenekar zenészei: Raptisz Kosztasz és Nánosz János.

A fellépő férfi táncosok	A fellépő női táncosok
Fulinasz Jannis, Galatudisz Jannis, Hrisztodulidisz Harilaosz, Kokinidisz Panajiotisz, Koránisz Laokratisz, Markakisz Grigorisz, Szamarasz Jannis, Szamarasz Kosztasz, Szandilasz Kosztasz, Paraszkévopulosz Nikosz, Zefteridisz Jorgosz	Biti Mária, Dialali Sztolla, Karda Niki, Locu Vasziliki, Münün Elvira, Nanu Irini, Nikidu Olga, Sztamati Eleni

A beloianniszi táncsoport a nyolcvanas, kilencvenes években is sokat szerepelt. Fellépett a görögországi Xanthiban (1994) és a Karditsa melletti Sofadeszben (1995) megrendezett táncfesztiválokra is.

Az 1990-es évekig a táncegyüttest és a zenekart lehetőségeikhez mérten a görög politikai szervezetek, a dunaújvárosi ÁFÉSZ (Általános fogyasztási- és értékesítési szövetkezet), valamint a helyi kisipari termelészövetkezet szponzorálta, 1998 után a Görög Nemzetiségi Önkormányzat támogatja. Wünsch László 2010-ben, harminchét éves eredményes munkájáért a Budaörsi Görög Kisebbségi Önkormányzattól megkapta a Magyar–Görög Kapcsolatokért emlékérmét. Az elismerést Vlahopulosz Ziszisz, a Beloianiszi Görög Kisebbségi Önkormányzat elnöke adta át a településen megrendezett újévi ünnepség keretében.

Az ezredforduló küszöbén, 1999 után a Beloianisz együttes vezetését Rizojoannis Vangelia és Takács Katalin vették át. 2001-ben a beloianniszi hagyományőrző néptáncsoport megszűnését követően alakult meg a Pyrgos néptáncegyüttes Pletser István és Takács Katalin vezetésével. Fontos szempont volt számukra a névválasztás: legyen köze a görögséghez, könnyen megjegyezhető és szimbolikus név

legyen. A táncgyűttest és zenekart a thesszalóniki Lefkos Pyrgos (Fehér Bástya) után nevezték el „Pyrgosnak”, ami számukra szilárd bástyának bizonyult. Céljuk a Wunsch-hagyományok folytatása, a táncok továbbadása a következő nemzedékeknek, továbbá a görög tánc és zenei kultúra népszerűsítése. Takács Katalin anyai ágon maga is görög származású, Wunsch László tanítványa volt és tizenöt évig táncolt a beloianiszi néptáncgyűttesben. Ma öt csoportban¹⁶ hatvanhárom fővel, heti rendszerességgel folyik a táncoktatás a beloianiszi Művelődési Házban. A néptáncoktatást 2006-tól intézményesített formában a Violin Alapfokú Művészetoktatási Intézmény keretében biztosították.¹⁷ A Pyrgos táncosai megszerzett tánc tudásukért év végén bizonyítványt is kaptak. A néptáncoktatásba bárki bekapcsolódhat. A táncgyűttes megalakulásától kezdve nagy sikerrel szerepel bel- és külföldön egyaránt. Rendszeresen fellépnek falunapokon, jótékonyági rendezvényeken, táncházat szerveznek vidéki városokban (Szeged, Pécs). A Pyrgos táncrendezvényein megjelenő egzotikus női hastánc, a látványos elemeket tartalmazó improvizatív férfiszólók (tsamikos, zorba) és az olyan kiegészítő elemek, mint a tányértörés, igazi „görög buli” hangulatot teremt, és nagy sikere van a magyar közönség körében.¹⁸ A zenekar tagjai a következők: Pletser István (buzuki, ének), Pletser Hrisztosz (buzuki, ének), Győri János (szintetizátor), Virágh Roland (tuberleki), Kun Dávid (dob). Az együttes hagyományőrzésre törekszik, ezért a táncok színpadi bemutatójánál a koreográfiájában nem változik. Táncrepertoárjukban gyakoriak a thesszáliai, ipiroszi táncok (koftos, karaguna, ipiritikos).

A faluban megrendezett ünnepeken és a környező településeken lép fel a helyi fiatalokból álló Taverna népzenei együttes is. Tagjai a következők: Szinatkasz Ilias (buzuki), ifj. Szinatkasz Ilias (dob, konga), Szinatkasz Alekosz (buzuki), Horváth Benjamin (gitár, baglama), Rizoannisz Sztavrosz (csörgődob, ének). Az együttes vezetője Lakakis Jorgosz. A Taverna táncházában a görög táncokat Gábor Ferenc tanítja be.

A Tryandafilla (Rózsák) görög táncgyűttes 2007 novemberében alakult meg görög és magyar középkorú falubeli asszonyok közreműködésével. E néptáncgyűttes tagjai arra törekszenek, hogy a különböző régiók táncait vigyék színpadra, így népszerűsítve azokat. Az elmúlt években többek között ipiroszi, trák, makedón, és a szigetvilág táncait mutatták be. A táncgyűttes 2011-től egyesületi formában működik, vezetője Dimanovski Niki. Legnagyobb sikerüket 2013-ban a Harkányban megrendezett „Népek tánc – népek zenéje” országos táncversenyen érték el, ahol „Ezüst minősítést” kaptak. Az országban számtalan helyen megfordultak már, szívesen fellépnek bárhol, ahová hívják őket. Állandó résztvevői Beloianisz közösségi megmozdulásainak és nemzeti ünnepeinek. Az együttes megalakulása óta a táncok koreográfiáját Maheridu Vasziliki (Vászó) állította össze és tanította be. 2019 óta a táncgyűttes új tanára a szintén a faluból származó Zumbulis Jannis.

A több évtizedes hagyományőrzés ma a helyi Pyrgos és a Tryandafilla néptáncgyűttestek, továbbá a Pyrgos és a Taverna zenekarok közreműködésével valósul meg.

Augusztus 20. és Falunap

Ha augusztus 20. szóba kerül, a görögök úgy emlékeznek erre a napra, mint amikor a családok, barátok, ismerősök egy évben egyszer összejönnek Budapestről, Tatabányáról, Miskolcra, Pécsre és más településekről, és egy igazi görög falunapot, görög bulit, elliniko glentit tartanak. A falu felépítésétől napjainkig az augusztus 20-i ünnep számos új jelentéssel ruházódott fel.

Ez a nap az 1950-es években a magyar alkotmány és az új kenyér ünnepe volt. 1952. augusztus 20-án a görög falu hivatalosan is megünnepelte, hogy felvette az április 30-án kivégzett kommunista vezető, Nikosz Beloianisz nevét. 1952. augusztus 20-án alakult meg a Béke Mezőgazdasági Termelőszövetkezet is, amely a faluban élőknek az eredeti életformának megfelelő munkafeltételeket tudta biztosítani. A magyar állam nemcsak a szövetkezet létrehozását támogatta, de a működéséhez szükséges anyagi feltételeket is biztosította. Ez a nap tehát kölcsönös gesztusokat is tartalmaz.

Augusztus 20. másrésről egy többnapos családi esemény, egy igazi görög falunap, amelyre – mint már említettük – egy évben egyszer összegyűlnek a más városokban élő családok, rokonok, barátok. Kecskét sütnek nyáron, görög ételeket fogyasztanak, családi esemény és közösségi ünnep egyben.

Az 1950-es években a falu kultúrfelelőseinek, egy Pecász nevű idősebb férfinak volt a feladata, hogy az ünnepeken biztosítsa a görög zenét. Néhányan úgy emlékeznek rá, mint aki már fiatalon részt vett a spanyol polgárháborúban. Mások emlékezetében úgy maradt meg, mint aki a falu főterén pondoszi lazikót táncolt, amit a zenészek klarinéton és lírán kísértek. A saját lemezeit rakta fel, nagyon régi ipiroszi népzenei, tsambikot, haszapikot. Több hangszóróból szólt a görög zene, elhallatszott a környező magyar falvakba is. A „régiből augusztus huszadika” – ahogyan visszaemlékeznek rá, délelőtti sportbemutatóval kezdődött, ahol a budapesti, dégi, miskolci és pécsi görög röplabda- és focicsapatok barátságos mérkőzéseket játszottak egymással. A színpadi műsorban fellépő táncscsoportok és a résztvevők többségében görögök voltak. Az ünnepeken ekkor még csak néhány magyar család vett részt, azok, akik 1957-ben elsőként költöztek be a faluba. Őket ma „őshonos beloianisziakként” említik a falu görög lakói.

Az augusztus 20-i ünnep mára megváltozott. A egyes házasságok következtében és az 1980-as évek repatriálásai után a falu etnikai összetétele végleg átalakult. A Falunap azonban az augusztus 20-án idelátogató görög táncházas fiatalok körében is népszerű. Az eseményen ma már a görög népzene

kívül más zenei stílusok is megszólalnak, a városi laika és az egykori kávéházi zene, a rembetiko. Ez a zenei hangzás hozzájárult a görög táncházak több évtizedes sikeréhez. A görög zene és tánc ilyen formában a XXI. századi magyar városi közkultúra részének tekinthető. Az augusztus 20-ára érkező látogatók előtt megjelennek mindazok a kettős jelképek,

amelyek egy magyar nemzeti ünnep és egy görög falunap keretében láthatók és hallhatók. A magyar–görög nemzeti zászló, a két ország himnusza, kétnyelvű ünnepi beszéd, a környező települések táncegyüttesei, a magyar és görög táji népviselet. A büfében felszolgált görög ételek és italok mellett a görög nyelvhasználat is kiemelt szerepet kap.

Vincze Xénia

*Az első 70 év című
kiadvány szerkesztője
Görög Athéna,
kiadója a Görög Intézet,
Budapest, 2020*

*Színes
képesszéállításunk
a hátsó borítón
látható!*

Augusztus 20-ai ünnepség

Jegyzetek:

¹ Batsios T. – Raptisz J. – Szerjopoulosz K. – Haralambos V. (szerk.): Életrajzi gyűjtemény a görög diplomásokról. 2009. 60., 67., 78., 86.

² uo. 32., 64., 51., 129.

³ uo. 32., 91., 77., 14., 95.

⁴ Farcalasz Johanna: Iskolatörténet, Beloianisz. ELTE BTK Neveléstudományi Intézet. Szakdolgozat. 2002. 36., 37.

⁵ Mihalisz Raptisz: A diaszpóra oktatási rendszere. In: Kafenio, 2003/4. 23–25.

⁶ Hetényi István: Beloianisz. Községtörténeti tanulmányok. In: Fejér Megyei Történeti Évkönyv. Székesfehérvár, 1990. 139.

⁷ Eperjessy Ernő: Adatok a magyarországi görögök népi kultúrájának változásához. In: Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény nemzetiségek néprajzából. 1996/1. Magyar Néprajzi Társaság, 74.

⁸ KSH Fejér Megyei Igazgatósága közlése 74/1979.

⁹ Farcalasz Johanna: Iskolatörténet. Beloianisz ELTE BTK Neveléstudományi Intézet. Szakdolgozat. 2002. 22.

¹⁰ Anasztaszakosz az új görög tanító Beloianiszban. In: Enomerotiko Deltio. 1996. december, Budapesti Görög Önkormányzat, 15.

¹¹ Caruha Vangelio: Piros szegfűk és cédrusok. Kossuth Kiadó, 1978. 33.

¹² Wünsch László (1931, Diósgyőr) a Színház és Filmművészeti Főiskolán végzett koreográfus szakon. 1954-ben a Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) épülő új színház koreográfusaként helyezkedett el és a Sztálin Vasmű

Művészegyüttes vezetője lett. 1977-ben feleségével megbíztást kapott egy kilencéves speciális tananyag kidolgozására, amely a táncművészeti képzés alapjául szolgált, így Dunaújvárosban elsőként kezdetet el működni az Állami Alapfokú Táncművészeti Iskola az Állami Zeneiskola keretein belül. 1996-ban a Violin Alapfokú Művészetoktatási Intézményben gyermektáncsoportokat vezetett. 2001-től a táncművészet ágazatának a vezetője, 2003-tól az intézmény igazgatóhelyettese. Munkája elismeréséül 1956–2015 között 17 kitüntetést kapott, többek között a Magyar Köztársaság ezüstkeresztjét (2003) és a Színház és Filmművészeti Egyetem gyémántdiplomáját (2014). 2015-ben Dunaújváros díszpolgárának választották. In: Wünsch László: „Nem vagyok én híres, csak szeretem a várost.” Dunaújvárosi Hírlap, 2001. 05. 29. 7.

¹³ Tomcsányi Éva – Wünsch László: Életünk a táncművészet. Solt, 2010. 50.

¹⁴ Mozgalmi Élet, 1978. 3. évfolyam (részlet)

¹⁵ Tomcsányi Éva – Wünsch László: Életünk a táncművészet. Solt, 2010. 51.

¹⁶ A gyerekcsoportok a következők: Pyrgos ovisai (2–6 éves korig), Pyrgos apraja (6–9 éves korig), Pyrgos kamaszai (10–14 éves korig), Pyrgos ifjak (15 éves kortól) és a Pyrgos felnőtt csoport (24 éves korig) (Takács Katalin közlése, 2020. július).

¹⁷ Ez sajnos mára már megszűnt.

¹⁸ Fejér Megyei Művelődési Központ. Pyrgos Hagyományörző Görög Néptánc Együttes. http://www.fejermmk.hu/site.cgi?/a/cikk/id/fm_mcs_neptanc_pyrgos

Varga Ilona

Joka III.

(részletek)

Famunka a romos háznál

Janó többször megtapasztalta, amikor még a kompániával járta az országutakat, hogy amint lesátoroztak valahol, még az értéktelen tárgyakat is féltetni kezdték tőlük. A szemétdombokról a helybeliek visszahordták házaikba odavetett kacatjaikat: a végképp elvásott lábbeliket, a törött cserépedényeket, a szétszakadt szitákat, a teljesen szétrozsdálalt fazekakat, de sok helyütt még a színes rongyokat is. Minden ócskaságnak értéke lett, ha a cigányok megjelentek a környéken. „Nehogy ideszokjanak!” – hallotta egyszer. Egyik asszony mondta a másiknak, a lomok között guberálva.

Azt azonban nem gondolta, hogy lesz idő, amikor még egy villámjárta fát is elirigyelnek tőle. Már pedig ezt is meg kellett élnie.

Még pirkadni is alig kezdett, amikor elindult otthonról, mert tudta jól, hogy hosszú lesz az útja és a napja is. Nagyon sok munka vár rá. A többiek még az igazak álmát aludták. Búcsúzásként megnézte őket. Ebből akart elszántságot meríteni, hiszen tudta: abból is többre lesz szüksége ezen a napon, mint általában szokott. Ezt a látványt akarta a tépésnyi puny és a kulacs víz mellé tarisznyázní, hogy a nehezebb pillanatokon – amiben aligha lesz hiánya – átsegítse. Hogy emlékezzen rá: értük dolgozik.

Mirkó a karját szétvetve aludt édesdeden, tenyerei befele fordultak, mintha ölelné valakit. Flaré felhúzott térdekkel az oldalán, összegömbölyödve szuszogott, széles mosollyal. Mint az édesanyja! – sajdukt nagyot Janó szíve. Tíca szendergett pontosan ilyen testtartással... Eddig nem tette még, de most Mamóékhoz is átkukucskált. Az öregasszony láthatóan nyugtalanul aludt, fel-felnyöszördült. Szegény – gondolta Janó – sok szörnyűséget, bánatot megélt, ami éjszakánként is kísértheti. Ott pihegett mellette Nyica is. Álmában is mindkét kezével Mamó karját fogta, mintha attól tartana, hogy az éjszaka leple alatt megszökik mellőle. Most már csak Komával kellett megértetnie, hogy maradjon a kunyhó mellett, vigyázza az otthoniak álmát. Maga lepődött meg leginkább, hogy a kutya megértette a szavait, és kísérletet sem tett arra, hogy vele tartson. Két aprót vakkantott, megvárta, amíg összeszedelőzködött, s amikor a talicskával elindult, végighevert a küszöb mentén.

Janó, amikor a romos házhoz ért, rögvest nekiveselkedett. Csak alig tíz perce dolgoztatta azonban a fejszét, máris férfiak kiabáltak vele. Hogy meri ez a cigány kivágni azt a fát? Mit képzelsz magáról, hogy csak úgy odajön? Takarodjon a fenébe, mert feljelen-tik! – próbáltak ráijeszteni. Ő azonban továbbra is jártatta a baltáját. Újabb férfiak jöttek. Amikor aztán már elég sokan voltak ahhoz, hogy külön-külön is hősnek képzelhessék magukat, erőszaktételre készsülödték ellene. Félkört alkotva fenyegették, úgy közelítettek felé. Janó érzékelte a veszélyt, de látszólag mit sem törődött velük. Csak vágta a fát, minden csapással mélyebbre hasítva.

Mindössze három lépésre voltak már tőle, amikor az egyik férfi észbekapott.

– De hiszen fejsze van nála! Bármelyikünket lecsaphatja. Nézzétek, micsoda izmai vannak!

Hátrébb is húzódtak három lépést mindannyian, egészen addig a határig, amíg hősiességük tartott. Azért persze továbbra is szidták Janót, ökleiket is lengették, de lelkesülségük alábbhagyott. Az iménti férfi ismét megszólalt:

– Én lakom a legközelebb, hazaugrok egy vasvilláért – mondta, de egy lépést sem tett, mert földbe gyökerezett a lába. A háta mögötti bokrok közül ugyanis egy kutya csörtetett elő. Csupa csata volt, úgy sietett, most azonban szétvetett lábakkal megállt. Az egyik füléből vér szivárgott. Irtózatot képet vágott, fogínyig húzta a pofáját, szabadon láttatta félelmetes fogsorát, vadul morgott, kétséget se hagyva afelől, hogy harapásra készűl.

Amint felébredtek, utánam rohant – állt össze Janóban a kép. – Micsoda kutya?!

Az imént még oly nagyhangű férfit szörnyű félelem fogta el: se előre, se hátra. Elöl a fejszés, hátul az eb. Nem hihette, hogy ez a fenyegetettség még tovább fokozható. Pedig mégis így lett. Három asszony keveredett elő, köztük a sajátja. Most kezdődött csak az igazi haddelhadd, a csatafia lárma!

– Mit zaklatjátok azt a szerencsétlen embert, szégyentelenek! – ripakodott rájuk az egyik asszony. – Örüljétek, hogy helyettetek dolgozik!

– Hányszor mondtam, Márton, hogy vágd már ki azt a fát!? – kapcsolódott be a szorongatott ember felesége. – Itt játszanak a maguk gyerekei is – fordult a többiekhez. – Amióta beleűtött a mennykő, bármikor rájuk dőlhetett volna.

– Pestámat már kétszer is ideküldtem – mentegeltőzött a harmadik asszony. – El is indult a fejszéjével, de mindkétszer a kocsmából cipelték haza. Most meg itt acsarog azon, hogy kivágják helyette.

– Nézd meg Pesta, hogy elfáradt, szegény! – kiabált a férjére. – Vagy átveszed tőle a fejszét, vagy haza se gyere, mert kikaparom a szemedet.

– Elnézését kérem, asszonyom! – vette föl földről Janó a kalapját, de csak azért, hogy illendően megemelhesse, miközben ezeket mondja:

– Elnézését kérem, de mindjárt döntöm a fát, inkább a fűrészelésben kéne a segítség.

– Látod, Ferkóm?! Tanulhatnál illemtől. – figyelmeztette a maga urát az először szóló asszony, majd a többiekhez fordult:

– Maguknak meg nincs jobb dolguk? Szóljak Rózi nénének? Szóljak tán Mariskának, Sárinak, Terkának?

Az említett nők férjei ennek hallatán jobbnak látták eloldalogni. Ezt tette volna a Ferkó néven nevezett is, ám hiába akarta, nem tehetette. Az ő neje csípőjére tette az egyik kezét, a másikkal meg határozottan a fa törzsére mutatott, a lábával pedig nyomatékként egy nagyot toppantott:

– Te is odamész fűrészelni! – mondta ellentmondást nem tűrően.

Janó feléje is megemelte a kalapját.

– Köszönöm, asszonyom! Csakugyan elkél majd a segítség.

Miután a nők dolguk ilyen végeztével hazavonultak, Koma egymás mellé terelte a két kijelölt áldozatot. Hagyta, hogy leüljenek, és úgy várakozzanak.

– Ott nem lesz jó, gazduraim! – szólt rájuk. – Arrafelé fog dőlni a fa. – Jöjjenek idebb, ide mellém!

Miután ez megtörtént, még vagy két tucatszor sújtott le a fatörzsre, majd felkiáltott, ahogy ilyenkor kell:

– Vigyáááázz! Dőőő! a faaa!

És a fa igazat adott neki: valóban úgy tett, ahogy bejelentette. Miután, nagy port felverve, végigterült a földön, Janó ide-odatoporgott mellette. Nézte jobbról, nézte balról, míg végül kijelentette:

– Először itt, meg itt kell fűrészelni.

Neki is álltak. Előbb Pesta és Ferkó ragadta meg a fűrész szarvát. Gyorsan belefáradtak, hamar kiverte őket az izzadtság, de azért – becsületükre legyen mondván – húzták a fűrészt ide-oda. Koma Janó lábaihoz hevert és segített neki nézni a munkálkodásukat.

– Van egy trükkje! Megmutatom – szánta meg őket Janó, majd átvette a fűrészt. – Ferdén kell indítani, hogy mélyen bekapjanak a fogak, aztán hagyni kell kifutni. Aztán meg engedni kell, hogy a szembeni ember is kissé mélyebbre kapathassa, s csak azután húzni rajta egy erőset. Így! – mutatta. – De üljenek le egy kicsit, most egyedül húzom, nagyon kifáradtak!

Szóttanul ültek egymás mellett. Janó értette, hogy mi a bajuk. Nem elég, hogy a feleségük mások előtt szidta le őket, de azok egyike, akik szem- és fültanúi voltak, egy szemtelen cigány. És cigány léte veszi

a bátorságot kiokítani őket, miként kell ügyesebben fűrészelni. Talán még azt is kénytelenek elismerni, hogy igaza is van. Jobban ért náluk a fűrészeléshez, valóban gyorsabb és könnyebb, amint mutatta.

– Hanem, gazduraim, minden tisztelem az önöké. Ha rajtam lenne, megemelném a kalapomat önök előtt is... – szólalt meg.

A két búvalbélt férfi kedvét igyekezett enyhíteni. Szándékosan hagyta félbe a mondatot, nem adta okát az elképzelt kalaplengetésnek, mert bizonyos volt abban, hogy csakis így lehet egy párbeszéd elindítója. Nem is tévedett.

– Aztán miért? – törte meg a csendet, Ferenc gazda, valami gúnyolódástól tartva.

– Azért, ahogy az asszonyaikkal bántak.

– Miért, hogyan bántunk velük?! – kapcsolódott emelt hangon a beszélgetésbe Pesta.

– Példásan, én csak ennyit mondok. Sütött magukból a szeretet és a figyelmesség. Óvták őket attól a szegénytől, hogy mások előtt utasítsák rendre, vagy veszekedni legyenek velük kénytelenek idegenek füle hallatára. Mert a veszekedéshez legkevesebb két ember szükséges. Ha csak egy van, aki veszekedni akar, akkor nincsen perpatvar. Maguk is inkább lenyelték a mérgüket, nehogy megszégyenítsék a feleségüket. Erre csak nagyon kevés férfi képes.

– Igen, mi ilyenek vagyunk – helyeselt Pesta megkönnyebbülten. – Nem is olyan buta ez a cigány, hogy így észrevette – állapította meg magában.

Ferenc elégedetten kihúzta magát, hogy tartásán is lássék, milyen példás viselkedésű férj ő. Hálából kötelességének érezte, hogy visszakérdezzen.

– Ezek szerint a te feleséged is perlekedős...

– Bár az lenne! – sóhajtott Janó. – Sajnos már nem él... Az én Ticám fiatalon elment... Két gyerekkel hagyott itt magamra...

– Ne haragudj, hogy szóba hoztam – állt fel sajnálkozva Ferenc, s odalépett a fűrészhez. – Most mi jövünk Pestával. Ül le pihenni!

Miközben így váltogatva fűrészelték, kölcsönösen kikerdezték egymást. Már mindent tudtak Janó gyerekeiről, és ő is sokat hallott már két fűrészelő társa családjáról. Janó ügyelt arra, hogy amikor elfáradtak, gyorsan átvegye a munkát, ami láthatóan jól esett a két férfinak. Egy ilyen csere után Pesta megkérdezte:

– És hol laktok?

Janó nagyot sóhajtott és a háta mögé mutatott.

– Itt laktunk volna, de a bíró szoba sem állt velem...

– Régen is cigány lakott itt – közölte Ferenc. – Egy vén cigány... Az is egy rendes cigány volt – tette gyorsan hozzá. Nagyon magának való ember. Nem sok vizet zavart. Nem is tudom mi lett vele. Egyszer csak üresen állt a háza.

Amint végeztek a fűrészeléssel, Janó odaállt a két férfi elé és megköszönte a segítségüket.

– Mondanám, hogy innen már én is boldogulok egyedül, de az az igazság, hogy szükségem lenne még segísre. Egy kis ideig még dolgoznom kell

a fán, de ha ezt megvárnák, és mielőtt elmennének, segítenék felrakni a rönköket a bakokra, azt nagyon megköszönném. Ha aztán egy bő óra múlva visszajönnének, amikor a talicskára tenném, ami maradt a fákból, azért is nagyon hálás lennék... Ha visszajönnének, ha nem: köszönöm az eddigi segítséget, s – ha meg nem sértem magukat egy kézfogással –, meg is szorítanám a kezüket.

Kérges kezű emberek paroláztak...

A két gazda segített a bakra tevésben. Egy darabig nézték, amint Janó a hántolóvassal mindenünnen eltávolítja a kérget. Csak az után intettek búcsút neki, hogy – egy lécdarabot használva vonalzónak – vésőjével óvatosan vonalakat jelölt ki.

– És voltaképpen mit csinálsz belőle?

– Gerendára vágom. Kereszt lesz.

A két férfi meg egészen hazáig azon töprengett, nem hallott-e valamit félre. Ekkora kereszt? Még, ha a felesége sírjára szánna, akkor is túlzás.

Amikor visszaértek, Janó csuromvizes volt. Szenvedéllyel gyalulta, csiszolta a két eltérő méretű fadarabot. Buzgón bólogatott mindehhez. Úgy hívta oda őket megmutatni, mintha fel sem merült volna benne, hogy akár otthon is maradhatnak.

– Nézzék csak, milyen szép! Milyen érdekes mintákat rajzolt bele a villám.

Megnézték, és ők is különösnek találták.

Janó ekkor vette észre, hogy mindkettő egy kosarat is hozott magával.

– Az asszony küldte, hogy üljünk le, és együnk veled valamit, mert már biztos megéhezélt.

– Az enyém jóféle innivalót is küldött. Finom bort, de hoztam egy kis dugi pálinkát is, nyúlt be a mellénye belső zsebébe.

– Én inkább eltenném, és hazavinném a gyerekeknek, amit nekem szántak. Hálás vagyok érte. Pálinkát soha nem iszom, most meg még bort is csak egy egész keveset, azt is csak a tisztesség kedvéért. Veszélyes szerszámokkal dolgozom, de különben is szent ügyben járok. Nem lenne illendő, ha azt hinnék, beboroztam.

– Miféle szent ügyben?

– Keresztet állítok a falu túlfelén a keresztútnál.

– Azt aztán minek?

– Hogy áhítatra figyelmeztesse, hálára készítse az arra járókat, hogy óvja az úton levőket.

Erre aztán elállt a szavuk. Talicskára segítették a két hosszú fadarabot.

– Ami hátrafelé lelóg, az kerül a vállamra, ha megemelem – magyarázta Janó. Ezután kitöltötték a bort a kulacsból a cseréppohárba. Amikor Janó került sorra, neki csak olyan keveset öntöttek, amennyit engedett. Még abból a kevésből is kilötytintette a végét.

– Tüzes bor ez! Akárkié, nagyon ért a borcsináláshoz – jelentette ki.

– Akkor miért nem ittasd meg? Hisz kiöntötted... Alig töltöttem pedig a pohárba – értetlenkedett Ferenc.

– Képzeld, mit tett volna, ha még csak nem ízlik neki – cukkolta Pesta.

– Bocsássanak meg! – kért elnézést Janó. Előbb kellett volna említenem. Az, hogy minden pohár ital végéből egy csekélyke a földön végzi – az egy régi cigány szokás. Az a korty azoké a szeretteinké, akik már a föld alatt nyugszanak. Ezzel jelezzük, hogy emlékezünk rájuk... A bor egyébként csakugyan remek. Dicséretére szól, akárki készítette. Elég lenne két nagy pohár belőle, olyan tűz van benne, és alighanem táncra kelnék, elfelejtve minden bajom, bánatom. Pedig van belőlük nem is kevés – jutottak eszébe az otthoniak. (Az is rögtön felötlött benne, hogy mások miért is menekülnek oly szívesen a pohárhoz.)

Ferenc mindenesetre roppant büszke volt már megint magára. Nemcsak az asszonyhoz ért kiválóan, hanem a borhoz is. Azt a kicsiny hordónyi bort, amiből a körbe kínált is származott ugyanis ő „csinálta”. Abból a tíz-tizenkét tőke szőlőből készült, amit a háza mögötti kis kert végén gondozott.

Valaki közeledett hozzájuk. Koma kezdett fülelni, s figyelmeztetésként abba az irányba állva, ahonnan az árulkodó neszeket hallotta, az orrával izgatottan megböködte Janó combját, majd vakkantással jelezte, hogy valaki közeledik. Márton jött egy kis kosár elemózsiával, amit az asszony zavart el vele, hogy adja a cigánynak, aki biztos megéhezett...

A keresztállítás

Janó csak nagyon lassan haladt a talicskájával, mert mi tagadás, többször is meg kellett állnia. Igen megszenvedte a szállítást. A gerendák felső végei a vártnál sokkal jobban nehezedtek a vállára, így minden megpihenésnél úgy kellett átrendezni azokat meg az általvető szerszámtartóját, hogy a következő megállításig a másik vállát terhelje. Már alaposan benn járt a faluban, amikor két férfi is nyomába szegődött. Távolabbról követték. Találgatták, hogy kihez viheti a szállítmányát, meg, hogy az illetőnek mi végre kellett ez a két fa.

– Még, ha három lenne, talán érteném – állította az egyikük.

Megkérdezni nem merték, nem akarták. Hol az egyik, hol a másik mondott egy nevet, akihez viheti. Amikor azonban elhaladtak a nevezettek portája mellett, újra csak törték a fejüket, és ki is mondták az újabb ötleteiket.

A falu kutyái azonban mind tudták, hogy mi járatban vannak. A Janó mellett peckesen baktató Koma közhírré ugatta, s járásával is mutatta: fontos ügyben járnak. Aki kutya csak hallotta menten továbbadta a hírt. Ennek ellenére (vagy éppen ezért?), amerre csak jártak hangosan acsarogtak rájuk a kerítések belső oldalán.

Az egyik kerítés mentén például egy kistermetű kutya harciaskodott, de olyan szemtelenül, hogy Koma is odaszaladt tekintélyt teremteni. Kísérték egymást, köztük a kerítéssel, ami egyszerre csak elfogyott: egy nyitva felejtett kapuajtóban folytatódott. A kicsi eb félelmetesen ugatott továbbra is, ha-

talma és felsőbbbsége teljes tudatában. Még akkor is, amikor odaért, ahol már csak a maga erejére, eszére és képességeire számíthatott. Amikor felismerte a helyzetet, hogy odalett a kerítés nyújtotta biztonsága, ijedtében nagyot ugrott és fülét-farkát behúzáva, vinnyogva szaladt a ház felé. Koma azonban nem kergette, hanem visszatért Janó mellé, aki megállt és elégedett mosollyal nézte a jelenetet.

– Így van ez velünk, cigányokkal is, Komám – ölelte magához, és simogatta meg. – Hányszor megéljük, hogy emberségben és tudásban is szűkebben levők néznek le bennünket, hiszik magukat különbnek, mert a hatalom kerítésén belül vannak...

Koma mintha értené, amit mond, vakkantott egy-kettőt. Ekként beszélgetve indultak tovább. Az ebek persze szüntelen ugattak az ismeretlenekre, a folyamatos hangzavar pedig mindenütt előcsalta a házbeliakat.

– Péterkém, ki ez a cigány és hova megy? – kérdezték az egyik követőjét, mire az egy tanácstalan *Nem tudommal* válaszolt.

– Hová viszitek azt a fát, Béla? – faggatták a másikat.

Hogy szégyenbe ne maradjanak, a következő megpihenésnél, váltságcserekor nagy elhatározásra jutottak. Az egyikük óvatosan, menekülésre készen megközelítette, és megkérdezte Janót.

– Kinek viszed ezt a fát?

– A jó Istennek – hangzott a kimért felelet.

– Na, ugye, hogy igazam volt? – csattant fel a hátsó férfiú, akit imént Bélának szólítottak. – A plébános úrhoz viszi, a templomhoz. Te fizeted a nagyfröccsöt.

– Nem a templomhoz viszem – tiltakozott Janó, Péter nagy öröme.

– Pedig az az Isten háza... Akkor meg hová?

– A felvégi keresztúthoz, a falu szélére...

– És, ha szabad kérdenem: mi célból?

– Úgy döntöttem, keresztet állítok. Útszéli szentkeresztet.

Nagyot nézett ekkor a két ember. Hát ilyet meg ki hallott? Hogy egy cigány, saját maga akaratából, ingyen tegye pocsékká a vállát? Mert pocsékká teszi, annyi szent... Különben is minek oda kereszt? Eddig is jól megvolt az a hely bármi fajta kereszt nélkül.

– Már csak megnézzük, hogyan lesz ez – döntöttek el egymás között, s mentek tovább a talicskás cigányt követve.

Most meg azon kezdtek vetekezni, mekkora lehet a súlya a rakománynak. Meg is kérdezték a következő pihenőnél, de Janó azt felelte nekik, nem tudja, talán emeljék meg ők a talicska szarvát. Döntsék el maguk. Meg is tették mindketten. Hej, mindjárt másképp néztek Janóra!

– Öregem! Bivalyerős ez a cigány, pedig milyen vékonydongájú. Ki hitte volna?

– És már mióta hurcibálja...

Janó ingujjra vetkezett, vállára vetette kabátkáját, s arra terhelte a gerendavéget. Bosszankodott, hogy előbb nem jutott az eszébe. Így indult tovább.

A kutyák továbbra is előugatták gazdáikat, akik semmivel sem voltak kevésbé kíváncsiak, mint akikkel korábban találkoztak.

– Ki ez a cigány, akit kísértetek?

– Azt nem tudom, csak azt mondhatom: sziklamozdító ereje van.

– Hová viszitek a cigányt, Bélám? – kérdezte egy pödrött bajszú gazda.

– Nem visszük mi sehová, csak úgy szemmel tartjuk.

– Nagyon helyes! Úgy is kell! Nehogy valami bitang dolgot tegyen – nyugtázta az illető a választ.

– Kinek hordjátok azt a fát? – kérdezte egy szikár asszony.

– Fakereszt lesz. „Úgy döntött” a cigány, hogy kell egy ilyet csinálnia... A felvégi határútnál akarja – felelte Péter.

– Ő döntött úgy?! Mi a fene!?!... Hogy lesz haszna belőle? Szerintem becsap benneteket. Ügyeljete rá! Minek csinálná különben, ha hasznát nem leli? – kérdezett vissza.

– Csak úgy... a fejébe vette. Kell neki oda.

– Mit képzelsz ez? Cigánykeresztet?! Képes lenne megcsúfolni minket?! Ez mindenképpen valami csapás lesz. Átverés! – háborodott fel az iménti asszony, s magára terítette a nagykendőt.

– Fertály óra múlva már az egész felvég tudni fog mindent. Bözsi néne a falu bórharangja. A legpletykásabb némből, akit csak hátán hord a földgolyóbis. Pletykafészek ugyan, de legalább rosszindulatú is – fordította Péter tréfára a szót, majd hevenyészve elbeszélte Janónak az asszony viselt dolgait. Ettől kezdve aztán mindenkiről mondott rövid ismertetőt, aki csak eléjük került.

– Fogadni mernék egy újabb nagyfröccsbe, hogy mire odaérünk, már a bírót meg a papot is odarádóztatja – vetette fel Béla visszatérve Bözsi néne.

– Ami biztos, az nem állja a fogadást. Tisztes ember biztosan nem fogad. Ez pedig pont oly biztos, mint, hogy a fa azon a talicskán átkozottul nehéz – felelte Péter.

Bélának is fúrta az oldalát, így ő is elkezdte firtatni, hogy miért is kell az úthoz a kereszt.

– Hogy emlékeztessen a keresztre feszített szenvedéseire... meg mindazokra, akik inségét szenvedik a jó szándéknak, a jó szónak és a kenyérnek.

Péter és Béla megértették a célzást, s most azon kezdtek vetekezni, hogy a következő megpihenéskor valami enni-innivalót szerezzenek a szegény cigánynak. Kenyeret, kalácsot, s még egy meszely tejecskét is szereztek, amit Janó illendően megköszönt a menyecskének, akik hozták. A tejet megitta, a kenyérből evett néhány falatot. A kalácsot meg sem kóstolta, tarisznyájába tette, a maradék kenyérrel együtt.

– Hazaviszem a gyerekeimnek. Én már jóllaktam – adta magyarázatát.

– Na, ez szép! – gondolták mindketten, s megint nagyot alakult a cigányképük. – Nem igaz, hogy nem lett volna képes egy ültő helyében befalni – beszélték meg később egymás között.

– Aztán hány rajkód van? – elegyedtek újra szóba vele, s amire a keresztúthoz értek, minden lényegest megtudtak egymásról. Még bakra tenni a két fát, abban is segédkeztek.

Mire odaértek, már nyolcan is ott tébláboltak a keresztútnál. Bözsi néne által feltüzelve hangoskodtak egymást tüzelve. Egyre azt szajkózták, amit az öregasszonytól már hallottak. Szégyen, megcsúfolás, cigánykereszt, lealázás, alávalóság, gyalázat... és más effélék bugyogtak fel a szájaikból.

Amikor Janó szétnyitotta a szerszámtartóját Béla és Péter elismerőleg nézte a rendet és a rendben tartott eszközöket. Amelyik szerszámot nem ismerték, arról megkérdezték, melyik, mi célt szolgál. A hajlított pengéjű, kapocskákat még ki is próbáltatta velük Janó, de előbb a nyakukba akasztotta a fa mellvédőt is. Ezekkel tisztultatjuk a fát, nagyon élesek. Magunk felé kell húzni, szépen, egyenletesen... Ugye, hogy nem is olyan könnyű? Nagy erő és roppant figyelem kell hozzá. A drótból és szögekből hajlított különböző fúrókat is megjáratták a fában. Janó mutatta, hogy hová kellenek a csapolásnak szánt lukak.

– Ez tehát a híres cigányfúró. Egyszerűbbet elképzelni sem lehet, mégis milyen könnyen jár a fában.

A kétnyelvű kést is kézbe adta. Észre sem vették, s már ők is munkálkodtak. Janó gyalulni kezdett. Péter a finomcsiszolót húzogatta a fán, ott ahol Janó mutatta. Béla megmaradt a lyukfúrásnál.

– Még szolgálnak is a cigánynak – szögezte rájuk mutatóját az egyik morgolódo nőszemély.

Ők hárman meg nem is hallották, belefeledkeztek a munkába. Alig dolgoztak azonban valamennyit, már rohant is feljük Bözsi néne. Felhúzott szoknyával kapkodta a lábait, nehogy hasra essen. Mögötte az írnok igyekezett irányukba, de alig bírt lépést tartani az öregasszonnyal. Ezt látván, Péter Béla tenyerébe csapott. Csakugyan elrohant a bíróhoz – állapították meg széles mosollyal.

Az írnok – akit a bíró intézkedni maga helyett szajkált – felismerte Janót. Rögtön átrendezte arcvonásait, és kikérdezte. Janó közben folyamatosan dolgozott. Sietősen megérkezett a plébános úr is. Amikor az írnok végzett, kihirdette a hivatalos álláspontot.

– Megállapítom, hogy itt valóban egy útszéli kereszt állításának munkálatai folynak. Önkéntes felajánlásból, hátsó szándék nélkül. Az építési szabálykönyv vonatkozó rendelkezése alapján háromméteres magasságig az ilyenre utólagos engedélyeztetési lehetőség is van. A beását ez esetben különösen körültekintően kell megejteni, hogy a szél, vagy ártó ember szándék, ki ne dönthesse. De hisz ti is tudjátok ezt – fordult a legfőbb hangadóhoz – mindőtöknél állítottak már májusfákat! Ezt is pont úgy kell beföldelni. Három méter összmagasság fölött viszont előzetes engedély szükséges. Le kell mérni tehát a magasságot, ehhez azonban mérőpálca vagy mérceszalag szükséges. Valaki szaladjon haza és hozzon egyet! Ez a két személy a cigány kíséretében, itt előttem két fröccsben fogadott, hogy hosszabb-e vagy rövidebb a nagyobb fahasáb. Majd

ők lemérik. Komoly a tét – mondta nevetve –, nincs kétségem, hogy egymás körmére néznek a mérés során. Ahogyan abban sincs – mutatott Janóra –, hogy ez a tisztességes, jóra való cigányember, vagy lefűrészelni háromméteresre az oszlopot, vagy még mélyebbre ássa, ha nagyobbnak bizonyulna, mint a megengedett... Jut eszembe! Kerítsék elő Kiss Gedeont és Csapó Balázst is! Jöjjenek az ásóikkal, különben hajdúkkal vezettetem elő őkelméket. Ha képesek voltak a minap holmi cigánykincsek vagy elásott tetemek kihantolása ürügyén zaklatni a bíró urat, most is álljanak elő, és ássák olyan mélyre a lyukat, amint azt a cigány kívánja. Látom úgy is, hogy megszegették a tiltást – mutatott körül – és engedély és felhatalmazás nélkül is felásták az egész környéket. Én nem várom meg a műveletek végét. Bözsi néne majd úgy is beszalad, ha szabálytalanságot észlel.

Bözsi néne, mivel, hogy többen elnevelték magukat az utolsó szavak hallatán, sértődötten nézett most a papra. A plébánostól remélt igazolást. Megint csalódnia kellett azonban, noha először azt hitte, őt igazolja minden mondatával.

– Nos, híveim! Igaza van Bözsi testvérünknek. Ez a cigányember csakugyan megszegyenít bennünket a keresztjével. Nemcsak benneteket, hanem – be kell látnom – engem is. Szegény, nyomorult, lenézett ember léte olyan egyéni lelki buzgóságot tanúsít, ami a falu lakóitól is elvárható lett volna. Messzebb falvakban már igen rég óta állnak útszéli feszületek. Mégpedig úgy, hogy nem is az egyház, hanem a hívek fizették állításuk költségeit. Az egyház csak felszenteli és megáldja az egyéni buzgóság ilyen bizonyítékait. A lányok virágot hordanak eléjük, hallottak napján pedig gyertyák égnek a lábánál. Az arra járók kalapot emelnek, fohászkodnak előtte, oltalmat kérnek, vagy hálaimát mondanak... Megígérem, ha teljesen kész lesz, egy szép ünnepség keretében, egy itt megtartott misével és prédikációval magam fogom körötökben felszentelni. Másutt az Áldozócsüörtök előtt a templomból az út menti keresztetekhez vonulnak a hívek. Jövőre már mi is így tehetünk... Megismétlem: már rég kellett volna erre gondolnunk... Ti tehát segítsétek ezt a munkát mindennel, ami szükséges! Béla és Péter testvérünket meg is dicsérem, hogy felszólítás nélkül is tudták, mi a kötelességük.

Ezután Janóhoz ment, előbb a jegyzővel rázott kezét, majd tüntetőleg a cigánnyal is. Megróttá ugyan, hogy nem látta még a templomban, de mielőtt feleletet kapott volna, az írnok közölte védelmében, hogy nem idevalósi, tőlünk távol él. Janó csak egyetlen szót tett hozzá: „sajnos”. Erre a plébános mindenki legnagyobb meghökkenésére, azon koszosan, szétizzadtan magához vonta, és átölelte. Az sem zavarta, hogy reverendáján némi folt esik. Nézte egy darabig, ahogy buzgólkodik a szekercével, majd mielőtt elindult a plébánia felé, jelentőségteljesen a bámészkodókra nézett, és csak ennyit mondott.

– József is ács volt! Egy ideig Jézus urunk is. Ugyanezekkel a mozdulatokkal dolgoztak...

Janónak egyszerre számos segítője akadt, csak Bözsi néne oldalgott el szégyenkezve.

Ki olajat hozott átkenni a fát, megvédeni, amenyire lehet az esőktől, ki meg kátrányt, hogy a földbevesző talpát ne bánts a talajvíz. Jöttek mércével a vágáshoz, kötelekkel a felállításhoz. A két mérges ásóember is megérkezett, de amikor látta, hogy hányan szorgoskodnak, maguk is megenyhültek, még ötleteket is adtak, mit, hogyan csináljanak. Késő délutánra helyén állt a kereszt.

– Most már csak Jézus hiányzik róla. Folytassuk holnapután. Akkor azonban jóval nagyobb segítség kell. Szólhatok-e érte? – kérdezte Janó, amire számos bátorítást kapott feleletül.

A visszaúton is sűrűn meg kellett állnia. Kérték, hogy várjon egy kicsit, és a népes kíséret egy-egy tagja beszaladt a házába. Kis zsák liszttel, krumplival, zacskó sóval, némi tojással tértek vissza, de volt, aki egy egész oldalszalonnát, egy tányérnyi pörkött adott neki. Koma is kapott tőlük szalonnabőr, apró kolbászdarabkákat. Mire Pétertől és Bélától is elbúcsúzott, szinte tele volt Janó talicskája. Béla asszonya már ott dohogott a kapuban.

– Már megint átíttad az egész napot? Hogy az Isten nyíla csapna minden kocsmába!

– Dehogy is ittam, Anyukám! Dehogy is ittam! – védekezett. – Keresztet állítottunk. Még a pap is megdicsért. – védekezett szegény Béla, ám a felesége egy szavát se hitte.

Jót mosolygott ezen magában Janó..., de megszaporázta, mert tudta, hogy az ő hazatértét is mennyire várják. És azt is, hogy mekkora örömet kelt majd...

Lacika megkerül

– Már látom őket! – kiáltott fel Mirkó, pedig igaz csak meresztenie kellett a szemét fenn a fán, mivel az ég lassan-lassan ráhomályosult a tájra. – Nagyon vidáman beszélget lefelé. Nehezen tolja a talicskát... Most egy pillanatra láttam Komát is, felugrott és képen nyalintotta... Apa a vállához kapott, biztos megérintette magát.

– Akkor vígan leszünk, valami élelmiszert szerzett. Talán nem is keveset, mert akkor nem örülne.

– Honnan tudod, Mamó? – kérdezte Flaré.

– Ha üres lenne a talicska, vagy csak kevéske a holmi, inkább maga mögött húzná. Úgy könnyebben menne, ha fáradt. Már pedig ő mindig fáradt, tudhatod. Rengeteget dolgozik értünk az az ember. Ma meg még aludtunk, olyan korán ment el. Az, hogy Koma ugrál, ugyancsak azt jelzi, hogy élelemmel megrakodtan jönnek, az ő gyomrába is juthatott már valami belőle, ha ilyen hosszú út után is képes ugrándozni.

– De Mamó, lehet kevés is az elemőzsia. Apa a szerszámaikat is benne tolja, nincs vállán a szerszámtartója.

– Okosan gondolkodsz, de gondold csak tovább! Tudod, mennyire félti a szerszámaikat. Azokat nem

zötykölödtetné, ha nem lenne rá alapos oka. Mindkét válla fájhat, különben csak áttette volna a másikra. Megkocsmálta a nap, vagy nagyon kidörzsölte. Nagyobb baja nem lehet, mert akkor nem vidámkodna annyira. Nyica, kincsem! Te viszont most semmiképp se ugorj a nyakába!

Rövidesen megbizonyosodhattak arról, hogy Mamónak mindenben igaza volt... Aznap este nagy kanállal ettek. Nyica egyedül készítette a vacsorát, pontosabban Flaré és Mirkó segítségével, mert Mamó nem érezte különösebben jól magát. Mondta is.

– Nem érzem különösebben jól magam. Elintéznéd egyedül a főzést? – kérte Nyicát.

– Hagy főzzön egyszer úgy is, hogy mindene van, ami csak kell hozzá – kacintott cinkosan Janóra, amikor a többiek már hallótávolságon kívül voltak.

Janó miután megmosdott, először neki mesélt el mindent nagy általánosságban. Mutatta a vállait is. Buta voltam, csakis én tehetek róla, későn kaptam észhez – mondta. Mamó megnézte:

– Elég csúnyák, de majd vacsora után lekenlek mindkettőtöket. Láttam, Komának is felszakadt a sebe, de nem is csodálom. Amint felébredtem, ketőt se vakkantott, s máris mintha nyulat látna, úgy rohant árkon-bokron át utánad. Szerencsére – amint mondd – épp időben odaért a hősöm.

Amikor kész lett a vacsora, egymás mellé ültek. Nyica mindenkinek kiporciózta az ételt, kenyeret. Jóféle pörköltöt készített, krumplival és öntött salátával. Még Komának is adott egy kevés krumplival jól elkevert bő szaftos pörköltet. Magának alig szedett, és állva maradt. Elégedetten szemlélte, hogy milyen élvezettel fogyasztják a főztjét. Janónak tűnt föl legelőbb, hogy álldigál. Odaintette maga mellé, helyet kínálva. Amikor leült, még egyszer elmesélte – csak most már sokkal részletesebben, mint Mamónak az imént – mindazt, ami aznap történt vele. Nyica, amikor úgy hitte, senki sem látta, áttett egy-egy kanállal a magából Janó tányérjába. Koma helytállását hallva pedig nagy hirtelen a mellette szuszogó kutya elé tette a maradékot. Még pusztit is nyomott a derék alát kobakjára.

Janó ugyanezt tette, csakhogy ő nem Koma, hanem, Nyica feje búbját illette hasonlóképpen. Gondolataik azonban innentől igencsak eltértek. Míg a lány azt állapította meg az orrán keresztül, hogy másnap megint kutyafürdetés lesz, a családfő arra csodálkozott rá, hogy milyen finom virágillatot áraszt Nyica haja.

– Nagyon finomat főztél – dicsérte meg. – Nem is emlékszem, mikor ettem ilyen jót utoljára – mondta. A nagy sóhaj azonban, ami a kijelentést követve szakadt fel belőle, elárulta: nagyon is emlékszik, hogy mikor.

Még Tícánál időztek a gondolatai, amikor Nyica megsimította kézfejét és zavart mosollyal felállt mellőle. Érezte, hogy most már nincsen ott helye. Janó messze jár...

Az evés végeztével Flaré mosogatott el mindent. Látta, hogy Nyica jó hangulata alább hagyott. Sze-

rencsére Mamó Mirkóval együtt őt is magához szólította, és mesélni kezdett.

Ezt a történetet már többször hallották és nagyon szerették. Mirkó közbe is szólt, ha Mamó valamit kifelejtett belőle. Arról mesélt, hogy az erdőkerülő egyszer képen törölte az egyik teknőkészítő cigányt, aki bosszúból csodakanalat faragott. A felesége nagy hízelgések révén rávette a pofonosztó asszonyát, hogy megvegye tőle, és hazavigye a varázserejű levesmérőt. Az a kanál aztán fellázította az összes fából készült használati eszközt az erdőkerülő házában.

Nagyot nevetésekkel kísérték a történetet. Pedig sokadjára hallották, miként eresztette át a fameszely az ölébe a bort, hogyan roskadt össze az erdőkerülő alatt a szék meg az ágy, mint vált ketté kése alatt nemcsak a hús, hanem a fatányér is. Ahogy a kapuja megmakacsolta magát. Nem akart kinyílni, bárhogy törte-zúzta. Az ablakkeretei viszont éjnek évadján útnak indultak, reggelre szinte megfagyott az erdőkerülő.

– Meg is érdekelte! – mondta ki a tanulságot, sokadszor is Mirkó.

– Mesélj még egyet! – kérlelte Flaré, pedig már le-lecsukódott a szeme.

– Azt hiszem jobb lesz, ha már aludni tértek, kin-csem – felelte Mamó. – Ha jó kedvvel fekszetek, angyalokkal álmodtok majd.

Nem kellett sokat noszogatni őket. Mamó sokszor ígerte, hogy angyalokkal álmodnak majd, de eddig még egyszer se sikerült. (Talán soha nem voltak kel-lőképpen jókedvűek.) Talán majd most...

Amikor bementek a kunyhóba, Mamó a maradékot szólította magához:

– Gyertek, hőseim, bekenem a sebeiteket! – mondta.

Egyszerre indultak, ám Koma gyorsabbnak bizonyult, Janó elé furakodott. Már fordította is felszakadt fülét az öregasszony felé, aki minden eddiginél óvatosabban simogatta rá a kenőcsöt.

– Tudom, hogy nagyon fáj. Tudom. Tennék rá egy tépést is, de úgyis lekotornád a füledről... De azért megpróbálnám! Ugye megengeded?

Amikor végzett, jót mulattak szegény Komán, olyan esetlen volt az átkötözött fejével, fél fülével.

– Nagyon elfáradtak az ujjaim, meg össze is kutyáztam – szabadkozott Mamó, amikor Janó került sorra. – Gyere, gyöngyöm, kend be te!

Nyica olyan óvatosan simítgatta be a kenőcsöt, az ujjai alig értek Janó vállaihoz. Olyan volt, mintha csak tollpihék táncolnának rajtuk. A lány időnként rájuk fújt. Fújdogált, hogy úgy húsítsa a bőrfelületet. Aztán megint a tégelybe nyúlt, s újra a kenés következett. Valami addig sosem hallott nagyon szomorú dalt dúdolt egészen halkán. Janó rövidesen álomba szenderült.

Arra ébredt meg, hogy Koma böködő izgatottan orrával a combját. Néhány percébe telt, míg teljesen magához tért. Sötét éjszaka volt. Nyica félrebillent fejjel ott szundikált mögötte a lócán, Mamó sehol. Rémllett is már, hogy azt mondta, nem érzi különö-sebben jól magát, bemegy lefeküdni, és magukra

hagyta őket. Felnyalábolta az álmában is mosolygó Nyicát, bevitte a kunyhóba, odatette óvatosan Mamó mellé. Betakargatta mindkettejüket, majd visszatért a kutyához.

– Bajt szimatolsz, Komám? Hallasz is valamit, úgy hegyezed a szabad füled... – állapította meg. Felmá-szok az leszára, körülnézek.

Előbb az ágon pihent meg, ahonnan a gyerekei szoktak szemlélődni, aztán mivel semmit sem látott, feljebb húzódott és felállt. Nemsokára meg is pillan-tott valami különöset.

– Nagyon sok madár szállt fel az erdő legtávolabbi pontján. Sokan járnak arra, különben nem szállná-nak fel ennyien – suttogetta le Komának, mintha az értené. – Egyetlen állat vagy ember nem ver fel ilyen nagy rajokat – sutyorogta tovább.

Világosabb és sötétlőbb fekete sávok kavargotak messze.

– Olyan, mint valami fényjáték. Fáklyák lehetnek náluk. Keresnek vagy üldöznek valamit, valakit. Egy másik embert – mert állatot, ha nagyon szeretik is, szörnyen gyűlölik is, nem követik ilyen sokan a késő éjszakában. Mintha valami kiabálás-félét is hozna a szél... Ezt hallhattad te is. Hallod, Komám? ...Nem tudom kivenni, mit kiabálnak, csak annyit, hogy egy rövid és egy elnyújtott szótag. Ha kergetnek va-lakit, ott egymást hergelik, olyankor sokféle a szó. Itt többen is ugyanazt kiabálják elnyújtva, tehát keresés folyik. – Te is így gondold? – kérdezte a lenti félfü-lűt, aki talán helyeslőleg vakkantott egy halkat.

Kutyaugatást viszont nem hallani – ütött szöget e tény Janó fejében. Pedig a szimatuk sokat segíte-ne. Ezek szerint másutt is folyik keresés. A kutyákat odavitték, ahol jobban elhihető, hogy arra ment, akit kutatnak.

– Hát persze, hogy megyünk mi is keresni, ha nem találják meg – mondta kisvártatva, mintha csak Koma buzdította volna. – Valami gyerekecske lehet, ha ily sokan keresik. Méghozzá egy egész tiszteletre méltó, de nem túl gazdag ember gyermeke. Sokan segítenek neki keresni, de nincs közöttük egy se, aki vadászással mulatja az időt. Erdőbe különben nem jönne-nék nyomkövető vadászokpók nélkül. Akkor ugatást is hallanánk... Várjuk meg, hogy mire men-nek! Nem járnánk jól, ha a karjaikba futnánk.

Beosont a kunyhóba, hogy értesítse Mamót, ne-hogy megijedjen, ha felébred, és nem találja őket. Akárhogy ügyeskedett, Nyica is felriadt. Nem sok-kal később már megint kint ültek mind a hárman. (Értve alatta a két nőt és Komát, merthogy Janó egy közeli bükkfa magasára mászott, mivel onnan távo-labbra, és kisebb takarással látott.)

– Ne élesszétek fel a tüzet! – kérte mielőtt elment. – Messzire látszana.

Amikor visszajött, elárulta, hogy mit látott.

– Abbahagyták. Nem jártak eredménnyel. Elfogy-tak a fények és a kiáltások is. Egy ideig még kitartott két vagy három fáklya. Azok lehettek a szülei, vagy közelebbi hozzátartozói. Amikor lejöttem, már ők is reményüket veszthették, mert a halvány csillogások

is megszűntek. Lestem, látok-e közelebb felverdesett madarakat, de csak néhány szállt fel időnként. Különböző helyeken ugyan, de egy folyamatos irányt jelöltek meg egy ideig. Utána összevisszaság jött a nagy tisztás környékéig. Úgy tűnik ott már megkeveredve lépkedett, saját csapására tévedt vissza, aki arra járt. Aztán semmi... Vagy elaludt, vagy valami baj érte. Most élesszétek fel nagyon a tüzet! Lássék messziről, hátha idecsalja! Ne féljetelek tőle, alighanem gyerek, és már nagyon kimerült! Melegítsetek valami leveskét is, ki tudja mióta nem evett! ...Indulunk, Komám!

Hosszan csörtettek az erdőben a nagy tisztás felé. Ilyenkor jót tesz az, ha minden vadon élő állat hallja a zajt, így időben kitérhet előlük. Janó gondolkodott, hogy mit kiabáljon, végül a „Hol vagy?” tűnt számára a legalkalmasabbnak. Kiabálta is időnként minden irányban. Koma is segíteni igyekezett. Ő is valami hasonló dallamú vonyításba kezdett.

Hagyd abba, nem segít! – fordult hátra, s bizony nagyon megijedt. Koma loholt felé, s csak egy füle látszott, a másik helyén egy hosszú fehér szalag lobogott. Az ágak megbontották a Mamó-féle kötést. Koma keresztbe állt előtte, és addig böködt, amíg jobbra fordult. Ő még nem hallott semmit, a kutya annál inkább. Hosszú fehér csík lobogott a nyomába. Alig bírta követni. Végül már ő is hallotta a gyenge kis nyöszörgést. Mirkónál valamivel idősebbnek tűző kisfiút találtak. Egy mélyedésbe esett, s alighanem eltörött a lába. Ráállni mindenestre képtelen volt. Nagyot sikított, amikor a kutya rálelt. Janó ölbe kapta, és igyekezett megnyugtatni. Hazáig nem is volt baj, de amikor a tűz fényénél meglátta ki hordozta karjában, és észrevette Mamót is, újabb sikollyal adta tudtul, hogy félelme a tetőpontjára hágott.

Cigányok! – suttogetta maga elé, kitepte magát Janó karjaiból, s odaugrált Nyicához, tőle remélve oltalmat. A lány az utolsó ugrásoknál elébe ment és átölelte. Felkapta és a tűzhöz vitte, Janóékkal átellenben ült le vele. Miközben ringatta a kisfiút, valami megnyugtató dallamot dúdolt a fülébe.

Milyen szép! – állapította meg Janó... és nemcsak a dallamra értette. Érdekes, hogy semmivel sem farkóbb a bőre, mint a miénk, őróla is lerí, hogy cigány, tőle mégse fél a fiú.

– Kisfiam! – mondta a gyerekeknek. Tudom, hogy mindenféle butasággal tömték tele fejedet a cigányokról, de mi nem akarunk bántani, nem kell félned tőlünk. A lábad eltört, és ágak közé kell kötni, nehogy nagyobb baj legyen belőle. Azt a nénit Mamónak hívják, csudaszép meséket tud. Ő fogja a tört csontodat helyreigazítani, s az ágak közé kötni. Nem akarlak becsapni, az valószínűleg nagyon fog fájni. Rögtön utána azonban kapsz egy kis leveskét. Nyica főzte, akinek az ölében ülsz. Megígérem, hogy holnap reggel hazaviszlek, ha megmondod, hogy hol laksz, és mi a neved. Ha elmesélnéd, hogyan és miért kerültél az otthonodtól ilyen messze, azt nagyon megköszönném, de ha nem akarsz, nem kell elbeszélned.

Az, hogy ilyen felnőtt módra szólt vele Janó, még inkább megnyugtatta a fiút. Mamó ugyan nagyon megríkatta, pedig már tudta, hogy erre kell számíttania. Nyica viszont a legnehezebb pillanatokban is ölelte, babusgatta. A leves nagyon ízlett neki, még egyszer kért belőle, amin mindhárom felnőtt fellelkesült. Mamó odaintette magához Komát.

– Én hősöm, én hősöm, én hősöm! – duruzsolt a fülébe. – Nélküled ez a másik – bökött Janó felé – hajnalig is hiába keresgélte volna.

A kisfiúnak nagyon tetszett, ahogy Koma, újrakötött füllel mókás képeket vágott, csak hogy felvidítsa.

Amikor teljesen felengedett, elmondta, hogy Lacikának hívják. (La-cii! La-cii! – ezt kiabálták hát, ébredt rá Janó.) Azt is elárulta, hogy eddig Bötönyén lakott, de ezt abbahagyta, mert világgá ment. Hogy miért indult világgá? Mert édesapja, a falubíró és az előljáróság írnoka, mostohát hoz a házhoz. Megmondta otthon, hogy neki gonosz mostoha már pedig nem kell...

Szegény írnok – gondolta először Janó, eszébe jutván, hogy milyen rendesen viselkedett vele. Együttérzés töltötte el, sajnálkozott azon, hogy most mit kell átélnie. Javította ki rögtön önmagát –, hiszen a szerencsétlen ember nem is sejti, hogy a fia már biztonságban van. Aztán rögtön a mostoháról szótt gyermeki félelem jutott eszébe. Ránézett Nyicára, eszébe jutottak a lány mostohái és elfelhősödött a tekintete.

Ruszev Roszen grafikája

Hajtűkanyar

(részlet)

*„Ennek a könyvnek a tárgya nem a zsidó sors.
Amit ez a könyv elbeszél, az magyar történelem.”*

Fiamnak

– Én tévedésből vagyok itt – mondta az az ember, akinek nem volt orra. – Én az első világháború főhadnagya vagyok. Arany vitézségim van.

A gyerek közvetlenül mögötte állt. Kissé felágaskodott, hogy jobban láthassa azt az embert, akinek nem volt orra. Csak orrlikai voltak, megnőtt, megnyúlt fekete lyukak az arc közepén. Hogy az orrhegyet felvarrták-e az ornyeregbe, vagy egyszerűen lemetszették, kardpengével, bárd élével, azt a fiú nem tudta megállapítani. Olyan önmagából kifordult orr volt.

– Bitte, ich bin aus Versehen hier – mondta ekkor az ember, akinek nem volt orra, egy arra haladó fehérköpenyesnek. Az idegesen elhessegető mozdulatot tett, talán hogy a karjára ne akaszkodják, vagy talán csak, hogy ne kerüljön hozzá túl közel.

– Ja, gewiss – felelte, és kiment a másik ajtón, de az ember, akinek nem volt orra, örvendezve fordult szomszédjához. A falábúhoz.

– Látja, azt mondta, biztosan így van, nem vonta kétségbe, ezekkel lehet beszélni, ez, kérem, egy korrekt nép, itt orvosok vannak, nem andrisok, akik csak a napot lopni vették magukra az egyenruhát, hallotta volna, mit mondott nekem egyik a cukorgyárban, amikor átnyújtottam az irataimat...

A gyerek a falábút figyelte, ilyet sem látott még közlről soha, a lábcsonk egészséges színű volt, rózsaszín, nem, annál azért öregebb színű, sárgás, de mégsem beteg, nem fekete, nem üszkös, nem sebes, s így valahogy még ijesztőbb is volt, sehogy sem illett hozzá az a bot, amiben végződött. A gumi az alján mintha pata lett volna. A férfi nem szólt, csak a másik, akinek nem volt orra, az beszélt mindig, az ajtó nyílását lesve, hogy ismét előállhasson valakinek a maga ügyével.

A falábú hátán szeplős volt a bőr, a karján is végig, amivel a mankót szorította a hóna alá, erős karizmai vannak, állapította meg a gyerek, s tetszett neki, hogy nem beszél, ő sem bírt most beszélni. Az az öregember, aki mellette vetkezett a hibátlan fehérségű, gonddal mázolt padkán, megpróbált barátságos lenni vele, de ő nem bírt; konokul, félíg lesütött pillák alól figyelte, mint bújik ki a holmijából az öreg.

– Bitte sehr, ich bin aus purem Versehen... – mondta az az ember, akinek nem volt orra, egy újabb fehérköpenyesnek, aki sietős léptekkel ment át a termen.

– Später – felelte az, oda sem fordulva, s az ember, akinek csak orrlikai voltak, boldogan újságolta mankós szomszédjának:

– Azt mondta, később, később majd sort kerítenek rá, miért nem próbálkozik meg maga is, én kivételezett vagyok, de azért maga is megpróbálhatja, szívesen tolmácsolok, ezek megbecsülik, ha valaki jól beszéli a nyelvüket...

A falábú feszülten hallgatott; ha nekem nem volna orrom, én nem merném mutogatni az arcomat senkinek, gondolta a gyerek, s a másik lábára állt, elfáradt. Nem tudta, mennyi ideje állhatnak már itt, a szerencsésebbek hátul a falhoz dőltek, ahogy hátranézett, látta, hogy a fal tövében még fekszik is valaki, néhányan úgy támasztják a hátukkal a falat, hogy a földön fekvőt elfedjék, csak annyit látott belőle, hogy a lábszára merő egy véraláfutás, a terepszínű sátrak szoktak ilyenek lenni, de ez mégis más volt, a lilászörös foltok széle zöldessárgába ment át, s azok is tarkák voltak, akik körülállták, annak, aki a fejét támasztotta az olajfestéktől hűsen csillogó falnak, annak az egész hátulja térképet játszott, s a lapockája behorpadt egy tenyérnyi véraláfutás súlyos sötétkék foltja alatt.

A gyerek ismét lábat cserélt; a kőpadlón maga körül csupa szabálytalan, ijesztő, öreg lábfejet látott, elszarusodott sárga körmöket, akkorákat, mint a lófog, hegyesen kiálló bütyköket, helyükből kimozdult, felpuffadt bokákat; a vékony lábszárak közepén formátlanul nagy volt a térd, és a csuklók és a könyökcsontok is daganatnak látszottak inkább. Félt ettől a csúnyaságtól, amelyet a ruhák ez idáig elfedtek szeme elől, felöltözve a háta nem voltak ilyen görbék, a vállak sem ilyen esettek, a hús nem ilyen lötytyedt. A szemölcsök, a májfoltok, a zsírdaganatok undort keltettek benne, olyan is akadt, akinek testén az elrongyolódott barna bőrelszíneződés alól néhol nyugtalanítóan kivillant a régi-új hús megnyugtató színe – leforrázta volna magát vagy lángok mardostak végig rajta?

– Gleich – rázta le egy újabb fehérköpenyes azt, akinek nem volt orra, a gyerek ismét lábat cserélt, hasonlókorút keresett a szemével, de csak magánál kisebbeket látott, egy tízéves formát, kézen fogva egy öregem-

berrel, talán melléjük kellene sodródni, de az öregember elijesztette, felhúzott vállain golyvás nyak ült, kondorkeselyű – gondolta a gyerek –, dögöt eszik. Van ilyen a színes préselt képei között. Otthon. Tiszafüredről hozta Apu.

A kisfiú szép volt, göndör, szőke; nem messze tőlük állt egy másik, az is egy felnőtt kezén, szóltanul, csak az öregapja beszélt hozzá. Talán nem szabad megöregedni – gondolta a gyerek. Fiatal férfi egy sem volt közöttük. Az öregből, akinek nem volt orra, lassan csöpögni kezdett a vizelet.

– Türtőztesse magát! – kiáltott fel valaki.

– Igen, fegyelmezze magát – sziszegte egy másik.

– Aztán majd minket büntetnek meg érte! – mutatott a kőpadlóra a harmadik. – Ezek az ártatlan gyermekek tudnak vigyázni, csak az ilyen nagyhangúak hozzák ránk a bajt!

– Ne ordítson, kérem. Meghallják.

– Hadd hallják meg, hogy mi tiltakoztunk.

– Emberek; legyünk észnél. Mással is előfordulhatott volna.

– Az ilyen disznók miatt kell szenvedni a többinek. Méghogy ő kivételezett.

– No de, uraim, én valóban az első világháború főhadnagya vagyok. Igazolni tudom.

– Azt ott mégis maga fogja felnyalni.

A gyerek a másik lábára állt. Szédült, érezte, hogy hamarosan vele is baj lesz. Még tudja tartani, a vagonban hozzászokott, hogy megvárja, amíg szűrni kezdi a vizelet, restellt kigombolkozni annyi nő előtt, hiába mondta Anyu, hogy nincs abban semmi. A feje is fáj; mióta nem ettek? Az, aki a fal tövében feküdt, akit terepszínűre vertek, az biztosan maga alá eresztett már régen.

Az ajtó mindkét szárnya kinyílt, egy fehérköpenyes magasra emelte a kezét, hogy figyelmet kér. Laufschrift, marsch! – kiáltotta, s az, akinek nem volt orra, készségesen fordult hátra: – Azt mondja, futólépés! – A gyerek érezte, hogy meglöki, elindult; az ajtó nyílásába érve látta, hogy több termen kell majd átfutniok, a kétszárnyú ajtó már mindenütt ki van tárva. A harmadik vagy a negyedik teremben nők álltak, kétoldalt, arccal a fal felé fordulva; Anyut próbálta keresni a szemével, de nem találta meg a meztelen tömegben; sok öregaszony volt közöttük, némelyik majdnem kopasz, csak ősz sörték fedték a fejüket, több nagyhasút is látott egy csoportban, végül fiatalabb nőket, hosszú, kibontott hajjal, egyikük vattát szorongatott a combjai közt s a lába szárán vékony vércsik csörgött végig.

A menet megtorpant. A nők torz, kifecamodott tartásban, a feneküket kidugva, az elejüket takargatva álltak, mintha dideregnének, de azért a fejüket oldalra fordítva próbáltak arcokat keresni a sorban. Marsch! – hallatszott megint, a gyerek is nekilódult, mindig futni kell, gondolta dühösen, miért kell mindig futni?

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTER rendeletéből, kelt Budapest, 1944. április hó 7-én:

Kétes zsidók szintén a gyűjtőtáborokba szállítandók, tisztázásuk ott történik.

Baky László s.k. Államtitkár

Miért kell mindig futni, gondolta szívdobogva a gyerek, mindig futni kell, a gettóba menet is szaladni kellett, a kocsiuton végig, azután persze megtorlódott a tömeg, megállt, talán hogy a járda szélén ácsorgók közül előléphessen az a férfi, és leköphesse Kl. nénit. Kifelé a gettóból is futni kellett, arra a poros térre, hogy azután egész álló nap ott álljanak és várjanak, és a vagonokhoz is futni kellett, amikor a cukorgyárba mentek, és azután a cukorgyárból ki, a vagonokhoz, és azután a vagonokból ki, a tábor kapujáig. Laufschrift, marsch, kergették a németek, lóz, lóz, gémá, gémá, kiáltozták, korbácsukat ütésre emelve, az ukránok, miért kell mindig futni, gondolta a gyerek, miközben már csak lépésben, libasorban mentek előre, ráállították egy mérlegre, totóléccel megmérték a magasságát, centivel a fejbőségét, csendben, szaporán ment az egész, több fehérköpenyes mérte, írta, adta tovább, talán meg is röntgenezték, nem tudta, szédült, fáj a feje. Az ajtóban egy darabka szappant adtak a kezébe.

A Harc 1944. május 20-i számából, Nagyikálnai Levatic László cikkéből:

A magyar társadalomnak régi óhaja teljesült azzal a május 2-i rendelettel, amelyben a belügyminiszter eltiltotta a megkülönböztető jelzés viselésére kötelezett zsidókat a nyilvános fürdők látogatásától.

A fürdőben bádoggállványok húzódtak, két-két lemezből ék alakban összefutó vályúk. Több sor volt belőlük, s minden sor előtt egy fehérköpenyes állt és dirigált: Schnell, schnell! A plafonon a dróthálóban őrzött lámpaburák csak tompa fényt adtak, homályosabbat, mint amilyen eddig volt az orvosi szobákban. A szappan nem habzott, a gyerek ügyel-bajjal feltette a lábát a vályúba, kézi csapból jött a víz, jólesett. Most vette észre, hogy a combja tele van pörsenésekkel. Tizenöt napja nem mosdott.

Három napig jöttek, s vizet csak kétszer kaptak: egy vödörrel Szolnokon, eggyel Hegyeshalomnál. Egy törökszentmiklósi kereskedő mindjárt azt ajánlotta, merjék igazságosan széjjel, mielőtt elfogyna és egy-másra haragudnának meg érte. Mindenki egyetértett, csak kimerni nem volt mibe. Anyu a cserépszilkéből kikaparta a szilvalekvárt a kék kockás konyharuhába, s a mázas kis edénybe vett vizet. Azt aztán egész úton fogni kellett, hogy ki ne csobbanjon.

És fogni kellett a vödöröt is, a másikat: azt csak egyszer ürítették, a határon. A szentmiklósi kereskedő mondta ki azt is, hogy mindig annál maradjon, akinek utoljára kellett. Amikor megtelt, az ajtó közelében jelölték ki a helyét, hogy ha kiloccsan a soros kezéből, legalább kifelé folyjon. A szaga így is orrba vágott mindenkit, minden zökkenőnél, s ha gyorsított vagy lassított a vonat. A határon két férfi szállhatott le, egyik az üres, a másik a teli vödrrel. Fegyveres németek kísérték őket.

– Megtrágyáztuk – mondta, visszakapaszkodván az, aki az ürüléket ürítette – szülőföldünk szép határát. A gyerek szája mozdult, de azután nem mert nevetni, a felnőttek olyan sötéten gubbasztottak. Egy német katona két kenyeret nyújtott fel, a vagon két felére intve. H. doktorné, Szolnokról, felkiáltott: Van centiméterem! Néhányan felálltak, helyet csináltak neki a földön, a kocsi közepén, egy kunhegyesi hentes ajánlkozott, hogy segít szétदारabolni. Lehet, hogy a németek különbek lesznek, mint a magyarok? – kérdezte valaki; a kenyérvágással igyekezni kellett, amíg a szerelvény állt. A serclit a két vödörös kapta, illetve a kenyérosztók tartották meg maguknak.

Eleinte tülekedés volt a helyért a bedrótozott ablaknál; többen javasolták, hogy osszák be azt is. Később elunták ott álldogálni s a mezőket bámulni, és csak olyankor lódultak oda, amikor a vonat megtorpant. Napközben sokat vesztegelt, mindig a nyílt pályán, soha nem a pályaudvarokon; inkább csak éjjel haladtak. A vagon túlsó felében éjjel-nappal sikoltozott egy asszony. Mi baja? – kérdezte a gyerek, próbálj nem odafigyelni – felelte Anyu. Ők szerencsére a kocsi másik felében ültek. Odamenni, megnézni úgysem lehetett volna. Hetvenhatan vagyunk – állapította meg kenyérosztáskor a szentmiklósi. A vagon külső falára rá volt írva: 8 Pferde, 40 Mann –mesélték a vödröseink. És az, hogy Deutsche Reichsbahn. A sikoltozás néha elhal- kult, beleveszett a kerekek kattogásába – de álmában mindig előjött; ha sikerült végre elaludnia, az a vijjogó hang verte fel. A szolnoki H. doktort újra meg újra megkérdezte valaki, nem tudna-e segíteni rajta, s H. újra meg újra bizonygatni volt kénytelen, hogy minden gyógyszerét elvették. De néha felállt, a motyójukon ülők vállára támaszkodva átlábolt a vagon túlsó felére, nyugtatgatni próbálta azt az asszonyt. Egyszer, amikor visszatornászta magát, egy marék ősz hajat mutatott a feleségének. Tépi – mondta. A felesége elfordult. Mi- nek kellett idehoznia – kérdezte, – most mit csinál vele? A doktor büntudatosan nézte az idegen hajszálakat a tenyerén. Beledobom a küblibe – mondta, és feltápaszkodott. Aztán majd tarthatja, hiszen használta – szí- szegte utána a felesége.

ADOLF EICHMANN parancsa a magyar vidéki gettók evakuálásakor: Vagonhiány miatt sehol egyetlen zsidó le nem maradhat, bezsúfolandó!

Várni kellett, megint várni kellett, a fürdő mögött következő újabb teremben, a fertőtlenítőből jövő ruhá- ra. Amikor levetkőztek, batyuba kellett kötniök a holmijukat; úgy is jött vissza, csak gyűrötten, nyirkosan, mocsárszagúan. A csapat meglódult, amikor a szemben levő ajtón elkezdtek bedobálni a batyukat. A gyerek röptében még látta az övét, de már szét volt szóródva egészen, mire oda tudott furakodni hozzá az izgatottan keresgélő, hajlott hátak mögött. Tempó! – kiáltotta az oldalajtóban az egyik fehér köpenyes nő, dalli, dalli! – énekelte a másik, miközben kitárta a két ajtószárnyat. Az a darab kenyér, amit a ruhájába kötött, nem lett meg. Anyu adta a kezébe, amikor a fürdő előtt elválasztották őket. Mindenki tülekedni kezdett a nyitott ajtó felé.

Kiértek. Odakint gumibotos ukránok várták őket, katonacsizmában, de civilben. Keskeny úton kellett vég- gyszaladniok, két sor szögesdróttal szegett kerítés között. Anyu motyogta a gyerek, Anyu – lihegte a gyerek, beértek a fabarakkok közé, azokat is szögesdrót választotta el egymástól, s még mindig nyakukon voltak az ukránok, újabb és újabb ukránok, a kerítés mentén kétoldról kettesével vártak rájuk, egy ukrán lány kockás szoknyáját szépen lebegtette a szél; a barakkok előtt nem állt senki, az ukránok beverték őket a faházba, s az emeletes faágy tetején hason fekve nyújtotta le a két karját Anyu. A kenyér elgurult – mondta a gyerek.

A STRASSHOFI GYŰJTŐTÁBORBA

1944. június 27-én Szolnokról 2567

június 29-én Debrecenből 6841

június 30-án Szegedről 5739

és Bajoról 5640 ember érkezett

A magyar vidékről minden más transzportot, minden június 27-e előtt vagy június 30-a után indított emberszál- lítmányt Auschwitzba irányítottak.

Anyu kenyere is kórházszagú volt, fertőtlenítették; szilvalekvárt adott hozzá a konyharuhából. Próbálj elaludni – mondta azután, és betakargatta. Jól körülnéztél? – kérdezte még, hevesen megszorítva a kezét: – Aput nem láttad?

A kórházszaggal akkor ismerkedett meg, amikor Szolnokon kivették a manduláját. Anyu vitte be, azt ígérte, nem fog fájni, mégis fájt, utána még jobban fájt, a fagyalt sem ízlett, tán mert termoszban hozták. A borsólevest a cukorgyárban tejeskannákból mérték.

Apákak osztották. Karingük bő ujjá hátracsúszott könyékig. Az udvaron osztották, pedig esett az eső. Folyton esett az eső. Kendőkkel, plédekkel borított emberek sorakoztak fel, csupa eltakart fejű, csuklyás, ijesztő alak. Nem mehettek oda mindketten, egyiküknek a csomagokat kellett őrizni. Menj! – mondta Anyu,

és mert plédjük nem volt, szétbontotta a paplant, azt terítette rá. Nem kell – mondta a gyerek, és lerázta a puha kockákra osztott takarót, nem csecsemő már, hogy bepólyázzák. Menj csak – mondta Anyu, és visszatakarta a paplanba –, enni kapsz! Az egyház küldte.

Beállt a sorba, a lökdösődő, veszekedő emberek közé. Mellettük a puha sárban egy kézen járó nyomorék igyekezett előrehajtani magát, két keze valamiféle papucsba volt bújtatva, törzse alatt négykerekű deszkalap tolta maga előtt a sarat. A sorból kiabáltak vele, itt mindenki egyenlő, ne akarja megelőzni őket. A nyomorék nem felelt, csak lökte magát előre.

A gyerek előtt nagy hasú asszony állt, kezénél fésületlen kislány. Mellette egy férfi, lepedőből varrt oldal-tarisznyával. Csajkája is volt, s a gyerek dühösen nézte a fehér porcelántányért a saját kezében. Leves helyett lassanként megtelik esővízzel. Azzal szokta otthon a haját mosni Anyu. A hordóból vette hozzá a vizet, az eresz alól. A csajkának teteje is volt, ügyes jószág. Előtte a kislány egyfolytában nyafogott, rimázkodott, sírdogált. Az asszony csak fogta a kezét, nem szólt hozzá.

–Utat – kiáltották ekkor hátul –, halottat visznek!

Hordágyon feküdt, pléddel letakarva, nem láthatott belőle semmit. A kapuhoz vitték, a kapu mellett a szemétdombra. Oda kellett vinni az öngyilkosokat is. Oda dobták azt a nőt is.

Amikor a lövést meghallották, néhány férfi kiszaladt a csarnokból az esőbe. Egy asszony – mondta Ottó bácsi, amikor visszajött. Lelőtték? – kérdezte Anyu. Ottó bácsi bólintott. Este minden csarnokban kihirdették, hogy szökni akart. És hogy nem szabad húsz lépésnél közelebb menni a kapuórhöz. Ezt különben már mondták, amikor azt hirdették, hogy akinél még van pénz vagy arany, adja be. Vagy amikor azt hirdették, hogy aki a lakásában elrejtett valamit, most mondja meg. Folyton hirdettek valamit.

– Gondolja, hogy tényleg szökni akart? – kérdezte Anyu Ottó bácsit. Másodunokatestvérek voltak, mégis magázódtak.

– Ugyan – felelte Ottó bácsi. – Talán csak kérdezni akart az őről. Egyszerűen idegesek. Az a két taknyos tizenennyolc éves német őriz itt ötezer embert. Félnek.

– Ottó bácsi – kérdezte akkor a gyerek –, miért nem megyünk nekik? Ötezren vagyunk kettő ellen. Miért hagyjuk?

– Mert nekik puskájuk van, fiam – mondta Ottó bácsi lenézően. Ezt utálta benne mindig: hogy úgy beszél vele, mintha még mindig pisis volna.

De most ezzel sem törődött. Emelt hangon mondta, diadalmasan

– És hány golyójuk lehet, amíg nem kell utánatölteni? Húsz? Kétszáz? Akkor menjen elől az a húsz vagy kétszáz, aki elvállalta, hogy meg kell halnia. De a többi négyezernyolcszáz megszabadul és elmehet haza. Én vállalnám, hogy az első sorban megyek.

Anyu rémülten tapasztotta a gyerek szájára a tenyerét.

– Megörültél? – kérdezte. – Meghallhatják.

Ottó bácsi legyintett.

– Gyerek vagy még, hiába. Hazamenni? Hová? És hány géppisztolyos várna ránk odakint, mit képzelsz? És hány feljelentő?

A németek most is ott álltak a kapuban: az egyik több lehetett tizenennyolc évesnél, megvolt az talán már harminc is. De a másik, az a sovány fiú, az alig volt magasabb nála, és a csizma szára lötyögött a lábán. Csípőből rájuk irányított fegyverrel, fényes esőköpenyben állt mind a kettő, és vigyázta az ételosztáshoz rendetlenül felsorakozott menetet. A kapu közelében folyt az osztás, az apácák nem mehettek beljebb. És nem messze tőlük gurították le a hordágyról a halottat; kicsit tanakodtak fölötte, levették a plédjét, azután elmentek. Csend volt a kupac tetején; tegnap az az öngyilkos orvosházaspár még sokáig hörgött. Kivált az asszony dobálta magát, széttárta combjait, szétvetette a térdét. Orvost nem engedtek hozzájuk. Haragszának rájuk, mert nem várták meg, amíg ők ölik meg őket – mondta Ottó bácsi. Ezt nem értette, de nem akart kérdezősködni. És nem vallhatta be Anyunak, hogy odament a kapu közelébe, megnézni az öngyilkosokat.

A sor kínos lassúsággal haladt előre. Rugdalni kezdte a sárcomókat, talpával szétlapította, cipője élével újra széttördelte őket. Hátha arany karkötőt talál. Azt mesélte valaki, hogy a latrina meg a sár tele van eldobált ékszerekkel. S hogy most a szegény zsidók járnak jól, összeszedhetik, amit a gazdagok nem mernek maguknál tartani; náluk nem fogja keresni senki. Á, Anyu úgysem engedné, hogy felemelje.

Hirtelen felbomlott a sor, az előtte állók előre tolongtak, láthatóvá lett egy tolokocsi, amely szintén sorbaállt idáig. Varjak kezdtek körözni a szemétdomb felett, a hátul állók nem akarták elhinni, hogy elfogyott a borsóleves. A gyerek tanácstalanul állt, kezében az esővíz mosta tányérral. Az élről legyintve fordultak hátra néhányan, a hátsók nagy erővel nyomakodtak előre, mintha rá akartak volna hágni az előttük állók hátára, most összetalálkoznak azokkal, akik már visszafelé jönnek, az egyik lehajol, mintha megcsillanni látott volna valamit a sárban, a még mindig előre tolakvók közül egy férfi mintha már át is vetné rajta a lábát, az a varjú mint ha le akarna szállni az apáca fityulás fejére, nem is varjú, hiszen fehér, de nem gólya, totyakosabb annál, nem is magyar madár; lebernyeges, tátott csőre ezüstösen villan; vízesésként okádja vissza a nyálas kis halakat...

A gyerek úgy érezte, megbillen a gyomra. Felkapta a jobb kezét; elájult. Amikor Anyu rátalált, már sem a tányér nem volt a kezében, sem a paplan nem volt rajta.

Katarina Gubinski Takač versei

... a virágokról ...

Búza föld szélén
lila lépteket lépnek
a szarkalábak.

Cseppecskét dajkál
sarkantyúka levele.
Ragyog a gyémánt.

Én háttal álltam
a napraforgónak: nap
csókolja arcunk.

Látod-e? Múlik
az idő. Megőszültek
mind a pitypangok.

Mi virágzik majd?
Önfeledt sarkantyúkák
vagy krizantémok...?

Első hó terhe
alatt hajtja le fejét
a rózsabimbó.

... i o cvijeću ...

*Po rubu žita
Plavim korakom hode
svračje noge.*

*List dragoljuba
ziba kišnu kapljicu.
Blista dijamant.*

*Suncokretu sam
stala za leđa: sunce
nam ljubi lice.*

*Vidiš? Vrijeme
prolazi. I maslački
su osijedili.*

*Što će nam cvasti?
Veseli dragoljubi
il' krizanteme...?*

*Pupoljak ruže
tužno pognuo glavu
pod prvim snijegom.*

... és a fákról is ...

Kecses folyóág
zöldje csordogál köpcös
fák ágai közt.

Míg dalol a szél,
zöld szívek dobognak az
ágak peremén.

Felragyog a nap,
se édesen mosolyog a
savanyú meggy is.

Mit a szél susog,
ég kékjére jegyzi fel
azt a jegenye.

Állnak ott a fák
kerek szőnyeg közepén,
egyetlen lábon.

... i o drveću ...

*Rukavac rijeke
protiče zelenilom
niskog drveća.*

*Dok vjetar pjeva
na granama kucaju
zeleni srca.*

*Kad sunce zasja
i kisela višnja
slatko nasmije.*

*Što vjetar šuška
to jablan vrhom piše
na plavo nebo.*

*Drveće stoji,
usred okruglog saga,
na jednoj nozi.*

... és csak amúgy is ...

Kint szél, hófúvás,
szürkeség, bennem pedig
dalok és napfény.

A bumerángot
eldobod. Nem tér vissza.
Biztos vacak volt.

Teámba a légy
beesett. Nem élvezi
forró illatát.

Múlik az idő.
Immár apám nővére
vagyok magam is.

Várjuk folyton a
fájó percek elmúltát:
s életünk elfogy.

Félhomályban ül
asztalon a macska. Sicc!
Oda a kancsó.

BARÁTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK 2020

Címlapunkon közölt művek

Damó István: Elszakadok, szabad
vagyok, szabad
XXVII. évfolyam, 3. szám, borító 1
Damó István alkotásaiból
XXVII. évfolyam, 3. szám, borító 2
Ferkovics József: Alkony
XXVII. évfolyam, 1. szám, borító 1
Ferkovics József: Mise után
XXVII. évfolyam, 1. szám, borító 2
Matzon Ákos: Forgató
XXVII. évfolyam, 4. szám, borító 1
Matzon Ákos alkotásaiból
XXVII. évfolyam, 4. szám, borító 2
Misch Ádám: Semper/Mindig
fotó: I.F.
XXVII. évfolyam, 2. szám, borító 1
Misch Ádám alkotásaiból
XXVII. évfolyam, 2. szám, borító 2
Oroján István: Szféra
XXVII. évfolyam, 5. szám, borító 1
Oroján István szobrai
XXVII. évfolyam, 5. szám, borító 2

Szyksznian Wanda: Törések és
gyűrődések
XXVII. évfolyam, 6. szám, borító 1
Szyksznian Wanda alkotásai
XXVII. évfolyam, 6. szám, borító 2

Képriportok

- 150 éve született Székely Aladár
XXVII. évfolyam, 2. szám, borító 4
- Bolgár-Magyar Barátság Napja
XXVII. évfolyam, 5. szám, borító 3
- Egy virágszőnyeg képei
XXVII. évfolyam, 3. szám, borító 3-4
- Karácsony...
XXVII. évfolyam, 6. szám, borító 3

Gohér Krisztina: Balatonfüredi
emlékek
XXVII. évfolyam, 4. szám, borító 3-4
Gohér Krisztina: Őszi séta
Székesfehérváron
XXVII. évfolyam, 5. szám, borító 4
Gohér Krisztina: Télűző busók
XXVII. évfolyam, 1. szám, borító 3

Kirchné Máté Réka: Pacsker készítés
Bonyhádon
XXVII. évfolyam, 2. szám, borító 3
May Péter: Magyarországi Német
Önkormányzatok Napja
XXVII. évfolyam, 1. szám, borító 4
Simon Éva: Román ortodox templomok
XXVII. évfolyam, 6. szám, borító 4

Riportok, interjúk

- Érettségi koronavírus idején
fotók: Éva Simon, Branka Blazsetin,
Gohér Krisztina, DNG
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10024. old.
- Értékel a nemzetiségi biztoshelyettes
Interjú Szalayné Sándor Erzsébettel
fotók: Török Tamás
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10153. old.
- Harmincéves nemzetiségi ifjúsági
egyesület
*Jordán Blanka elnök mutatja be az
MNFK-t*
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9973. old.

- „Ha visszatekintek, egyet tudok mondani: szép volt!”
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10149. old.
 - Idén is találkoztunk!
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10234. old.
 - Balányi Klára: Becsengettek.
Újra a padokban?
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10092. old.
 - Balányi Klára: Folytatjuk az új országos elnökök bemutatását
Hristodoulou Konstantinos (Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata), Agócs János (Országos Roma Önkormányzat), Holecz Károly (Országos Szlovén Önkormányzat), Szabó Jaroslava (Országos Ukrán Önkormányzat)
fotók: Somogyi Zsuzsanna
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10030. old.
 - Balányi Klára: Hét nemzetiség új országos elnököt választott
Felföldi Mária (Országos Lengyel Önkormányzat), Akopyan Nikogosz (Országos Örmény Önkormányzat), Kozma György (Magyarországi Románok Országos Önkormányzata)
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9976. old.
 - Dezső Attila: „Az volt a vágyam, hogy cigány gyerekeket tanítsak”
Interjú Budai Viktorral, az Év Roma Református Pedagógusával
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10089. old.
 - Gohér Krisztina: Kiss Gy. Csaba művelődéstörténész Széchenyi-díjas
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10038. old.
 - Kiss Albertné: Nemzetiségi nap díszvendéggel
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10236. old.
 - Kjoszeva Szvetla: A zene az élet
Interjú Anzsela Tosevával
fordítás: Kovács Gergely Lajos
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10035. old.
 - LDU Presse: Szobor- és könyvbemutatóval, vándorkiállítás-megnyitóval emlékezett névadójára a Koch Valéria Iskolaközpont
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10225. old.
 - LDU Presse: Újabb emlékhellyel gazdagodott a magyarországi németiség
Új országos német tanösvényt avattak Baján
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10222. old.
 - Mayer Éva és Balányi Klára: Így zárjuk az évet...
Interjú Soltész Miklóssal, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárával
fotó: Botár Gergely
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10216. old.
 - Mayer Éva: Sok feladat áll az ONÖSZ előtt
Interjú Hollerné Racskó Erzsébet elnökkel
fotók: Somogyi Zsuzsa
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9970. old.
 - Mayer Éva: Tapasztalatok a digitális oktatásról
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10026. old.
 - Meszleny Zita: Mint az angyalok
Beszélgetés Nizalkowski Dorottyaival és Fannival
fotók: Szabó Bendegúz, Akvárium Klub
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10094. old.
 - MTI: Támogatás az oktatási intézményt fenntartó nemzetiségi önkormányzatoknak
fotók: Gohér Krisztina
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9968. old.
 - Sztankay Ádám: A „kétkultúrájú” művészek lehetőségei és reményei
Beszélgetés Rusz Milánnal
fotók: Polyák Attila
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9918. old.
 - Trenka Erika: „Egy nyelv akkor él, ha használják...”
Beszélgetés Gyivicsán Annával
fordítás: Árgyelán Erzsébet Katalin
fotó: Ludové noviny/www.luno.hu
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9930. old.
- ## Tanulmányok, dokumentumok, publicisztikák, megemlékezések
- A húsvéti ünnepkör szokásai
fotók: Korniss Péter
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9964. old.
 - Az Országos Szlovák Önkormányzat 2020. évi díjazottai
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10219. old.
 - Átadták a 2019. évi Justitia Regnorum Fundamentum díjakat
fotók: Somogyi Zsuzsa
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9925. old.
 - Átadták a Franjo Vlašić-díjat Dombóváron
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10152. old.
 - Búcsúzunk...
Elhunyt Győrvári Gábor Zoltán, a Miroslav Krleža Horvát Iskolaközpont igazgatója
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10233. old.
 - Búcsúzunk Kormos Sándor költőtől
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9985. old.
 - Fontos parlamenti döntések a nemzetiségi közösségek életében
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10084. old.
 - Így indult újra az élet
Részletek Ott Györgyné önéletrajzi írásából
fotó: Bajtai László (Barátság archív.)
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10061. old.
 - Nemzetiségekért Díj, 2019
fotók: Bajtai László, Gohér Krisztina
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9922. old.
 - Roma Kultúra Világnapja, 2020
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10146. old.
 - Agárdi B. Szpirosz: Digitalizálták a Laikosz Agonaszt
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10097. old.
 - Balányi Klára: Makkos Mária kegyhely története
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10169. old.
 - Bednárík János: Egy virágszőnyeg képei
A budakeszi úrnapi dekoráció néprajzi nézetben
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10066. old.
 - Dzsotjanné Krajcsir Pirokska, Dr.:
Tutsek Anna örmény gyökerei
Adalékok egy kivételes személyiség portréjához
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10226. old.
 - Hegedűs Sándor: Ahol a Google véget ér...
Az Arcanum és Hungaricana mint nemzetiségi adatbánya
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10230. old.
 - Hegedűs Sándor: Hajdanvolt és mai karácsonyok
Szócikkek a Karácsonylexikonból
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10204. old.
 - Hegedűs Sándor: Nekünk szól a jell!
Kis járványtörténet
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10045. old.
 - Hegedűs Sándor: Nemzetiségi adatbánya
A Magyar Társadalomtudomány Digitális Archívuma
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9980. old.
 - Hegedűs Sándor: Pedagógusnap gondolatok
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10023. old.
 - Hidvégi-B. Attila: Búcsúzunk
Szentandrásy István festőművésztől
fotó: Nyári Gyula
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9984. old.
 - LdU Presse: „Az a legfontosabb, hogy összetartsunk”
Magyarországi Német Önkormányzatok Napja
fotók: May Péter
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9906. old.
 - Martyin Emília: Kiállítás megnyitó a 70 éves gyulai gimnázium ünnepi tárlatán
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9909. old.

Mayer Éva: Házi ünnep – csendesen
Átléptük a 10 000. oldalt
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9963. old.

MTI: A korábbi bűnök okozta sebek
 akkor gyógyíthatók, ha segítjük a
 ma élő német közösséget
 fotók: I.F. / Neue Zeitung
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9904. old.

MTI: Átadták a Pro Cultura
 Minoritatum Hungariae díjakat
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10144. old.

MTI: Szlovák nemzetiségi
 ösztöndíjakat adott át Soltész Miklós
 Békéscsabán
 fotó: Rosta Tibor/MTI
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10148. old.

Paulik Antal: Trianon hatása
 a magyarországi szlovákokra
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10132. old.

Rác Zita: Magyar nyelvű roma
 nemzetiségi nevelés az óvodákban
Tapasztalatok és gyakorlat
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10100. old.

Simon Éva: 70 éves a gyulai Nicolae
 Bălcescu Román Gimnázium
 fotók: a szerző
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9908. old.

Uhrin Erzsébet: 30 éves
 a Magyarországi Szlovákok Kutató-
 intézete
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9927. old.

Vincze Xénia: Kőbányai görögök
*Magyarországi görögök története a
 polgárháború időszakából*
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 10005. old.

Vízer Balázs: Európa kulturális
 fővárosai 2020-ban: Galway és Rijeka
 XXVII. évfolyam, 3. szám, 10052. old.

Próza művek

Bárkányi Valkán, Zoltán:
 A gesztenyefa alatt
 fordítás: Vércse Miklós
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10106. old.

Kiss Gy. Csaba: Fiume és környéke
 a 19. századi magyar útirajzokban
 (részlet)
Kossuth Lajos Levele feleségéhez
 XXVII. évfolyam, 3. szám, 10039. old.

Kondacs Pál: Szökés
 fordítás: István Anna
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10108. old.

Kucukosz, Iliasz: Szimosz Celepisz
 életének célja van...
 fordítás: Szabó Antigone
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10111. old.

Milosevits Péter: A kihalás
 perspektívái
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10113. old.

Milosevits Péter: Lerjano, perjano
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10244. old.

Orsós Jakab: Szürkület
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10118. old.

Pfeiffer Gábor: Lábnyomok a sárban
 (részletek)
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10184. old.

Szalayné Sándor Erzsébet közleménye
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9905. old.

Varga Ilona: Joka I.
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10159. old.

Varga Ilona: Joka II.
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10245. old.

Versek, műfordítások

- Költők a rettenetről
A roma holokaust emléknapija
 XXVII. évfolyam, 3. szám, 10042. old.

Ady Endre németül – Áts Erika
 fordításai
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9988. old.

Áts Erika versei
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9992. old.

Becker, Robert versei
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9991. old.

Berényi Mária versei
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10116. old.

Dekić-Bodoljš, Marko versei
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9990. old.

Gubinski Takač, Katarina:
 Gondolatok a képernyő előtt
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10083. old.

József Attila cigányul – Choli Daróczi
 József fordításai
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9987. old.

Kalányos Mónika versei
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10251. old.

Kormos Sándor versei
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9985. old.

Kormoš, Alexander: Topol' / Kormos
 Sándor: Jegenye
 fordítás: Fuhl Imre
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10240. old.

Kortárs szlovák költők versei
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9994. old.

Női hangon: Magyarországi roma
 költőnők verseiből
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9996. old.

Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van
 újra...
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10143. old.

Radnóti Miklós horvátul – ifj. Blazsetin
 István fordításai
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9986. old.

Tišler, Jolanka versei
 fordítás: Lukács István
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10112. old.

Tompai Mihály: Farsangban
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9903. old.

Weöres Sándor versei szlovákul
 – Gregor Papuček fordításai
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9989. old.

Könyvekről

- Cigányzenészek a két világháború
 között
 XXVII. évfolyam, 3. szám, 10055. old.
- Egy köszöntőkönyv margójára
 fotók: Martyin Emília, Sz. Opre
 Mária
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9944. old.
- Méhkeréki gyökerű gyógyítók /
 Medici cu rădăcini în Micherechi
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9911. old.
- Tanulmánykötet a magyarországi
 németek elmúlt száz évéről
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10241. old.

Hárs Gyuláné: Lábnyomok a sárban
Könyvbemutató Csolnokon
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10183. old.

Maruzsné Sebő Katalin: A tér
 poétikája a magyarországi szlovák
 költészetben
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10238. old.

Színház, film, tévé, rádió

- JELEN/LÉT 2020
Nemzetiségi Színházi Fesztivál
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 9997. old.

MTI: Megvalósult a Jelen/Lét
 Fesztivál 2020
 fotók: Gohér Krisztina, Grund Lajos
 és Schuth/VUdAK
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10175. old.

Kiállítás

Heider Csilla: A hívó szó: identitás
*A veresegyházi művészteleptől a Gogol
 9 Galériáig*
 fotók: Farkas Noémi, Szeibert Gerda,
 Veress Enéh Erzsébet, Veréb József
 XXVII. évfolyam, 5. szám, 10190. old.

Wagner István: 800 év horvát-magyar
 hagyatéka
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10252. old.

Wagner István: A Kelet vonzásában
*Japonizmus az Osztrák-Magyar Monar-
 chia metszeteinek tükrében*
 XXVII. évfolyam, 2. szám, 10014. old.

Wagner István: Dürer kora – papíron
 XXVII. évfolyam, 4. szám, 10129. old.

Wagner István: Gerbeaud és a zserbó
 XXVII. évfolyam, 1. szám, 9948. old.

Wagner István: Hetvenöt év után
 ismét áll a kisszebeni főoltár
 XXVII. évfolyam, 6. szám, 10254. old.

Wagner István: Kihűlt világ
Farkas István (1887-1944) művészete
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9950. old.
Wagner István: Változatok
a realizmusra – Munkácsytól Med-
nyánszkyig
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10011. old.

Rajzok, festmények, műalkotások

Conrad Gyula: Csendes vizeken
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10015. old.
Eigel István rajza
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9996. old.
Ezüst György: Tűzfalak
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10107. old.
Farkas István: Szirakuzai bolond
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9950. old.
Fényes Adolf: Néma utca
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10012. old.
Hajnal, Nikola rajza
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10114. old.
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10115. old.
Járóka János: Család; Marokkó
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10250. old.
Kiss Adél grafikája
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9983. old.
Kiss Adél 2020-as grafikáiból
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10105. old.
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10119. old.
König Róbert metszete
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9993. old.
Matzon Ákos alkotása
XXVII. évfolyam, 2. szám, 9991. old.
Munkácsy Mihály: Rőzsehordó nő
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10013. old.

Orlik, Emil: Kocsihúzók
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10014. old.
Orojan, Stefan pasztellrajza
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10117. old.
Szentandrassy István rajzai
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10060. old.

Gyerekeknek

- Meseíró palánták
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9933. old.
 - Rejtvények
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10123. old.
- Hegedűs Sándor: Játéksarok: Kockázás
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10126. old.
Hegedűs Sándor: Semmivel sem érek
kevesebbet!
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10120. old.

Házaink tája

Cigány konyha régen és most
XXVII. évfolyam, 4. szám, 10136. old.
Disznótoros ételek
XXVII. évfolyam, 5. szám, 10195. old.
Étkezési szokások és ételek Herendről
XXVII. évfolyam, 2. szám, 10016. old.
Farsangi fi nomságok
XXVII. évfolyam, 1. szám, 9956. old.
Hartai konyha
XXVII. évfolyam, 3. szám, 10076. old.
Karácsonyi, szilveszteri ízek
XXVII. évfolyam, 6. szám, 10256. old.

Szélpál Éva összeállítása

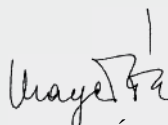
Kedves Barátunk!

Köszönjük, hogy a Filantróp Társaságnak – mely több mint két évtizedig a BARÁTSÁG című folyóirat kiadója volt – juttatta személyi jövedelemadójának 1%-át. A pénzt a lap megjelentetésére fordítottuk. Kérjük, gondoljon ránk ismét, amikor 2020. évi személyi jövedelemadójának 1 százalékaról rendelkezik és kedvezményezettként a Filantróp Társaság adószámát:

18037511-1-43

tüntesse fel. Zárt borítékban, adóbevallásával együtt küldje meg az Adóhivatalnak. Fontos, hogy Ön a borítékon megadja nevét, lakcímét és adóazonosító jelét is.

Köszönettel és tisztelettel:

Mayer Éva
elnök

E-mail cím változás!

Felhívjuk minden barátunk, szerzőnk, olvasónk figyelmét, hogy **március 1-től** megváltozik e-mail címünk!

Új címünk a következő: **baratsagujsag@gmail.com**,
ezzel egy időben megszűnik a **baratsag@upcmail.hu**.

Régi ízek egy bakonyi sváb falu, Németbánya konyháiból

Ezzel a címmel jelent meg 2020 őszén Kiss Albertné receptgyűjteménye, hogy a családi receptek mellett a település jellegzetes ételeit is megőrizze. A németek 270 évvel ezelőtt érkeztek a faluba, hozták magukkal a gasztronómiai szokásaikat, ám azóta a magyar konyhából is sokat merítettek. Így jöttek létre azok a finom ételek, amiket már a huszadik század első felében is fogyasztottak, és az idős helyi asszonyok – akik a receptgyűjtemény összeállításában, az ételek elkészítésében is közreműködtek – a mai napig főznek. A fényképekkel szemléltetett leírások megőrzik a régi szokásokat, egyúttal bepillantást adnak nagyszüleink, dédszüleink életébe. Megtudjuk, mit miért ettek éppen úgy, ahogyan az mára megőrződött. Legfontosabb alapanyagokat a ház körüli gazdaságban maguk termelték meg, nemcsak a nyersanyaggal, hanem az energiával, idővel, munkával is takarékoskodva főztek, a munkafolyamatokat célszerűen összehangolva. A hét egyes napjainak rendszeresen ismétlődő ételei a legalapvetőbb élelmiszerforrásokból készültek, így sorakoztak hétköznap a káposztás, babos, krumplis, tészta fogások, míg vasárnap és ünnepnap jöhetett a máskor ritkán fogyasztott húsféle. Ma azt mondanánk, ökológiai szempontból is érdemes elgondolkodnunk ezen az étrenden, persze az ételek ettől függetlenül finomak, olyan „igaziak”, mint régen. Látogassunk el Németbányára, ha másképp nem, süssünk-főzzünk meg néhány eredeti, helyi hétköznapi vagy éppen ünnepi ebédet!

Tejleves (Milisuppn)

Hozzávalók: 1 liter tej, egy-két evőkanál cukor, csipet só, csipetke vagy cénametölt.

A tejet felforraljuk, picit megsózzuk, cukrozzuk és csipetkét (Zoppnackl) vagy cénametöltet (Nuhl) főzünk bele. Régebben, amikor reggelire adták az asztalra, kenyeret aprítottak bele.

Kaporleves

Hozzávalók: egy nagy csokor kapor, egy evőkanál liszt, 1 dl tejszín vagy tejföl, egy evőkanál olaj vagy zsír, 2-3 gerezd fokhagyma, só.

Világos rántást készítünk, hozzáadjuk az összevágott fokhagymát és az apróra vágott kaporot, együtt dinszteljük még pár percig. Felengedjük vízzel, sózzuk, és még félóráig összeforraljuk. Tálaláskor tejfölt vagy tejszínt keverünk bele.

Borleves

Hozzávalók: 5 dl bor, 8 tojás, 12 dkg cukor, 8 dkg mazsola, 2 dl tejszín, 5 szem szegfűszeg, fél citrom leve, késhegynyi fahéj.

A borhoz 2 dl vizet adunk, és egy fazékban a fűszerekkel, a citromlével és a mazsolával felforraljuk. A tojások sárgáit habosra keverjük a cukorral, és a forrásban levő fűszeres bort kanalanként, folyamatosan kevergetés mellett rámerjük, végül az összes bort ráöntjük, és habverővel összekeverjük. Visszatesszük a tűzhelyre, és besűrűsödésig kevergetjük. Hagyjuk

kihűlni, majd belekeverjük a tejszínt. A tojásfehérjét kemény habbá verjük, és forró tejben habgaluskákat főzünk ki belőle. A kihűlt borleves tetejére adagoljuk. Karácsonykor került az ünnepi asztalra, vagy a komaasszony vitte a frissen szült anyának.

Zsemlyemártás (Semmekree)

Hozzávalók: 2-3 zsömlé, 1-2 evőkanál zsír és liszt, fokhagyma, só, bors, húsleves.

Világos rántást készítünk, felöntjük hideg vízzel, és simára keverjük. A zsömlét felkockázzuk, kevés zsiradékon megpirítjuk, rátesszük a rántásra, és húslevessel felöntjük, hogy ellepje. Sózzuk, borsozzuk, és mártás sűrűségűre főzzük.

Tormamártás (Krenssosse)

Hozzávalók: néhány szál torma, 1-2 evőkanál zsír és liszt, húsleves, só, bors, cukor, tejföl.

A tormát meghámozzuk és lereszeljük. Pár percre előmelegített sütőbe dugjuk, hogy elmenjen kissé az ereje. Kanálnyi lisztet kevés zsiradékon felforrósítunk, de ne pirítsuk le. Hozzáadjuk a tormát, majd felengedjük húslevessel. Addig forraljuk, amíg besűrűsödik. Sóval, borssal, kis cukorral ízesítjük, és tejfölt adunk hozzá.

Babos káposztasaláta (Ponenkraut)

Hozzávalók: fejes káposzta, szárazbab, tökmagolaj, 1 fej hagyma, babérlevél.

Régen ez böjti eledel volt, vagy húsok mellé salátának adták. A káposztát babérlevéllel puhára főzték. A bableves készítésekor annyiival több szárazbabot tettek a levesbe, amennyit a babos káposztához kivettek belőle. A káposztát és a babot összekeverték, tökmagolajjal gazdagították, és apróra vágott nyers hagymát is adtak hozzá.

Sült libacomb (Kanz)

Hozzávalók: 1 egész liba vagy libacombok és a melle, fokhagyma, só.

A húst körben jól besózzuk, a vastag bőrét bevagdadjuk, és a fokhagymagerezdekkel megtűzdeljük. Régen kemencében sütötték, ma sütőben, mélyebb tepsiben vagy tűzálló tálban sütjük, ami a zsíráját elfogja. Mérsékelt hőn, lassan sütjük, ha túl sok zsír kisül belőle, időnként öntsük le, hogy ne forrósodjon túl. Szent Márton, a falu védőszentje, a templom búcsúnapja (Kiritoch), amikor főétel volt Németbányán.

Keltgombócós káposzta (Kraut und knödel)

Hozzávalók: 3 kg hordókáposzta, 1,5 kg sertéscomb, 1 kg parasztkolbász, 60 dkg liszt, 5 dkg élesztő, tej, hagyma, pirospaprika, zsír, só, tejföl.

A felkockázott húsból a szokásos módon kezdünk pörköltet készíteni, de amikor felöntöttük kevés vízzel, az első rotytanás után félretesszük. A nagy lábas aljára káposztát fektetünk, rárétegezzük a pörköltet, majd újabb réteg káposzta következik. Ezután rakjuk a tetejére gazdagon a vastagabb karikákra vágott parasztkolbászt. Felöntjük vízzel a kolbászközt, majd fedő alatt félpuhára főzzük. Míg a káposzta fő, elkészítjük a keltgombócnak való tésztát. Annyi tejfel, amennyit a liszt felvesz, összegyúrjuk a tésztát, megdagasztjuk, kelesztjük, majd baracknyi gombócokat formálunk, és a kolbászok tetejére fektetjük. Pótoljuk az elfőtt vizet, és fedő alatt készre főzzük a vízpára felett a gombócokat (kb. 40 perc). Tálaláskor káposzta, pörkölt, kolbász és knédli kerül a tányérra gazdagon meglocsolva tejföllel. Nem eredeti németbányai, hanem Bátaszékről meghonosodott, tolnai sváb étel.

Kelt rétes (Zeichstruhl)

Hozzávalók: 50 dkg liszt, 3 dl tej, 5 dkg élesztő, 5 dkg vaj, 2 tojássárgája, 3 evőkanálnyi cukor, 1 ek. tejföl.

A töltékhez: 50 dkg magozott meggy, 5 tojásfehérje 3 tojássárgája, 5 ek. cukor, 2-3 ek. tejföl, 2 ek. búzadara, 1 citrom reszelt héja.

A tésztában a cukorral felfuttatjuk az élesztőt, és a liszthez adjuk. A vajat megolvasztjuk, elkeverjük benne a tojássárgáját. Az egészet addig gyúrjuk a liszttel, amíg elválik az edény falától. Lisztezett deszkán letakarva egy órát pihentetjük. Ezalatt elké-

szítjük a töltelékhez: a tojássárgáját a cukorral habosra keverjük, hozzáadjuk a citromhéjat, tejfölt, búzadarát, végül beleforgatjuk a habbá vert tojásfehérjét. Egy nagy asztalra rétesabroszt terítünk, alaposan belisztezzük, és a közepére tesszük a megkelt tésztát. Meglocsoljuk olvasztott zsírral vagy olajjal, és kinyújtjuk. Ekkor ismét meglocsoljuk olajjal, és elosztjuk rajta a töltelékhez. Ezután tesszük rá a kimagozott meggyet. Feltekerjük az asztal két szélé felől kezdve, tepszi hosszúságúra vágjuk. Szorosan egymás mellé fektetve kisütjük, utána cukros tejjel kenjük át, hogy fényes legyen.

Kukorica prósa (Kukritzprosa)

Hozzávalók: 40 dkg kukoricaliszt, 7 dl tej, 5 tojás, 10 dkg porcukor, 5 dkg zsír, 1 citrom reszelt héja, 1 teáskanálnyi szóda, csipet só.

A tojást kikeverjük a cukorral, hozzáadjuk a tejet, sót, citromhéjat. Beleszórjuk a kukoricalisztet, szóda, csipet só. A masszát kikeverjük. Húspercig állni hagyjuk. Fagyos zsírral kikenünk egy mélyebb tepsit, beleöntjük a tésztát, és lassan, 170 fokon pirosra sütjük. Kihűlés után megkenjük a tetejét lekvárral, és kockára vágva tálaljuk.

Bucinudli (Schupfnuhl)

Hozzávalók: 1 kg krumpli, kb. 30 dkg liszt, 2 tojás, 2 evőkanál zsír, só, zsemlemorzsa, lekvár.

A krumplit héjában megfőzzük, lehúzzuk a héját, és krumplinyomón áttörjük. Hozzáadjuk a tojást, sót és annyi lisztet, hogy jól gyúrható tésztát kapjunk. Ujjnyi vastag hengereket sodrunk, kb. 5 centis darabokra vagdaljuk, és forrásban levő, sós vízbe dobjuk. Egy serpenyőben a zsíron megpirítjuk a zsemlemorzsa, amikor a nudli a víz felszínére emelkedett, szűrőkanállal kiemeljük és megforgatjuk a forró morzsában. Porcukorral megszórva vagy valamilyen hígabb lekvárral leöntve kínáljuk.

Dödölle (Krumpennockerl)

A nudli tésztáját forró vízbe szaggatjuk, kifőzzük. Levesbetétnek, mártások mellé, szaftos húsok mellé köretként adjuk. Kizsírozott tepsiben forgatva ki is süthetjük, és szálára vágott, pirított hagymával, tejföllel tálaljuk.

Tepsis palacsinta vagy tejes pite (Scheewal)

Hozzávalók: 5 dl tej, 25 dkg liszt, 4 tojás, 3 evőkanálnyi cukor, 1 csomag vaníliás cukor, lekvár, kis zsír.

A tojást, cukrot, tejet összekeverjük, és annyi lisztet adunk hozzá, hogy még folyékony legyen. Kizsírozott tepsibe öntjük, és kb. fél óra alatt aranybarnára sütjük.

Inhalt „Barátság”/„Freundschaft”

Jahrgang 28. Heft 1.

In der ersten Ausgabe im Neujahr stellen wir die Ausgezeichneten vor, denen der Preis „Für die Nationalitäten“ zwar im vergangenen Jahr am Tag der Nationalen Minderheiten verliehen wurde, den Preis jedoch erst im Laufe dieses Jahres übernehmen können. Wir berichten auch über die Personen, die am Tag der Ungarndeutschen Selbstverwaltungen die Ehrennadel in Gold für das Ungarndeutschtum, bzw. den Valeria-Koch-Preis erhalten haben. In unserem Nachbarland, in Kroatien gab es ein Erdbeben und es hat riesige Schäden und viel Leiden verursacht: die ungarische Regierung und die Organisationen der Kroaten in Ungarn haben sofort die nötigen Maßnahmen im Interesse der Opfer eingeleitet. Wir berichten über die bis Redaktionsschluss als Ergebnis des Zusammenschlusses gewährten Hilfemaßnahmen. Im Jahre 2021 wird in Ungarn eine Volkszählung veranstaltet. Dieses alle 10 Jahre veranstaltete Ereignis wird das Leben der Nationalitäten in den folgenden zehn Jahren – aufgrund der an der Volkszählung angegebenen und gemessenen Zugehörigkeit zur Nationalität und zur Muttersprache – vielfältig prägen. Deshalb ist es wichtig, dass unsere Leser bereits jetzt auf die Volkszählung vorbereitet werden. Im vergangenen Jahr erschienen mehrere Publikationen, die jetzt präsentiert werden: die ersten 70 Jahre des griechischen Dorfes Beloianisz, die bedeutende Verlagstätigkeit des Forschungsinstitutes der slowakischen Minderheit in Ungarn im Jahre 2020, Deutsche in Ungarn 1950-1970. Wir veröffentlichen auch Ausschnitte aus den Neuausgaben.

Wir veröffentlichen das gewohnte jährliche Inhaltsverzeichnis über alle Studien, Interviews, Reportagen, literarische Werke, Zeichnungen, Gemälden und Illustrationen, die im Jahre 2020 in der Zeitschrift BARÁTSÁG erschienen sind. Die Zeitschrift erscheint zum nächsten Mal am 15. April.

Contents “Barátság”/“Friendship”

Vol. 28. No. 1

In our first issue this year, we present the honorees who, although they received the Prime Minister's Award for Nationalities on Minority Day last year, they may receive it sometime later this year. We also write about those who received the Golden Needle or the Valeria Koch Award on the Day of the German Self-Governments in Hungary. The land moved in neighboring Croatia, causing enormous damage and much suffering, and immediately the Hungarian government together with all the communities of Croats in Hungary, came together to help the victims. We report on how much help they can provide as a result of the collaboration. In 2021, there will be a census in Hungary. This event, taking place every ten year will affect the lives of nationalities in many ways over the next decade, based on the nationality and mother tongue affiliation confessed and measured here. That's why it's important to prepare our readers for the event right now. Several publications came out last year, we can present them now: “Beloianisz, the first 70 years of the Greek village”, the rich publishing activity of the Slovak Research Institute in Hungary in 2020 and “The Germans in Hungary 1950-1970”. We also publish details from the publications.

We publish our usual annual Table of Contents with all the studies, interviews, literary works, journalism, drawings, paintings, illustrations published in BARÁTSÁG in 2020. The next issue of our periodical will be published on April the 15th.

Lapzárta: 2021. január 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2021. április 15-én jelenik meg.